

MBUROJA

Numri 146
Dhjetor 2021

ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES TË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

Integrimi i plotë
ushtarak i Republikës
së Maqedonisë
së Veriut në NATO

Nënshkrimi i Deklaratës së Përbashkët ushtarak të Republikës së Maqedon

Më 16 nëntor në Vilën Presidenciale në Vodno u nënshkrua Deklarata e Përbashkët për integrimin e plotë ushtarak të Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO, ku Republika e Maqedonisë së Veriut dhe formalisht e plotësisht është e integruar ushtarakisht në strukturat e NATO-s. Ministria e mbrojtjes, Radmilla Shekerinska, në solemnitetin për nënshkrimin e Deklaratës së Përbashkët, tha se anëtarimi në NATO, nuk ishte vetëm mesazh politik, por ishte një rezultat i merituar i proceseve të mëdha e ambicioze reformuese. „Në asnjë moment nuk jemi ndalur me reformat. Sot për të

gjithë ne ishte një “melhem në plagë” kur nga gjenerali Lavinj ndëgjuam se ky është integrimi më i shpejtë në NATO, se këtë qëllim ia dolëm t’a përmbushim për 19 muaj nga anëtarimi ynë i plotë. Ky sukses me integrimin më të mirë ushtarak dëshmon që nuk do të jemi më të mëdhenjtë, por mund të jemi pak më të shpejtë, mund të jemi më ambiciozë, mund të jemi më të vendosur dhe mund t’a marrim rezultatit më shpejt se të tjerët”, tha ministria Shekerinska. Ajo gjithashtu, theksoi se në të njejtën kohë kur përfundon një, fillon një tjetër rrugë me sfida të reja, me reformat ë rëndësishme dhe me një numër të madh të obligimeve. “NATO është aleanca më e

fuqishme ushtarako-politike për shkak se ajo vazhdimisht ndryshon, transformohet dhe u përshtatet sfidave të reja. Këtë gjë duhet ta bëjmë edhe ne dhe për këtë shkak sot fillojmë një rrugëtim të ri duke vazhduar me ndërtimin e një armate bashkëkohore e cila do të jetë pjesë e aleancës më të fuqishme, por edhe armatë e një populli të vogël por shumë krenarë”, theksoi ministria. Presidenti Stevo Pendarovski theksoi se nënshkrimi i deklaratës dëshmoi se vendi arriti rezultate të theksuara pas vetëm një viti e gjysëm anëtarim duke e vërtetuar edhe kredibilitetin e saj. Sipas presidentit Pendarovski, kompletimi i këtij procesi paraqet sukses edhe për Aleancën në tërësi.

Shkëlqim për integrim të plotë në NATO

Komandanti i komandës së NATO-s për transformim, Filip Lavinj, theksoi se procesi i integritit ushtarak të Maqedonisë së Veriut në NATO është një sukses i madh edhe për vendin edhe për Aleancën.

Shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Armatës gjenerali Vasko Gjurçinovski, tha se sot ne jemi dëshmitarë të një përfundimi të suksesshëm të procesit integruar, që praktikisht pasqyron dhe efektuon punën e palodhshme dhe të mundimshme tridhjetë vjeçare në të gjitha sferat si shtet, por edhe si Armatë, me qëllim që të jemi pjesë e aleancës më të fuqishme ushtarako-politike në historinë e njerëzimit.

„Falë mbështetjes së pa rezervë si dhe falë ekspertizës profesionale të partnerëve tanë nga NATO, por edhe mbështetjes së vazhdueshme të udhëheqësisë shtetërore, ia dolëm që ti realizojnë të gjitha aktivitetet e planifikuara, ku me shumë sukses i përbushëm të gjitha kriteret e nevojshëm për paraqasje dhe integrim të Armatës në NATO. Mbetemi tërësisht të përkushtuar të jemi anëtare kredibile e Aleancës, ku së bashku me aleatët tjerë do të kontribuojmë në ruajtjen e paqes dhe sigurisë të vendeve anëtare, por edhe në ruajtjen e pasqes dhe sigurisë në tërë botën”, tha gjenerali Gjurçinovski.

përmbajtja

MBUROJA ■ viti XII ■ numri 146 ■ dhjetor 2021

Info	5
Në vijën e parë Mbledhja e ministrave të nismës rajonale SEDM	6
Në vijën e parë COVID-19 si sfidë e sigurisë	10
NATO-aktivitete Strategjia e ntelegjencës artificiale të NATO-s	12
Misionet paqësore Nën flamurin e OKB-së Në terren me qëllim të njejtë	18
Muzetë ushtarakë Muzeu i aviacionit dhe aeronautikës në Madrid	26
Armatim Pushkë snajperi „HK G28E“	32
Armatim „PARS“ 8x8 – Automjeti i blinduar turk me rrota i gjeneratës së re	36
Edukim ushtarak Pasojat e përdorimit të uranimit të varfëruar	39
Pilotë legjendarë maqedonas Gjenerali i brigadave Zvonko Stojanovski, njëri ndër pilotët e parë ushtarak dhe themeluesi i Forcave Ajrore bashkëkohore të Maqedonisë	46
E paobligueshme Një botë, një mijë fytyra Më të pasurit dhe më të varfërit e botës	48
Piktorët dhe lufta Peter Brueghel Plaku – piktori i egërsisë së kohës në të cilën jetoi	54
	3

Trasuaam rrugën drejt të ardhmes së ndritur

H yjmë në muajin e fundit për këtë vit. Ajo që më së shumti do të mbetet në mbamendjen tonë për sivjet në suaza botërore, ashtu si edhe viti i kaluar, gjithsesi që ka të bëjë me pandeminë e COVID-19, pandemi kjo e cila e kaploi gjithë botën dhe shkaktoi ndryshime në mënyrën e jetës dhe në sferat e saj, e që është më e dhimbshme, shkaktoi humbjen e jetës së njerëzve në numër edhe më të madh sa humbjet e jetës së njerëzve gjatë Luftës së Dytë Botërore. Dhe jo vetëm me pandeminë, bota gjatë vitit të kaluar u ballafaqua edhe me shumë sfida dhe fatkeqësi të tjera me të cilën duhej të ballafaqohej. Ndryshimet klimatike në nivel global shkaktuan fatkeqësi natyrore me përmasa të paparapara. Zjarre, vërshime, tronditje, tornado, tajfunë, uri dhe mungesë të ujit për shkak të thatësirave. E gjithë kjo, si dhe gjendja e cënuar e sigurisë nga luftrat dhe konfliktet në shumë vende të botës, rezultuan me migracione masive të mijëra njerëzve të dëshpëruar që morën rrugën për një jetë më të sigurtë dhe më të mirë.

Disa nga këto sfida nuk e tejkaluan as vendin tonë. U ballafaquam me pandeminë dhe me një numër të madh të jetëve të humbura, gjatë muajve të stinës së verës u ballafaquam me zjarre të përmasave të mëdha. Ruta e migrantëve gjithnjë kalon nëpërmjet vendit tonë dhe e thellon gjendjen e krizës nëpër kufijë.

Natyra e njeriut përkon me faktin që ai të ballafaqohet dhe të gjendet para të gjitha sfidave në momentet më të vështira poashtu të shpresojë se dita e nesërme do të sjellë një të ardhme më të mirë, se edhe pas reve më të zeza ndriçon dielli i njejtë që duhet t'i ndriçojë dhe ti gëzojë të gjithë. Për këtë shkak, për fundin e këtij viti mund të themi se vendi ynë

gjatë vitit që jemi duke e përcjellur dëshmoi se mund ti tejkalojë të gjitha sfidat dhe se synon një të ardhme më të mirë. Vazhduam me reformat në shoqëri, vazhduam me bashkëpunimin intenziv në kuadër të bashkësisë ndërkombëtare dhe me vendet e rajonit – vazhduam të krijojmë shoqëri në të cilën ka mundësi për përparim dhe për jetë më të mirë për të gjithë qytetarët e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Pas pranimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO nuk ndaluan me reformat në Armatë, në mënyrë të përsheptuar i transformuam kapacitetet tona sipas standardëve të Aleancës. Dhe si kurorë për mundin dhe për përkushtimin që dhamë në këtë fushë, Republika e Maqedonisë së Veriut, nënshkroi Deklaratën e Përbashkët për integrim ushtarak në NATO. Maqedonia e Veriut e përfundoi procesin e integritimit të plotë ushtarak në NATO, gjë që e vërteton aftësinë dhe cilësinë e forcave dhe kapaciteteve tona, e që edhe më tepër e fuqizon pozitën tonë në kuadër të NATO-s.

Gjatë këtij viti, dhamë më se 190 nënoficerë në Armatë. Buxheti i mbrojtjes nga viti 2017 deri sivjet, përfshirë edhe vitin 2022, për çdo vit është në rritje. Punohet në furnizim me automjetet të reja të blinduara, në armatim të ri artilerik, në armatim të ri të MKA. Bëhen plane edhe për blerje të helikopterëve të ri.

Besojmë se fundi i këtij viti dhe sukseset të cilat i arritëm gjatë kësaj periudhe, do ta trasojnë rrugën edhe drejt sukseseve të reja edhe gjatë vitit të ardhshëm. Optimizmi, entuziazmi dhe besimi në vendimet e drejta dhe në hapat e ndërmarra, mundësojnë që të tejkalohen edhe sfidat më të mëdhaja dhe gjithnjë na shpiejnë drejt një të ardhme më të mirë.

Dr. Zhanet Ristoska

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Zëvendës kryetar i këshillit botues
Dr. Toni Petreski

Anëtarë të këshillit botues:

Lidija Jançova-Hristova

Sonja Kramarska

Afërdita Volina

Toni Janevski, nënkolonel

Liljana Petreska, nënkolonele

Violeta Kostadinova, nënkolonele

Biljana Ivanova

Dr. Zhanet Ristoska

Kryeredaktore përgjegjëse

Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:

Umit Redzepe

(redaktor i artit grafik dhe teknikës),

Kristina Ilievska

(gazetare dhe fotografe),

Bujar Zylfiqari

(përkthimi dhe redaktimi në gjuhën shqipe)

„Orce Nikolov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Vizitë e komandantit të Komandës Supreme Aleate të NATO-s për Transformim

S i pjesë e agjendës së integritetit ushtarak të Republikës së Maqedonisë së Veriut në strukturat e NATO-s, e cila edhe zyrtarisht hyri në fuqi me nënshkrimin e Deklaratës së Përbashkët për Integritet, komandanti i Komandës Supreme Aleate të NATO-s për Transformim, gjeneral Filip Lavinj, zhvilloi takim me ministren e mbrojtjes Radmilla Shekerinska dhe me shefin e Shtabit të Përgjithshëm, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurchinovski. Gjenerali Lavinj së pari u takua me gjeneralin Gjurchinovski, takim në të cilin u bisedua rreth aktivitetet që i realizon Armata në procesin e transformimit dhe rreth nivelit të arritur të gatishmërisë në realizimin e qëllimeve dhe shkathtësive të NATO-s. Gjenerali Gjurchinovski theksoi se Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut gjatë periudhës së kaluar punonte me përkushtim dhe në vazhdimësi ndiqte rekomandimet e realizimit të detyrave nga pjesa ushtarake

në kuadër të procesit integruar, si dhe për avancimin e standardeve dhe kriterëve të NATO-s. Ministria Radmilla Shekerinska gjatë takimit tha se Maqedonia e Veriut krenohet që me sukses ia doli të përfundojë procesin integruar, duke theksuar se Republika e Maqedonisë së Veriut do të vazhdojë me përkushtimin e saj për të qenë pjesë e procesit të transformimit të cilat po zhvillohen në vazhdimësi në NATO edhe me këtë do të kontribuojë për shkathtësitë e përbashkëta të mbrojtjes në kuadër të NATO-s. Gjenerali Lavinj theksoi rëndësinë e nënshkrimit të Deklaratës së Përbashkët për Integritet, gjë që paraqet një arritje të rëndësishme për shkathtësitë e mbrojtjes dhe që dëshmon fuqizimin e Republikës së Maqedonisë së Veriut si një anëtare e rëndësishme dhe konfidenciale e Aleancës, si vend anëtar që është i gatshëm dhe i aftë që të përshtatë strukturën dhe forcat e

tij mbrojtëse. Përgjatë kësaj vizite historike në Republikën e Maqedonisë së Veriut me të cilën rumbullaksohet integrimi i plotë në NATO, gjenerali Lavinj, pas takimeve në Ministrinë e Mbrojtjes dhe në Shtabin e Përgjithshëm, realizoi takim edhe me kryeministrin e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Zoran Zaev dhe me presidentin e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe komandantin e forcave të armatosura, Stevo Pendarovski.

Ministri i Mbrojtjes së Republikës së Shqipërisë në vizitën e parë zyrtare në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Gjatë muajit nëntor, me ftesë të ministres së mbrojtjes, Radmilla Shekerinska, në vizitë të parë zyrtare në Republikën e Maqedonisë së Veriut qëndroi ministri shqiptar i mbrojtjes, Niko Peleshi. Ministrat Shekerinska dhe Peleshi në takimin e tyre që u zhvillua në Ministrinë e Mbrojtjes u pajtuan se Maqedonia e Veriut dhe Shqipëria si vende aleate në kuadër të NATO-s, sot kanë potencial më të madh dhe mundësi për zhvillimin e bashkëpunimit. Ministrat u dakorduan se duhet të inicohet një marrëveshje e re gjithëpërfshirëse për bashkëpunim bilateral që do të mundësojë një bashkëpunim edhe më të ngushtë dhe më të thellë në fushën e mbrojtjes. Ministria Shekerinska tha se Maqedonia e Veriut beson fuqimisht në zhvillimin rajonal të mbrojtjes përmes bashkëpunimit të ngushtë dhe përmes investimit të kapaciteteve specifike të cilët do të ishin në dispozicion të aleatëve. "Mbrojtja e mençur është mënyra më efikase dhe më

mirë për zhvillim të mëtejshëm. Maqedonia e Veriut zhvillon kapacitete specifike që mund t'ua ofrojë të gjithë aleatëve, njëri ndër ta është edhe Qendra Rajonale për Marrëdhënie me Publikun dhe ballafaqimi me dezinformata. Jemi të hapur për bashkëpunim më të ngushtë edhe në kuadër të trajnimeve të përbashkëta edhe në shkollimin ushtarak, ndërsa jemi duke punuar edhe në intensifikimin e stërvitjeve ushtarake si mënyra më e mirë e ndërveprimit në kuadër të NATO-s", theksoi ministria

Shekerinska. Ministri Peleshi informoi se Akademia Ushtarake e Shqipërisë është në fazën e riorganizimit dhe zhvillimit sipas shembullit të shkollave më të mira botërore ushtarake. Dy ministrat u dakorduan se duhet të mundësohet shkëmbimi i studentëve nga akademitë ushtarake të të dyja vendeve. Ministria Shekerinska dhe ministri shqiptar Peleshi biseduan edhe për integrimin e dy vendeve në Bashkimin Europian duke theksuar nevojën e hapjes së negociatave sa më parë që është e mundur edhe për Maqedoninë e Veriut edhe për Shqipërinë. Ministrat Shekerinska dhe Peleshi folën për sfidat që vijnë si pasojë e ndryshimeve klimatike dhe për fatkeqësitë natyrore duke rënë dakord se nevojitet që vendet të llogarisin në njëra tjetrën në kriza të këtilla, sepse asnjë vend në mënyrë të pavarur nuk ia del të zhvillojë kapacitete të mjaftueshme për përgjigje të shpejtë në rast të fatkeqësive të përmasave më të mëdha.

Vizita e shefit të SHP të FA të Republikës së Shqipërisë

Shefi i SHP të FA të Republikës së Shqipërisë, gjeneral-major Bajram Begaj, si pjesë e vizitës së tij zyrtare në Republikën e Maqedonisë së Veriut, vizitoi Shtabin e Përgjithshëm të Armatës dhe Ministrinë e Mbrojtjes. Gjenerali Begaj zhvilloi takim me shefin e Shtabit të Përgjithshëm, gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurchinovskin dhe me ministren e mbrojtjes Radmilla Shekerinska. Në takimin me ministren Shekerinska u theksua rëndësia e bashkëpunimit në fushën

e mbrojtjes mes dy vendeve si fqinjë dhe si aleatë të NATO-s dhe të përpjekjeve të përbashkëta të paqes, stabilitetit dhe prosperitetit të rajonot. Nga ana e shefit të FA të Shqipërisë, gjeneralit Begaj, u kumtuan urime për integrimin e shpejtë dhe të suksesshëm ushtarak të Maqedonisë së Veriut në NATO duke shprehur se aleanca e vendeve në kuadër të NATO-s do të rezultojë me bashkëpunim më të ngushtë bilateral në fushën e mbrojtjes. Gjeneralët Gjurchinovski dhe Begaj gjatë takimit biseduan edhe rreth bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes ndërmjet dy vendeve fqinje dhe aleate të NATO-s. U konkludua se bashkëpunimi ndërshutarak në vazhdimësi ndjek një nivel të lartë dhe se e njëjta kontribuon për sigurinë dhe për stabilitetin e rajonit dhe më gjerë. Gjenerali Gjurchinovski njoftoi kolegun e tij për proceset transformuese aktuale në kuadër të Armatës,

si dhe për aktivitetet e mëtejme pas integritetit tonë të plotë ushtarak në NATO. U fol edhe për mundësitë për avancimin e bashkëpunimit vijues si aleatë të NATO-s, sidomos në procesin e edukimit ushtarak, si dhe për bashkëpunimin në fushën e ndërvepruese nëpërmjet realizimit të aktiviteteve të përbashkëta stërvitore. Delegacioni i FA të Shqipërisë gjatë takimit zyrtarë u njoftua edhe me misionin dhe detyrat, me procesin e transformimit të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, me pjesëmarrjen në operacionet paqësore, me kapacitetet e poligonit ushtarak "Krivollak", si dhe me format dhe me mundësitë rreth aktiviteteve stërvitore ndërmjet dy armatave. Pas vizitës në SHP dhe në MM, Begaj zhvilloi takim edhe me presidentin e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe komandantin suprem të forcave të armatosura të Armatës, Stevo Pendarovskin.

Mbledhja e ministrave të nismës rajonale SEDM

Nisma SEDM, e formuar në vitin 1996, ka 15 vende anëtare: Maqedonia e Veriut, Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Bullgaria, Kroacia, Gjeorgjia, Greqia, Italia, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Sllovenia, Turqia, Ukraina dhe Shtetet e Bashkuara, me Moldavinë si vend vëzhgues. Kryesimi i kësaj nisme është me rotacion dhe aktualisht kryesohet nga Bullgaria. Qëllimi kryesor i kësaj nisme është promovimi i stabilitetit dhe sigurisë në Evropën Juglindore përmes zhvillimit të bashkëpunimit ushtarako-politik. Një nga projektet më të rëndësishme të SEDM është Brigada e Evropës Juglindore - SEEBRIG, komanda e së cilës deri në vitin 2026 ndodhet në Maqedoninë e Veriut. Gjashtë nga vendet anëtare të SEDM janë anëtarë të kësaj brigade - Maqedonia e Veriut, Shqipëria, Bullgaria, Greqia, Rumania dhe Turqia. Në kuadër të SEDM janë edhe disa projekte të tjera si SEESIM - projekti për ushtrime simuluese, projekti për gratë

Ministrja e mbrojtjes, Radmilla Shekerinska, së bashku me kolegët ministra dhe përfaqësues të lartë të Ministrive të Mbrojtjes të shteteve anëtare të nismës SEDM (Southeast Defense Ministerial), më 4 nëntor në një takim në Shkup diskutuan sfidat kryesore të sigurisë me të cilat përballen vendet në rajonin e Evropës Juglindore

lidere në mbrojtje dhe siguri, projekti për ndërlidhjen e spitaleve ushtarake, si dhe portali i përhershëm i SEDM për shkëmbim të shpejtë dhe efikas të informacionit të sigurisë. ndërmjet vendeve – anëtare të kësaj nisme.

Sfidat e përbashkëta kërkojnë përgjigje të përbashkët

“Pandemia dhe ndryshimet klimatike që kanë rezultuar në fatkeqësi natyrore si zjarret dhe përmytjet kanë shënuar vitin e fundit. “Lajme të rreme dhe dezinformata që kanë rënduar të gjithë rajonin, rrugën e emigrantëve që kalon nëpër rajonin tonë, kërcënimet hibride dhe kibernetike – asnjë nga këto çështje

nuk do të zgjidhet vetvetiu”, tha ministrja e mbrojtjes Radmila Shekerinska në fjalimin e saj para ministrave dhe përfaqësues të lartë të shteteve anëtare të nismës SEDM në mbledhjen e ministrave në Shkup. Ministrja bëri thirrje për veprim dhe udhëheqje në secilin prej vendeve të rajonit sepse sfidat e përbashkëta kërkojnë një përgjigje të përbashkët. Shekerinska theksoi se mësimi më i rëndësishëm i nxjerrë nga të gjitha krizat me të cilat është përballur rajoni është se asnjë vend nuk mund të merret me to vetë, pavarësisht sa i pajisur dhe i përgatitur mund të jetë “Këtë verë nga zjarret u përfshi edhe Maqedonia e Veriut. Aktivizuaam jo vetëm

forcat civile, por edhe ato të ushtrisë për shuarjen e zjarreve, helikopterët tanë të ushtrisë ishin çdo ditë në terren, bëmë maksimumin, vumë në dispozicion të gjitha objektet e ushtrisë, por kjo nuk mjaftoi për të kapërcyer zjarrin. "Nëse nuk do të ishin miqtë tanë nga Sllovenia, Serbia, Rumania, Bullgaria, Austria dhe Mali i Zi, pasojat e zjarrit do të ishin dukshëm më të mëdha", tha ministrja duke shprehur mirënjohje për reagimin e shpejtë dhe për mbështetjen në ballafaqimin me zjarret. Lidhur me interesimin e Maqedonisë së Veriut për bashkëpunim të zgjeruar rajonal, ministrja Shekerinska theksoi se anëtarësimi në NATO asnjëherë nuk do të thotë se vendi do të humbasë interesin për fqinjët e saj dhe për rajonin më të gjerë. "Takimi i sotëm është konfirmim i drejtpërdrejtë i interesit tonë të përbashkët për të krijuar dhe zhvilluar miqësi, për të forcuar lidhjet tona institucionale dhe besimin mes nesh", tha ministrja Shekerinska. Kryetari i iniciativës SEDM, Plamen Jordanov, në fjalën e tij falënderoi vendin tonë dhe ministren Shekerinska për organizimin e takimit. Jordanov iu referua edhe qëllimeve gjatë presidencës së Sofjes me iniciativën SEDM, si nxitja e bashkëpunimit të ndërsjellë, mirëkuptimi ndërmjet shteteve anëtare, kontributi për paqen dhe sigurinë në rajon, forcimi i kapaciteteve dhe ndërveprueshmërisë së SEEBRIG-ut, bashkëpunimi me organizatat ndërkombëtare. OKB, BE NATO dhe OSBE dhe zgjerimi i SEDM me anëtarë të rinj.

Rajoni unifikohet në përgjigjet e përbashkëta ndaj fatkeqësive natyrore dhe ndaj sfidave të tjera

Rajoni duhet të mbetet paqësor, i qëndrueshëm dhe i sigurt, vendet duhet të zhvillojnë marrëdhënie të mira fqinjësore dhe bashkëpunimi ushtarako-politik duhet të vazhdojë të zhvillohet. Ky është mesazhi i ministrave të mbrojtjes dhe përfaqësuesve të lartë të vendeve anëtare të nismës SEDM, të dhënë në deklaratën e përbashkët në fund të mbledhjes së ministrave të mbajtur në Shkup. "Ne jemi të vendosur të ruajmë paqen, sigurinë dhe stabilitetin rajonal dhe duhet të vazhdojmë në rrugën drejt një bashkëpunimi edhe më të ngushtë rajonal," thuhet në deklaratën e përbashkët. Rëndësi e veçantë gjatë takimit iu kushtua menaxhimit të krizave dhe nevojës për mbështetje të ndërsjellë në kohë krizash dhe fatkeqësish natyrore, të shkaktuara nga ndryshimet tashmë të dukshme klimatike. "Nevojitet një përgjigje ndaj pasojave të pandemisë 20-mujore, e cila ka krijuar një situatë të paprecedentë globale që ka ndikuar

Në fund të takimeve, ministrat e mbrojtjes dhe përfaqësuesit e lartë të shteteve anëtare nënshkruan një Deklaratë të Përbashkët që përcakton drejtimin e zhvillimit dhe funksionimit të ardhshëm të kësaj nisme të rëndësishme rajonale

negativisht në jetën e njerëzve, ekonomive dhe qeverive dhe ka krijuar një krizë të paprecedentë", thuhet në deklaratë, duke shprehur mirënjohje për armatën dhe forcat mbështetëse të shteteve anëtare në trajtimin e pandemisë. „Armatat tona shfaqën aftësinë e tyre dhe kapacitetet për ta ndihmuar popullatën dhe autoritetet shtetërore gjatë kësaj krize" thuhet në deklaratë.

Pjesëmarrësit në takimin ministror iu referuan edhe krizës së emigrantëve, duke theksuar nevojën për vendosjen e paqes dhe sigurisë, si dhe stabilitetin politik dhe zhvillimin ekonomik në vendet nga vijnë emigrantët. Në takim u diskutua edhe për tregtinë e paligjshme të armëve, drogës dhe njerëzve, të cilat, si kërcënime hibride në domenin kibernetikë dhe ndikimi i lajmeve të rreme dhe dezinformatave, përbëjnë një rrezik serioz për stabilitetin e të gjithë rajonit. Ministrat e mbrojtjes dhe shefat e tjerë të delegacioneve riafirmuan politikën e dyerve të hapura për çdo vend që dëshiron të anëtarësohet në SEDM dhe dhanë mbështetjen e tyre të plotë për projektet në kuadër të kësaj nisme - Brigada e Evropës Juglindore, projekti për gratë lidere në mbrojtje dhe siguri. Projekti për ndërlidhjen e spitaleve ushtarake, si dhe portali i përhershëm i SEDM për shkëmbim të shpejtë dhe efikas të informacionit të sigurisë.

Programi „Berovo” fillon me trajnimin e 40 zjarrfikësve maqedonas në Slloveni

Ministrja Radmilla Shekerinska gjatë takimit të SEDM-it pati një takim dypalësh

me homologun e saj slloven Matej Tonin. Në takim u ra dakord që programi i ashtuquajtur „Berovo”, i iniciuar nga ministri dhe emërtuar sipas zonës më të prekur nga zjarret, të fillojë me trajnimin e 40 zjarrfikësve në Slloveni, të cilët do të pajisen me mjete zjarrfikëse. Trajnimi do të zhvillohet në faza dhe do të vazhdojë edhe në vitet në vijim. Duke falënderuar për idetë e pranuar për bashkëpunim në menaxhimin e krizave, ministri theksoi rëndësinë e bashkëpunimit rajonal. "Pjesëmarrja juaj në takimin e sotëm, përveç se është e rëndësishme për rajonin, ka edhe një komponent evropian, sepse Sllovenia është një vend që kryeson kryesimin e Këshillit të BE-së. "Projektet e përbashkëta në të cilat punojmë, siç është programi i Berovës, janë shumë më të rëndësishme sepse janë demonstrim praktik i bashkëpunimit, e jo vetëm nënshkrimi i dokumenteve", tha ministrja Shekerinska. Ministri Tonin theksoi se bashkëpunimi strategjik do të nënkuptojë mbështetje eksperte për të cilën pala maqedonase duhet të theksojë nevojat. "Ju keni mbështetjen tonë të plotë, si tani ashtu edhe në të ardhmen, si për forcimin e menaxhimit të krizave ashtu edhe për aspiratat evropiane. "Ju gjithmonë mund të llogarisni në mbështetjen tonë." Në takim u bisedua për marrëveshjen e bashkëpunimit strategjik që është në përfundim e sipër, pjesëmarrjen e Maqedonisë së Veriut në kontingjentin slloven në praninë e zgjeruar të NATO-s në Letoni dhe çështje të tjera të bashkëpunimit në mbrojtje ndërmjet dy vendeve.

Kristina Ilievska

NATO simpozium i komandantëve të forcave ajrore

Komanda Ajrore e NATO-s në Ramshtajn, Gjermani

Komanda Ajrore Aleate realizoi simpoziumet e shefave të forcave ajrore të NATO-s më shumë se 40 vjet, ndërsa kjo ishte mbledhja e parë me pjesëmarrjen e përfaqësuesit të forcave ajrore të Maqedonisë së Veriut si anëtare e NATO-s. Simpoziumi u mbajt në frymën e bisedimeve, me anë të shkëmbimit të mendimeve dhe shkëmbimit të përvojave për atë se si të udhëhqim dhe si të menaxhojmë në kuadër të forcës ajrore dhe asaj të gjithësisë në të ardhmen. Gjatë simpoziumit, në sesionin përkatës morën pjesë 25 komandantë të forcave ajrore të NATO-s apo përfaqësues të tyre, si dhe 4 komandantë të vendeve partnere. Në debat u bashkangjitën edhe përfaqësues të strukturës komanduese të NATO-s si dhe udhëheqës të lartë të forcave ajrore të SHBA-së. Një pjesë e temave që u shtruan për diskutim ishin: perspektiva kombëtare e forcave ajrore mbretërore për gjithësinë, azhurimet e domenit të gjendjes së zbulimit, mbrojtja e integruar ajrore dhe raketore, mundësitë e avancuara

Gjatë këtij viti u mbajt njëra ndër ngjarjet më të rëndësishme të forcave ajrore ushtarake – NATO simpoziumi i komandantëve të forcave ajrore, njëherit mbledhja e dytë e shefave të forcave ajrore për vitin 2021. Mbledhja u mbajt në Komandën e Bashkuar Ajrore të NATO-s me seli në Ramshtajn në Gjermani (Headquarters Allied Air Command – HQ AIRCOM), me pjesëmarrjen e përfaqësuesve të lartë të forcave ajrore dhe tokësore aleate dhe partnere

për trajnim në kuadër të stërvitjeve aleate, si dhe bashkëpunimi me Organizatën Europiane për Siguri të Navigacionit Ajror (EUROCONTROL). Këto interaksione të ndërsjella ndërtojnë besim dhe marrëdhënie të ndërsjella në bashkëpunimin ndërmjet shefave të forcave ajrore të Aelancës dhe partnerëve të NATO-s. Rezultat i kësaj është vizioni i përbashkët për fuqinë ajrore të Aelancës, gjë që mundëson të veprohet në mënyrë të shpejtë dhe efikase, me qëllim të sigurimit të sigurisë dhe mbrojtjes kolektive në të ardhmen, të mbështetura në mënyrë të veçantë nga secili vend anëtar i NATO-s. "Për herë të dytë sivjet mblidhemi për t'i fuqizuar marrëdhëniet tona, t'i bashkërendojmë përpjekjet tona dhe të vazhdojmë me avancimin e komunikimit në mes të bashkësisë së forcave ajrore dhe forcave të gjithësisë" – tha gjenerali Xhef Harigan (SHBA), komandant i komandës aleate ajrore. "Këto interaksione të ndërsjella ndërtojnë besim, ndërsa rezultati është vizioni i përbashkët për forcat ajrore të Aelancës, të NATO-s dhe të vendeve partnere, gjë që na mundëson të veprojmë shpejt me qëllim të sigurojmë një mbrojtje dhe siguri kolektive në të ardhmen", shtoi gjenerali Harigan. Pas përshëndetjes të të gjithë pjesëmarrësve, gjenerali Harigan e prezantoi punën e komandës aleate ajrore, me theks të veçantë në temën e kthimit të mbrojtjes në mjedisin euroatlantik. Ai u ndal në avancimin e konkuzave në lidhje me mbledhjen e fundit në mars të këtij viti, duke mbuluar tema si që janë: qëllimet e trajnimeve në kuadër të stërvitjeve të NATO-s, komanda dhe kontrolli ajror, inteligjencë dhe komunikim strategjik, aktivitete të mbikqyrjes dhe zbulimit, si dhe shumë tema të tjera. Ishte nder dhe kënaqësi të qenurit pjesë në këtë ngjarje, sidomos për shkak se me këtë rast pjesëmarrje dhe fjalë rasti pati shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Forcave Ajrore të SHBA-së, gjenerali Charles Q. Broën Jr. i cili mes tjerash tha se jemi më të fuqishëm kur bashkëpunojmë, ndërsa me ndërtimin e marrëdhënieve personale dhe marrëdhënieve të ngushta ndërmjet forcave tona ajrore, do t'ia dalim që t'a ruajmë paqen dhe ta respektojmë sundimin e ligjit. Komanda e Bashkuar e Forcave Ajrore me seli në Ramshtajn të Gjermanisë, është komandë qendrore e të gjitha forcave ajrore dhe të gjithësisë në kuadër të NATO-s, ndërsa komandanti i forcave aleate është edhe këshilltari kryesor ajror dhe i gjithësisë i Aleancës. Roli i saj është planifikim dhe realizim të operacionit dhe misioneve të Aleancës nga fusha e mbrojtjes ajrore dhe

raketore. Në dhjetor të vitit 2019, shefat e shteteve dhe qeverive të vendeve anëtare të NATO-s e shpallën gjithësinë si "doemni i pestë" i operacioneve të Aleancës, së bashku me domenin tokësor, ajror, detar dhe atë kibernetik. Gjatë mbledhjes në muajin tetor të vitit 2020, u krijua dhe qendër e gjithësisë në kuadër të Komandës Aleate Ajrore të NATO-s në Ramshtajn. Nga 1 marsi i vitit 2010, komanda ka qenë e riemërtuar në Komanda Aleate Ajrore në Ramshtajn,

CAOC) në Torrijen të Spanjës dhe në Ueden të Gjermanisë, si dhe një qendër për komandë dhe kontroll vendosës në Poggio Renatico në Itali (Deployable Air Command and Control Centre - DACC). Qendrat e kombinuara për operacione ajrore në Spanjë dhe në Gjermani përbëhen nga dy pjesë. Një pjesë përkon me Qendrën për Mbrojtje Statike që është përgjegjëse për kontrollin e qiellit (Air Policing), ndërsa pjesa tjetër ka të bëjë me Qendrën Vendosëse Ajrore

ndërsa nga 1 janari i vitit 2013, pas deaktivizimit të komandës aleate ajrore në Izmir, komanda riemërtohet në Komanda Ajrore Aleate (Allied Air Command – AIRCOM). Komandanti i Komandës Ajrore Aleate në Ramshtajn, gjenerali Harigan, njëherit është edhe drejtor i Qendrës së Bashkuar Tokësorë-Ajror me seli në Kallkar të Gjermanisë. Ai është përgjegjës para komandantit aleat për Europë për mbrojtje ajrore dhe raketore të vendeve anëtare të NATO-s gjatë operacioneve paqësore. Komanda e tij siguron ruajtjen e integritetit territorial të Aleancës nga Norvegjia Veriore deri në Italinë Jugore dhe nga Ishujt Azore në Turqinë Lindore, duke përfshirë këtu secilin vend anëtar të NATO-s. Në rast të ndonjë operacioni të përbashkët të NATO-s, ai është komandanti përgjegjës i komponentës ajrore. Gjenerali Harigan gjithashtu është komandant i forcave ajrore të SHBA-së në Europë dhe i forcave ajrore të SHBA-së në Afrikë. Në mënyrë që ta rrisë nivelin e aftësive të saj, kjo komandë në dispozicion posedon elemente shtesë për komandë dhe kontroll ajror edhe atë: dy qendra të kombinuara për operacione ajrore (Combined Air Operations Centres -

që i mbështet operacionet, gjegjësisht që është e përqëndruar në përpilimin e planeve luftarake dhe në realizimin e operacioneve luftarake. Patrullimi ajror i NATO-s (NATO Air Policing) është mision kolektiv paqësor për mbrojtje, me qëllim të mbrojtjes së integritetit të hapësirës ajrore të vendeve anëtare të Aleancës duke përfshirë praninë e vazhdueshme të avionëve në rolin e kryqzuesve luftarak (24 orë në ditë, 365 ditë në vit), të gatshëm për reagim të shpejtë në cënimin dhe në kërcënimin e hapësirës ajrore. Misioni realizohet në kuadër të sistemit të integruar për mbrojtje ajrore dhe raketore të NATO-s (NATO Integrated Air and Missile Defence System - NATINAMDS), duke i mundësuar NATO-s dhe aleatëve të saj ballafaqim me të gjitha llojet e operacioneve ajrore në territorin europian dhe jashtë tij gjatë vendosjes së forcave të NATO-s. Sistemi i integruar i NATO-s për mbrojtje ajrore dhe raketore (NATINAMDS), është shembull i parë i asaj që në kohën më të re e quajmë "mbrojtja e mençur", gjegjësisht mbrojtja multinacionale, me qëllim të sigurimit të mbrojtjes dhe mbështetjes së hapësirës ajrore 24/7/365.

Dragan Pavlovski

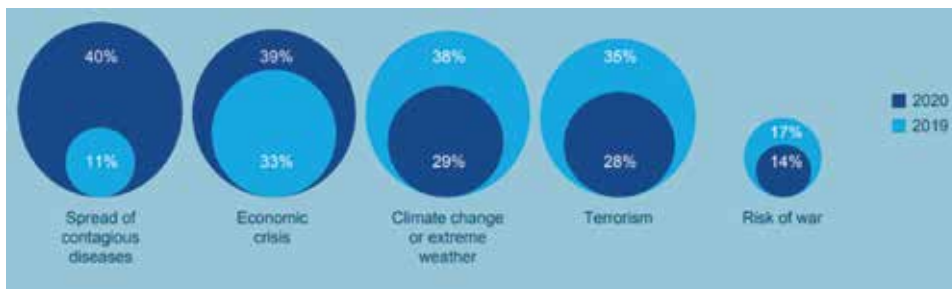
COVID-19 si sfidë e sigurisë

Fillimi i dekadës së tretë të shekullit të njëzetë e një do të mbahet mend pas “cunamit të shëndetit” të shkaktuar nga virusi SARS - Cov - 2, i cili u emërua zyrtarisht COVID-19. Pritej që kjo pandemi e shkaktuar nga virusi SARS - Cov - 2 të parandalohej si epidemi të shkaktuara nga koronavirusi Middle East Respiratory Syndrome - MERS - COV në vitin 2012 dhe Severe Acute Respiratory Syndrome - SARS – COV gjatë viteve 2002/2003. Në essence, vdekshmëria të MERS – COV dhe SARS ishte dukshëm më e lartë për dallim nga SARS – Cov– 2. Dy viruset e parë mbetën të rajonalizuara në vendet ku u shfaqën për herë të parë ose u përhapën në disa vende fqinje, kryesisht në Azi, me raste të izoluar në pjesë të tjera të botës. Pritjet fillestare ishin që SARS - Cov - 2 të përfundonte si në rastet e mëparshme me epidemi të shkaktuara nga koronavirusi, të lokalizuara dhe të rajonalizuara, pa ndërprerje të konsiderueshme të jetës

Ndikimi i pandemisë COVID-19 gradualisht por me siguri filloi të reflektohet në sferat gjeopolitike, ekonomike, të sigurisë, të mbrojtjes, socio-humanitare, psikologjike, të komunikimit, shëndetësisë dhe sferave të tjera të jetës shoqërore. Përhapja e pakontrolluar e pandemisë kujtoi se ajo mund të shndërrohej lehtësisht në një krizë sigurie

dhe ekonomisë normale, si në dy rastet e mëparshme. Megjithatë, realiteti është i ndryshëm nga pritshmëritë. Në fillim, vendet nuk e morën seriozisht kërcënimin e një sindromi të ri respirator dhe e injoruan ose e barazuan me një formë paksa më të rëndë të gripit sezonal. Disa muaj pas rastit të parë të raportuar, më 17 nëntor 2019 në Wuhan, Kinë (South China Morning Post, 2017), disa vende filluan të raportojnë një rritje drastike të numrit të personave të infektuar me SARS - Cov - 2, gjithashtu. si një shkallë e rritur e vdekshmërisë tek të infektuarit me virusin e ri. Punonjësit shëndetësorë kanë lëshuar paralajmërime serioze për politikanët dhe publikun për pasojat e mundshme serioze që përhapja e pakontrolluar e SARS - Cov - 2 mund të ketë në jetën e përgjithshme në planet. Tashmë në mars 2020, shumë vende filluan të ndjejnë efektet negative të SARS - Cov - 2 dhe të futin masa kufizuese për ta parandaluar atë. Ishte më se e qartë se njerëzimi po përballëj papritur me një pandemi globale shëndetësore për të cilën mjekësia në shekullin e njëzet e një nuk kishte asnjë përgjigje. Përhapja e pakontrolluar e pandemisë kujtoi se ajo mund të shndërrohej lehtësisht në një krizë sigurie. Sipas hulumtimeve të NATO-s, COVID-19 shkakton shqetësimin më të madh tek qytetarët e Aleancës dhe përhapja e tij e pakontrolluar konsiderohet si kërcënim më i madh për sigurinë e tyre. Më shumë se 50% e popullsisë së vendeve anëtare të NATO-s e konsiderojnë COVID-19 një krizë sigurie për vendin e tyre. Interesante, pati një rënie në ashpërsinë e kërcënitit të luftës gjatë pandemisë aleate, nga 17% në 2019 në 14% në 2020 (Raporti Vjetor i Sekretarit të Përgjithshëm 2020, 2021, f. 45). Nga ana tjetër, është interesante se në vitin 2020 ka një rritje prej 29% të perceptimit të COVID-19 si kërcënim për sigurinë, ndërsa në vitin 2019 vetëm 11% e shihnin COVID-19 si kërcënim për sigurinë, dhe në vitin 2020 ky numër është u rrit deri në 40%. Gjithashtu, 39% e qytetarëve e konsideruan krizën ekonomike si një sfidë serioze për shqetësimet e sigurisë së Aleancës në 2020 kundrejt 33% në 2019 (Raporti Vjetor i Sekretarit të Përgjithshëm 2020, 2021, f.45). Statistikat tregojnë se numri i vdekjeve si pasojë e COVID-19 në vitin 2020, në disa vende ka tejkaluar numrin e vdekjeve gjatë Luftës së Dytë Botërore. Numri i vdekjeve në Shtetet e Bashkuara

Burimi: The Secretary General`s Annual Report 2020, 2021, ctp.45

gjatë Luftës së Dytë Botërore ishte 416,800 në fushën e betejës gjatë një periudhe katërveçare (Muzeu Kombëtar i Luftës së Dytë Botërore, New Orleans, 2021) dhe gjatë një periudhe dyveçare që përfundon më 31 tetor 2021, si rezultat. i COVID-19 në Shtetet e Bashkuara vrau rreth 740,000 qytetarë (COVID-19 Coronavirus Pandemic, 2021). Situata është e ngjashme me Mbretërinë e Bashkuar, ku gjatë Luftës së Dytë Botërore kanë humbur jetën 383.600 ushtarë në 6 vite luftë, ndërsa në një vit e gjysmë deri më 31 tetor 2021, sipas të njëjtave burime, numri i të vdekurve si pasojë e COVID-19 është 140,000. Në Francë, numri i të vdekurve nga COVID-19 për të njëjtën periudhë, sipas burimit, ishte 120,000, ndërsa numri i përgjithshëm i të vdekurve për katër vitet e luftës në Luftën e Dytë Botërore ishte 217,000. Me përjashtim të Rusisë, Kinës, Gjermanisë dhe Japonisë, pothuajse në të gjitha vendet e tjera numri i të vdekurve nga COVID-19, krahasuar me numrin e të vrarëve në Luftën e Dytë Botërore, është afërsisht i njëjtë ose me ndryshime të lehta. Nëse këtyre krahasimeve u shtohet edhe numri aktual i të vdekurve nga COVID-19, ky krahasim si kërcënim për sigurinë bëhet edhe më i madh. Megjithatë, pritet që me vaksinimin masiv të popullatës botërore, të vihet nën kontroll pandemia e COVID-19. Megjithatë, në këtë kontekst ka edhe sfida të tjera shtesë që i japin COVID-19

elemente shtesë të një kërcënimin sigurie, konkretisht: zbrapsja e popullsisë që do të vaksinohet, efektiviteti i planeve të imunizimit masiv ku ka kapacitet për prodhim, shpërndarje dhe aplikim efektiv. të vaksinës. Përkatesisht, sa i përket refuzimit të popullatës për vaksinim, të dhënat tregojnë se është inkurajuar nga shoqatat e ndryshme kundër vaksinimit, deri në imponimin e lajmeve të rreme dhe dezinformative për dëmshmërinë e disa vaksinave. Një informacion i tillë ngre dyshime për efikasitetin dhe zbrapsjen e imunizimit të popullatës. Në çdo rast, publiku do të kuptojë se përfitimet e vaksinimit janë shumë më të mëdha se efektet anësore të procesit të vaksinimit dhe të vetë vaksinave. Segmenti i dytë lidhet me planet për imunizimin masiv dhe rezistencën globale, kapacitetet e prodhimit dhe shpërndarjes së vaksinave të kompanive farmaceutike dhe koston e tyre. Vlerësohet se do të kalojnë disa vite para se e gjithë popullata e botës të imunizohet me vaksinat e COVID-19. Është ironike që vendet e pasura kanë rezervuar dozat e para të vaksinave për vete, duke nxitur një krizë vaksinash dhe paradigmë të diplomacisë së vaksinave, ndërsa të varfërit janë të detyruar të presin në radhë për të marrë vaksinat e nevojshme për të vaksinuar qytetarët e tyre.

Dr. Igor Gjoreski

Strategjia e inteligjencës artificiale të NATO-s

Inteligjenca Artificiale (AI) - aftësia e makinerive për të kryer detyra që zakonisht kërkojnë inteligjencë njerëzore - po transformon mjedisin ndërkombëtar të sigurisë në të cilin operon NATO. Për shkak të natyrës së tyre ndërsektoriale, inteligjenca artificiale do të paraqesë një gamë të gjerë sfidash të sigurisë ndërkombëtare, të cilat do të ndikojnë si në aftësitë tradicionale ushtarake ashtu edhe në fushën e kërcënimeve hibride, si dhe do të ofrojnë mundësi të reja për t'iu përgjigjur atyre. IA do të ndikojë në të gjitha detyrat thelbësore të NATO-s për mbrojtjen kolektive, menaxhimin e krizave dhe sigurinë bashkëpunuese. Me mundësitë, rreziqet dhe kërcënimet e reja për prosperitetin dhe sigurinë në rrezik, premtimet dhe rreziqet që lidhen me këtë teknologji bazë janë shumë të mëdha që çdo aktor i vetëm t'i menaxhojë vetë. Si rezultat i kësaj, bashkëpunimi është në thelb i nevojshëm për të zbutur në mënyrë të barabartë rreziqet e sigurisë ndërkombëtare, si dhe për të përfutur nga potenciali i teknologjisë për të transformuar

Në një takim në tetor të vitit 2021, ministrat aleatë të mbrojtjes miratuan zyrtarisht një Strategji të Inteligjencës Artificiale të NATO-s. Personeli aktual dhe i mëparshëm i NATO-s me përfshirje të drejtpërdrejtë në zhvillimin dhe zbatimin e Strategjisë nxjerr në pah veçoritë dhe objektivat kryesore të saj

funksionet e ndërmarrjes, mbështetjen e misionit dhe operacionet. Me bashkimin e elementeve njerëzore, informative dhe fizike që përcaktojnë gjithnjë e më shumë avantazhin vendimtar në fushën e betejës, ndërveprueshmëria bëhet edhe më thelbësore. Për më tepër, përdorimi i konkurrentëve dhe kundërshtarëve e mundshëm investojnë në inteligjencën artificiale për qëllime ushtarake, duke siguruar që aleatët të zhvillojnë përgjigje të përbashkëta për të siguruar sigurinë e tyre kolektive do të bëhet vetëm më urgjente. Me miratimin zyrtar të Strategjisë së NATO-s për Inteligjencën Artificiale, aleatët u angazhuan për bashkëpunimin dhe bashkëpunimin e nevojshëm për të përballuar pikërisht këto sfida si në mbrojtje ashtu edhe në siguri, duke e emërtuar NATO-n si

forumin parësor transatlantik. Qëllimi i strategjisë së AI të NATO-s është të përshpejtojë miratimin e AI duke përmirësuar mundësitë kryesore të AI dhe rregullimet e politikave, duke përfshirë miratimin e parimeve për përdorim të përgjegjshëm të AI dhe duke mbrojtur kundër kërcënimeve të përdorimit keqdashës të inteligjencës artificiale nga aktorët shtetërorë dhe joshtetërorë. Duke vepruar kolektivisht përmes NATO-s, qeveritë aleatë ofrojnë gjithashtu një fokus të vazhdueshëm në ndërveprueshmërinë dhe zhvillimin e standardeve të përbashkëta. Në përgjithësi, me ekosistemet inovative që nënkuptojnë aktorë të ndryshëm dhe cikle jetësore teknologjike më të shpejta sesa përfshihen zakonisht në sistemet tradicionale të zhvillimit të aftësive,

Strategjia e Inteligjencës Artificiale e NATO-s është gjithashtu një njohje se përdorimi i inteligjencës artificiale do të kërkojë përpjekje të reja për të inkurajuar dhe shfrytëzuar potencialin inovativ të Aleancës. , përfshirë përmes partneriteteve dhe mekanizmave të reja. Të marra së bashku, këto përpjekje, nga ana tjetër, do të forcojnë aftësinë e Aleancës për të vazhduar përpjekjet e saj bashkëpunuese të sigurisë dhe për t'u angazhuar me partnerët ndërkombëtarë dhe organizatat e tjera ndërkombëtare për çështjet e sigurisë ndërkombëtare.

Parimet e përdorimit të përgjegjshëm

Miratimi i inteligjencës artificiale në kontekstin e mbrojtjes dhe sigurisë kërkon gjithashtu qeverisje efektive dhe të përgjegjshme, në përputhje me vlerat e përbashkëta dhe detyrimet ndërkombëtare të kombeve aleate. Për këtë qëllim, qeveritë aleate janë përkushtuar ndaj parimeve të përdorimit të përgjegjshëm si një komponent kyç i strategjisë së inteligjencës artificiale të NATO-s.

Aleatët dhe NATO janë të përkushtuar që të sigurojnë që aplikacionet e AI që ata zhvillojnë dhe konsiderojnë për vendosje janë në përputhje me gjashtë parimet e mëposhtme.

Ligjshmëria: Aplikacionet e inteligjencës artificiale do të zhvillohen dhe përdoren në përputhje me ligjin kombëtar dhe ndërkombëtar, duke përfshirë të drejtën ndërkombëtare humanitare dhe ligjin për të drejtat e njeriut, sipas rastit. **Përgjegjësia dhe llogaridhënia:** Aplikacionet e inteligjencës artificiale do të zhvillohen dhe përdoren me një nivel të duhur gjykimi dhe kujdesi, do të zbatohet përgjegjësi e qartë njerëzore për të siguruar llogaridhënie. **Shpjegimi dhe gjurmueshmëria:**

Aplikacionet e inteligjencës artificiale do të jenë siç duhet të kuptueshme dhe transparente, duke përfshirë përdorimin e metodologjive, burimeve dhe procedurave të rishikimit. Kjo përfshin mekanizmat për verifikimin, vlerësimin dhe vlefshmërinë në nivel të NATO-s ose kombëtar.

Konfidencialiteti: Aplikacionet e inteligjencës artificiale do të kenë përdorime të qarta dhe të mirëpërcaktuara. Siguria, siguria dhe qëndrueshmëria e aftësive të tilla do të testohen dhe garantohen brenda këtyre rasteve të përdorimit gjatë gjithë ciklit të tyre jetësor, duke përfshirë përmes NATO-s ose procedurave kombëtare të certifikimit të përcaktuara.

Menaxhimi: Aplikacionet e inteligjencës artificiale do të zhvillohen dhe përdoren sipas funksioneve të tyre të synuara dhe do të mundësojnë ndërveprimin e duhur

Aftësia e vazhdueshme e Aleancës për të penguar dhe mbrojtur veten nga çdo kundërshtar i mundshëm dhe për t'iu përgjigjur efektivisht krizave në zhvillim do të varet nga aftësia e saj për të ruajtur avantazhin e saj teknologjik. Prova ushtarake, e ardhshme e avantazhit krahasues të forcave aleate do të varet nga një politikë e përbashkët dhe një shtyllë dixhitale për të siguruar ndërveprueshmërinë dhe pajtueshmërinë me të drejtën ndërkombëtare

njeri-makinë; aftësia për të zbuluar dhe shmangur pasoja të paqëllimshme dhe aftësia për të ndërmarrë hapa, të tillë si mbyllja ose çaktivizimi i sistemeve, kur sisteme të tilla shfaqin sjellje të paqëllimshme.

Zbutja e paragjykimeve: Do të ndërmerren hapa proaktivë për të minimizuar çdo paragjykim të paqëllimshëm në zhvillimin dhe përdorimin e aplikacioneve dhe grupeve të të dhënave të inteligjencës artificiale. Pasi ranë dakord për miratimin e këtyre parimeve reciprokisht përforcuese, detyra tani kthehet në përkthimin e tyre në veprim parimor. Si i tillë, roli i NATO-s në operacionalizimin e këtyre parimeve do të përfshijë përpjekje që trajtojnë në mënyrë të ngjashme aspekte të ndryshme të ciklit jetësor të teknologjisë. Përfshirja e parimeve të përdorimit të përgjegjshëm në ballë të zhvillimit të inteligjencës artificiale është e rëndësishme sepse sa më vonë të merren parasysh, aq më e vështirë është të sigurohet që ato të mirëmbahen. Sigurimi i aksesit të plotë të ciklit jetësor varet gjithashtu nga përfshirja e aktorëve të shumtë pasi përgjegjësitë janë të shpërndara midis politikëbërësve, projektuesve, zhvilluesve dhe testuesve, si dhe përdoruesve fundorë operacionalë të përfshirë në zhvillimin dhe përdorimin e inteligjencës artificiale. Për NATO-n, kjo është e rëndësishme sepse entitete të ndryshme luajnë një rol aktiv në integrimin e inteligjencës artificiale dhe sepse Aleanca mund të nxisë koherencën me zhvillimet kombëtare me inteligjencën artificiale. Për NATO-n, një angazhim i përbashkët

ndaj këtyre parimeve ka gjithashtu avantazhe praktike, duke siguruar një bazë të përbashkët koherente për NATO-n dhe Aleatët për të hartuar dhe zhvilluar aplikacione të inteligjencës artificiale, duke mbështetur synimet e ndërveprimit. Si e tillë, NATO mund të nxisë marrëdhëniet e nevojshme ndërmjet sigurisë, sigurisë së përdorimit të përgjegjshëm dhe ndërveprueshmërisë. Kjo mund të shihet përmes parimeve. Për shembull, është e rëndësishme të sigurohet që sistemet e inteligjencës artificiale të jenë mjaftueshëm të fuqishme dhe konfidenciale për qëllimin e tyre të synuar, jo vetëm që të mund të pritët që të funksionojnë në përputhje me detyrimet ligjore, por edhe për të reduktuar rrezikun e dështimeve ose kufizimeve të sistemit, i shfrytëzuar nga aktorë të këqij.

Zbatimi i parimeve në praktikë

Këto parime të qëndrueshme janë gjithashtu thelbësore për diskutimin dhe miratimin e praktikave dhe standardeve më të mira më të detajuara. Aleatët dhe NATO mund të përdorin mekanizmat konsultativë të NATO-s dhe personelin dhe aftësitë e specializuara të NATO-s për të punuar në mënyrë aktive drejt këtij qëllimi. Përpjekjet e vetë NATO-s për standardizimin dhe certifikimin mund të forcohen gjithashtu nga koherenca me organet përkatëse ndërkombëtare të vendosjes së standardeve, duke përfshirë standardet civile për inteligjencën artificiale. Përveç praktikave dhe standardeve më të mira, këto parime mund të funksionalizohen nëpërmjet

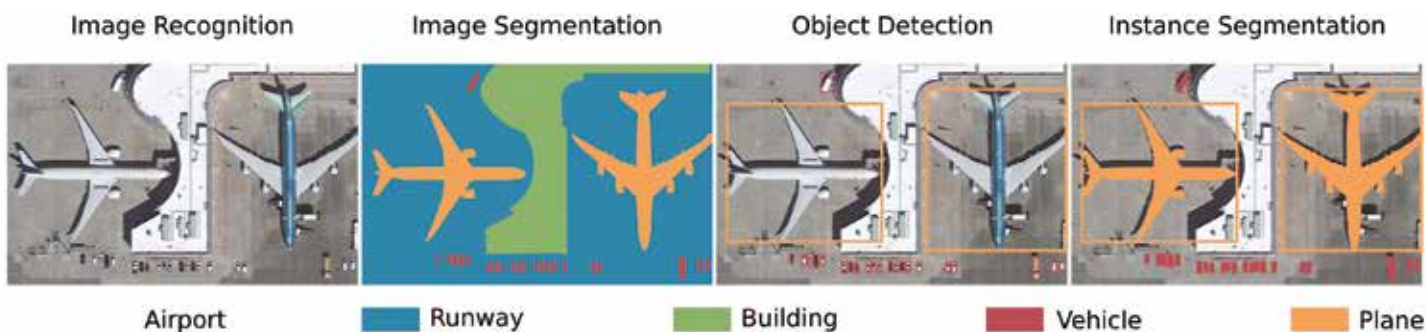
mekanizmave të tjerë, duke përfshirë metodologjitë e rishikimit, vlerësimet e rrezikut dhe ndikimit, si dhe kërkesat e certifikimit të sigurisë, të tilla si analiza e kërcënimeve dhe kornizat e auditimit. Për më tepër, aktivitetet bashkëpunuese të NATO-s ofrojnë bazën për testimin, vlerësimin, vërtetimin dhe verifikimin e aftësive (TEVV), të mundësuar nga inteligjenca artificiale në një sërë kontekstesh. Më konkretisht, përvoja e NATO-s, jo vetëm në operacione, por edhe në prova, ushtrime dhe eksperimente, ofron disa mënyra në të cilat aleatët dhe NATO mund të testojnë parimet rast pas rasti. Kjo është forcuar më tej nga komunitetet shkencore dhe teknike të NATO-s, të cilat kanë punuar në çështje të tilla si besimi, ndërveprimet njeri-makinë dhe makinë-makinë, dhe integrimi i sistemeve njerëzore, ndër shumë të tjera. Përveç këtyre aktiviteteve, zbatimi i Strategjisë së Inteligjencës Artificiale do të përftojë gjithashtu nga lidhjet me Përsheptuesin e ardhshëm të NATO-s për Inovacionin

Më shumë se thjesht një angazhim, ky angazhim demokratik është gjithashtu një parakusht për një themel të përbashkët politik midis Aleatëve - dhe për partneritet me novatorë jotradicionalë në të gjithë Aleancën.

Përsheptimi i miratimit parësor dhe ndërveprues

Me aspektet etike të miratimit që mbështesin parimet, NATO ka një shans për të sinjalizuar dhe për të ecur përpara në përpjekjet e saj gjithëpërfshirëse. Kjo përfshin angazhimin me ndërmarrjet fillestare, SME-të inovative dhe studiuesit akademikë, të cilët ose nuk e kanë konsideruar të punojnë në zgjidhjet e mbrojtjes dhe sigurisë ose thjesht i kanë gjetur shtigjet e adoptimit shumë të ngadalla ose kufizuese për modelet e tyre të biznesit. Ndryshe nga zhvillimi i platformave tradicionale ushtarake, integrimi i inteligjencës artificiale përfshin cikle të shpejta freskimi dhe kërkon përmirësim të vazhdueshëm. Kjo kërkon një ndryshim mendësie për zhvillimin e

sofistikuara. Ndërsa aktorët armiqësorë shtetërorë dhe joshetërorë rrisin investimet e tyre në teknologji të reja dhe shqetësuese, duke përfshirë inteligjencën artificiale, kjo qasje më fleksibël ndaj adoptimit është edhe më urgjente. Në këtë kontekst, me fokusin e saj në TEVV dhe aktivitetet e përbashkëta, Strategjia e Inteligjencës Artificiale përcakton kuadrin që mundësojnë teknologjinë që të tejkalojnë konkurrentët dhe konkurrentët.. Përvoja e NATO-s nuk është vetëm në operacione, por edhe në prova, ushtrime dhe eksperimente që ofrojnë disa mënyra në të cilat aleatët dhe NATO mund të testojnë parimet për sa i përket qëllimit dhe përdorimit. Kjo është përmirësuar më tej nga komunitetet shkencore dhe teknike të NATO-s, të cilat kanë punuar në çështje të tilla si besimi, ndërveprimet njeri-makinë dhe makinë-makinë, dhe integrimi i sistemeve njerëzore, ndër shumë të tjera. Kjo punë kërkon koordinim në të gjithë aleancën e NATO-s. Në të vërtetë, disa palë të interesuara të NATO-s janë përfshirë

e Mbrojtjes së Atlantikut të Veriut (DIANA). Qendrat e testimit aleate të lidhura me DIANA mund të përdoren për të përmbushur objektivat e përcaktuara në përkufizimet e parimeve. Në të ardhmen, përdorimi i këtyre qendrave të testimit mund të ndihmojë të sigurohet që adoptimi dhe integrimi i inteligjencës artificiale të testohet për qëndrueshmëri dhe elasticitet. Për shembull, për të siguruar që inteligjenca artificiale të jetë e gjurmueshme, e besueshme dhe redukton paragjykimet, qendrat e testimit mund të sintetizojnë se si funksionojnë sistemet e inteligjencës artificiale në mjedise të ndryshme të simuluar dhe të dhëna të ndryshme testimi, ose të ofrojnë vërtetim dhe verifikim të pavarur për të vlerësuar përputhshmërinë me standardet që fokusohen në përgjegjësinë dhe në praktikën inxhinierike. Duke miratuar parimet e përdorimit të përgjegjshëm, NATO dhe aleatët e saj i dërgojnë qëllimisht një mesazh publik popullit të tyre, forcave aleate dhe kombeve të tjera, duke përsëritur vlerat dhe detyrimet e qëndrueshme të Aleancës sipas ligjit ndërkombëtar.

Me një fokus më të madh në shkathtësinë dhe përshtatshmërinë, NATO mund ta bëjë mbrojtjen dhe sigurinë një sektor më tërheqës për partneritet me novatorët civilë, duke u mundësuar atyre të ruajnë mundësi të tjera tregtare. Në të njëjtën kohë, përpjekjet për të forcuar ekosistemin e inovacionit transatlantik mund të shërbejnë gjithashtu si një mburojë kundër investimeve të padëshiruara të huaja dhe transfertave të teknologjisë

aftësisë përsëritëse dhe adaptive, në krahasim me ciklet e mëvonshme të zhvillimit që kërkojnë vite për të ofruar një numër të vogël platformash shumë të

tashmë në zhvillimin e rasteve, koncepteve dhe programeve të inteligjencës artificiale. Me një Strategji të Inteligjencës Artificiale, këto aktivitete mund të fitojnë koherencë për të siguruar që ka lidhje të përshtatshme midis të gjithë palëve të interesuara në inovacion, duke përfshirë përdoruesit përfundimtarë operacionalë. Natyrisht, zbatimi i adoptimit të përsheptuar, parimor dhe të ndërveprueshëm të inteligjencës artificiale varet jo vetëm nga teknologjia, por edhe nga njerëzit e talentuar dhe të fuqizuar që çojnë përpara teknologjinë më të fundit dhe integrimin. NATO e ka kthyer gjithashtu vëmendjen e saj në inpute të tjera të inteligjencës artificiale, veçanërisht përmes zhvillimit të një politike kornizë të NATO-s për nxjerrjen e të dhënave. Me aktivitetet e trajtimit të të dhënave si një mjet strategjik, zhvillimin e mjeteve analitike dhe ruajtjen dhe menaxhimin e të dhënave në një infrastrukturë të përshtatshme, politika kornizë për shfrytëzimin e të dhënave vendos kushtet për suksesin e strategjisë së inteligjencës artificiale.

Aleksandar Petrovski

Përdorimi i intelgjencës artificiale në kuadër të njërive ushtarake

Armata e Britanisë së Madhe për herë të parë e përdori intelgjencën artificiale gjatë stërvitjes “Stuhia Pranverore”, si pjesë e operacionit “Kabrit” në Estoni. Ushtarët e brigadës së 20 të blinduar këmbësorike përdorën intelgjencën artificiale të një motori i cili ka siguruar informata për mjedisin dhe për terrenin. Përmes zhvillimit dhe automekanismit të rëndësishëm, si dhe analizës, motori është në gjendje shumë shpejt të sigurojë të dhëna komplekse dhe informata në lidhje me mjedisin jetësor dhe me terrenin, ku armatës i mundësohet që shumë shpejt t’i planifikojë aktivitetet e saj. Vendosja e njërive në terren me anë të kësaj teknologjie të ushtarëve britanikë, është rezultat i bashkëpunimit të ngushtë ndërmjet Ministrisë së Mbrojtjes së Britanisë së Madhe dhe partnerëve industrial të cilët e kanë zhvilluar motorin me anë të intelgjencës artificiale. Motori është i dizanuar në mënyrë të veçantë për mënyrën në të cilën armata është e trajnuar dhe e stërvitur të punojë. Rezultatet e këtij bashkëpunimi janë shumë të rëndësishme, jo vetëm në pikëpamjen e mbështetjes për forcat e vendosura, por edhe më gjerë, në kuptimin e zhvillimit të mëtejshëm të agjendës së mbrojtjes për transformimin digjital dhe praktikave më të mira nga teknologjitë udhëheqëse të cilat duhet të miratohen në mënyrë që të mund të integrohen dhe të përdoren në fushën e mbrojtjes.

Gjatë stërvitjes së NATO-s në Estoni, njësitë e armatave aleateve të Francës, Danimarkës, Belgjikës, Estonisë dhe Britanisë së Madhe të cilat morën pjesë në këtë stërvitje, mes tjerash, e përdorën edhe teknologjinë më të re, të a.q intelgjencën artificiale ushtarake në mbështetje të aktiviteteve në terren

Kjo aftësi e intelgjencës artificiale kursen kohë të rëndësishme dhe përpjeke, duke iu siguruar ushtarëve mbështetje momentale për planifikim dhe fuqizim të proceseve të komandimit dhe kontrollit. Në këtë drejtim, vijoi edhe rritja e mjeteve financiare për mbrojtjen në mbi 24 miliardë paund gjatë katër viteve të ardhshme. Ministria e Mbrojtjes e ka ndërmend të investojë 6,6 miliardë paund gjatë katër viteve të

ardhshme për hulumtim dhe zhvillim në fushën e mbrojtjes, duke u përqëndruar në teknologjitë e reja në kuadër të intelgjencës artificiale, sistemeve autonome, hapësirës kibernetike, si dhe sistemet e orientuara energjetike. Në lidhje me përdorimin e intelgjencës artificiale në kuadër të brigadës së 20 të blinduar këmbësorike, majori Xhejms Mekuej i cili ishte pjesë e të gjitha aktiviteteve gjatë operacionit, deklaroi: “Kjo ishte një mundësi fantastike për përdorimin e teknologjisë së re dhe inovative. U dëshmuua se tërësisht i tejkalon pritshmëritë tona dhe se ka aplikacione të qarta për përmirësimin e nivelit tonë të analizës dhe shpejtësisë me të cilën zbatojmë planifikimin tonë. Në të ardhmen, forcat e armatosura të Britanisë së Madhe, gjithnjë e më tepër do t’a përdorin intelgjencën artificiale në mënyrë që ta parashikojnë sjelljen e kundërshtarëve dhe të zbulojnë duke e transmetuar intelgjencën në kohë reale në fushëbetejë”.

Mr. Zorica Stojkova

Marshi edukativo-kondicionues

Njëra ndër karakteristikat e NJKM-së së OORRMV-së së Tetovës me të cilën udhëheq togeri mr. Radisllav Korunovski, është vazhdimësi e realizimit e aktiviteteve të planifikuara gjatë vitit përkatës.

Me rastin e 19 nëntorit, ditës së çlirimit të Tetovës, duke i respektuar masat për mbrojtjen nga pandemia me COVID-19, udhëheqësia e kësaj NJKM organizoi marsh edukativo-kondicionues rrzë malit Zheden.

Gjatë kësaj përmbajtjeje praktike, qëllimi i së cilës ishte kontrolli psikofizik përgaditor i oficerëve dhe nënoficerëve rezervë, morën pjesë 15 aktivistë të NJKM të OORRMV-së së Tetovës nga komunat: Jegunovcë, Tearcë, Bogovinë dhe Bërvenicë. Marshi kondicionues u realizua në relacion f. Siriçinë – f. Tudencë në distancë prej 4,5 kilometrave. Para fillimit të marshit, kapetani rezervë, Zoran Kirovski, anëtar i këshillit ekzekutiv të OORRMV-së, mbajti një ligjeratë rasti për vijimshërinë e aktiviteteve në operacionet përfundimtare

të LNÇ-së për çlirimin e Tetovës dhe të rajonit të Pollogut. Shoqërimi një ditor i aktivistëve të NJKM së OORRMV-së së Tetovës përfundoi me drekë të përbashkët në kushte kampimi. “Kondicionimi psikofizik paraqet segment të rëndësishëm të shkathtësisë

së përgjithshme të nënoficerëve dhe oficerëve rezervë ku marshet edukativo-arsimore paraqesin përmbajtje prioritare në kuadër të programeve vjetore të NJKM të OORRMV-së së Tetovës”, deklaroi mes tjerash, gjatë bisedës së shkurtër kryetari, mr. Korunovski.

Traditat lirishtese

Organizata komunale e oficerëve rezervë të Demir Hisarit me të cilën udhëheq togeri Vasko Mlladenovski, vëmendje të madhe i kushton vazhdimësisë së traditave lirishtese, gjegjësisht shënimit të ngjarjeve të rëndësishme dhe nderimit të personaliteteve nga e kaluara më e largët historike.

Në kuadër të këtyre përcaktimeve programore, kjo organizatë, së bashku me përfaqësues të këshillit komunal të LL të LNÇM-së së Demir Hisarit, para disa ditëve e vizituan varrin e luftëtarit Petre Kleçkovski i cili u vra në

vitin 1944 dhe në shenjë respekti për jetën dhe veprën e tij, vendosën kurora me lule të freskëta. Me këtë rast, referat për jetën dhe veprën e luftëtarit Petre Kleçkovski prezantoi Ljube Dimçoski. Pas këti akti të nderimit, aktivistët e

këtyre dy organizatave realizuan një marsh edukativo-kondicionues në relacion kisha “Shën Jovan Preteça” – kisha “Shën Maria”, Dobrimirovë dhe për pjesëmarrësit në kuadër të konakut të kishës në Dobrimirovë, u shtrua një drekë e përbashkët.

Me këtë rast 20 pjesëmarrësve të marshit iu nda broshura “80 vjet nga themelimi i organeve të para të pushtetit polullor në LNÇ-në e Demir Hisarit – ngjarje dhe fotografi”, publikuar në vitin 2021 nga ana e këshillit komunal të LL të LNÇM-së së Demir Hisarit.

Formimi i këshillit për shënimin e 70 vjetorit të OORRMV-së

Më 15 nënto të viti 2021 në Shkup është formuar këshilli për shënimin e 70 vjetorit të ekzistimit të Organizatës së Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut. Në këtë këshill bëjnë pjesë 11 anëtarë, aktivistë të organizatës, si dhe përfaqësues të Ministrisë së Mbrojtjes dhe Shtabit të Përgjithshëm të ARMV-së. Me këtë këshillë do të udhëheqë kryetari i OORRMV-së dr. Goçe Georgiev.

Këshilli emëron sekretariatit si trup operativ në kuadër të së cilit do të funksionojnë edhe tre komisione të cilat do të jenë bartës të një numri të madh detyrash dhe obligimesh për përgatitje të suksesshme dhe për realizim të mirfillt të programit për shënimin dinjitoz të

jubileut të madh (komisioni për organizim të akademisë solemne; Komision për ndarjen e mirënjohjeve dhe Komision për informim dhe veprimtari botuese).

Deri në fund të nëntorit 2021, këshilli do të miratojë programin e punës së tij, si

dhe programin për punën e Sekretariatit dhe komisioneve në të cilat do të jenë të prezantuara obligimet konkrete. Solemniteti qëndror për shënimin e 70 vjetorit do të mbahet kah fundi i muajit qershor, ndërsa të gjitha aktivitetet tjera në vitin 2022 do të jenë të parapara në kuadër të shënimit të jubileut të madh. Më 15 nëntor mbajti mbledhjen e rradhës Këshilli Ekzekutiv i OORRMV-së ku u miratua informata për aktivitetet e realizuara gjatë periudhës dy mujore shtator-nëntor, ndërsa u shqyrtuan edhe detyrat që vijojnë deri në fund të këtij viti.

Zhivko Trajanovski

Promovim i 70 nënoficerëve të rinj

Në promovimin e 70 nënoficerëve të rinj në kazermën “Ilinden” në Shkup morën pjesë ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska, shefi i SHP gjeneral-nënkolonel Vasko Gjurginovski, sekretari shtetëror i MM-së, Dragan Nikoliq, zëvendës shefi i SHP, gjeneral-major Azim Nuredin, komandanti i KTD, gjenerali i brigadave Metodi Haxhi Janev dhe shumë përfaqësues të lartë të Armatës. “Kur më emëruan për ministre të mbrojtjes, njëri ndër problemet me të cilën u njoftova ishte edhe fakti se për një dekadë të tërë nuk ka pasur kurs për nënoficerë. Menjëherë iu qasëm problemit për t’a zgjidhur, hap pas hapi, dhe rezultatet janë të dukshme për një kohë të shkurtër. Edhe përkundër të gjitha sfidave që erdhën si pasojë e pandemisë, dy herë prodhuam 55 dhe 65 nënoficerë apo gjithsej 120 nënoficerë. Sfidat nuk u ndalën, por nuk u ndalëm as ne. Edhe sivjet vazhdojmë të kemi 190 nënoficerë të rinj në rradhët e Armatës”, tha ministrja. Ministrja Shekerinska theksoi se duhet të jemi krenarë me sukseset sepse ato janë rezultat i një pune të vazhdueshme dhe i një përkushtimi, duke e përmendur këtu edhe integrimin ushtarak si njërin nga rezultatet, që edhe më tepër e fuqizoi pozitën e Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO dhe në mesin e aleatëve, gjë për të cilën morëm edhe lëvdata të nivelit më të lartë. “Për vizitë në Republikën e Maqedonisë së Veriut erdhi komandanti i Komandës për Transformim,

Më 19 nëntor në kazermën “Ilinden” në Shkup solemnisht u promovuan 70 nënoficerë të Armatës. Kursi për nënoficerë u realizuan në poligonin ushtarak “Krivollak” dhe në Qendrën për Trajnim “Pepelishte” nga ana e instruktorëve me përvojë nga Komanda për Trajnim dhe Doktrina nga Batalioni i Forcave Speciale dhe nga Batalioni i Mbikqyrjes dhe Zbulimit. Njohuritë e fituara gjatë trajnimit, nënoficerët e rinj gjatë punës vijuese do t’i transmetojnë deri te ushtarët profesional në kuadër të njëjësive ushtarake në të cilat do të jenë të vendosur

njëra ndër dy komandat strategjike të NATO-s, gjenerali Filip Lavinj. Gjatë bisedës ai përmendi një fakt, se Maqedonia e Veriut e përfundoi procesin e integritimit në NATO për një periudhë të shkurtër rekorde, periudhë deri më tani më të shpejt në kuadër të NATO-s”, tha ministrja. Ministrja Shekerinska tha se për katër vjet u ndryshua krejtësisht fotografia për Armatën dhe se ambiciet për pajisshmërinë do të vazhdojnë. “Jam e bindur se për një kohë të shkurtër do të dëshmojmë që jemi edhe më ambiciozë. Jud he kolegët tuaj që nga viti që vjen do të filloni t’i merrni edhe transportuesit e ri të blinduar, artilerikët do të marrin armatim të ri artilerik, pjesëtarët e forcave kundër ajrore do të kenë armatim të ri të MKA, ndërsa për fluturuesit tanë nga VING-u ajror që nga viti 2024 do të ketë prokurim të ri të helikopterëve. Dhe gjithë kjo është e mundur vetëm sepse gjatë viteve të kaluara, për çdo vit arrinim që të sigurojmë, një financim stabil dhe të fuqizuar në fushën e mbrojtjes. Buxheti i

mbrojtjes nga viti 2017 e deri sivjet, duke përfshirë këtu edhe vitin 2022, rritet. Kjo rritje hyri edhe në kuadër të të ardhurave tuaja më të larta, në pajisjet tuaja më të mira, në armatimin personal, si dhe në kuadër të elementeve mbrojtëse në gjithë atë që Armata bën që të jetë institucioni me të cilin do të krenohemi”, theksoi ministrja Shekerinska.

Në promovimin e tre pjesëtarëve të cilët arritën rezultate më të mira gjatë kursit tremujorë bazik për nënoficerë, iu ndanë mirënjohje si inkurajim për përpjekjet e tyre të mëtejme në procesin e trajnimit. Oficeri që u rradhit në vendin e parë, rreshteri Sashko Ivanov, kolegëve të tij, nënoficerëve të posa promovuar iu tha: “Vazhdojmë të gatshëm për sfidat e reja të cilat do t’i kemi para nesh gjatë punës sonë. Kjo le të jetë sfida dhe motivim edhe për nënoficerët dhe për pjesëtarët tjerë të Armatës të vazhdojnë t’i përmbushin standardet ashtu siç u ka hije pjesëtarëve të një Armate të mirëtrajnuar”.

Kristina Ilievska

Nën flamurin e OKB-së

Në terren me qëllim të njejtë

Bashkimi Evropian (BE)

Që nga themelimi i tij, fushëveprimi i punës së Bashkimit Evropian (BE) ka qenë menaxhimi i krizave dhe bashkëpunimi për sigurinë. Në procesin e integritimit të vendeve kandidate për anëtarësim në Bashkim, BE-ja aktivizon instrumente për të promovuar stabilitetin dhe masat për zgjidhjen e konflikteve. Që nga themelimi i Politikës së Përbashkët të Jashtme dhe Sigurisë të BE-së (CFSP) në vitin 1993 dhe Politika Evropiane e Sigurisë dhe Mbrojtjes (e riemërtuar Politika e Përbashkët e Sigurisë dhe Mbrojtjes - AFP), BE-ja zbaton masa dhe aktivitete ushtarake dhe të tjera për të menaxhuar krizat dhe situatat e krizës. CFSP-ja e BE-së synon të ruajë paqen dhe të forcojë sigurinë ndërkombëtare në përputhje me parimet e Kartës së OKB-së, të promovojë bashkëpunimin dhe zhvillimin ndërkombëtar, të

zhvillojë demokracinë dhe sundimin e ligjit dhe të respektojë të drejtat dhe liritë e njeriut. Një politikë e tillë i lejon BE-së të vendosë personel civil, policor dhe ushtarak në misione dhe operacione jashtë Bashkimit, duke përfshirë: operacionet e përbashkëta të çarmatimit, operacionet e shpëtimit, ndihmën humanitare, ndihmën në reformën e sektorit të sigurisë së vendit pritës, ndërtimin e kapaciteteve qeverisëse. të ligjit, konfliktet parandalimin dhe ruajtjen e paqes, si dhe angazhimet në stabilizimin pas konfliktit. Që nga vendosja e parë e paqeruajtësve të BE-së në vitin 2003, misionet civile të BE-së kanë ndryshuar në shtrirje, natyrë, vendndodhje gjeografike dhe madhësi. Misione të tilla janë një mjet politik i BE-së dhe krijohen dhe kontrollohen nga shtetet anëtare të BE-së përmes Komitetit të Politikës dhe Sigurisë. Financimi dhe stafi bazohen në dy parime bazë. Misionet

civile brenda CFSP financohen nga buxheti i CFSP, i cili mbulon kostot e personelit (mëditjet, pagat dhe shtesat e personelit) dhe shpenzimet e mirëmbajtjes dhe pajisjeve. Kostoja e operacioneve ushtarake të AFP-së financohet nëpërmjet të ashtuquajturit mekanizëm Athena, në të cilin shtetet anëtare kontribuojnë në baza vjetore. Për të kryer detyrat dhe përgjegjësitë e saj, BE-ja ka krijuar organe të përhershme politike dhe ushtarake - Komitetin për Politikë dhe Siguri, Komitetin Ushtarak të BE-së (i përbërë nga Shefat e Shtabit të Shteteve Anëtare, të përfaqësuar nga Përfaqësuesit e tyre të Përhershëm Ushtarak), Stafi Ushtarak i BE-së, Komiteti për Aspektet Civile të Menaxhimit të Krizave, Këshilltarët e Punëve të Jashtme dhe të tjerë. Vijnë momentalisht 6 misione paqeruajtëse ushtarake dhe 11 misione civile të BE-së, në Europë, në Lindjen e Mesme dhe në Afrikë me një

personel të angazhuar me rreth 5.000 pjesëtarëve.

Bashkimi Afrikan (BA)

Bashkimi Afrikan (i formuar në vitin 2002) përbëhet nga 55 vende afrikane, me një Sekretariat në Addis Abeba, Etiopi, dhe është gjithnjë e më i angazhuar në operacionet paqeruajtëse në të gjithë Afrikën. Është pasardhësi i Organizatës për Unitetin Afrikan. Organizata promovon zhvillimin e shoqërive, luftën kundër varfërisë dhe ruajtjen e paqes dhe sigurisë në Afrikë. Karta e AU lejon Bashkimin të ndërhyjë në punët e brendshme të shteteve të tij anëtare në kushte të përcaktuara rreptësisht.

Organe dhe trupa përgjegjëse për paqen dhe sigurinë janë:

1. Këshilli për Paqe dhe Siguri, përgjegjës për ruajtjen e paqes dhe sigurisë në Afrikë;
2. Departamenti për Paqe dhe Siguri pranë Komisionit të Bashkimit, i cili

Organizatave ndërkombëtare të përfshira në menaxhimin e çështjeve të sigurisë në mbarë botën ndryshojnë ndjeshëm në fushat e tyre të funksionimit, strukturën dhe mënyrën e funksionimit, por ato janë partnerë thelbësorë të OKB-së në kryerjen e operacioneve paqeruajtëse dhe misioneve paqeruajtëse. Mënyra dhe intensiteti i bashkëpunimit me secilin individ janë të ndryshme dhe varen nga shumë faktorë

ofron mbështetje dhe promovim të paqes, sigurisë dhe stabilitetit në kontinent. Aktivitetet e tij janë të fokusuara në: zbatimin e Politikës së Përbashkët Afrikane të Mbrojtjes dhe Sigurisë; operacionalizimin e Arkitekturës Kontinentale të Paqes dhe Sigurisë, siç përcaktohet nga Protokollin që krijon Këshillin e Paqes dhe Sigurisë së BA, duke përfshirë Sistemin e Paralajmërimit të Hershëm Kontinental; dhe Forcën afrikane të gatishmërisë; parandalimi dhe menaxhimi i konflikteve; zbatimin e Politikës Kornizë të Bashkimit për Rindërtim dhe Zhvillim pas konfliktit; promovimin dhe koordinimin e programeve të paqes dhe sigurisë në Afrikë.

Që nga viti 2003 Bashkimi Afrikan po

zhvillon Forcën e tij të Gatishmërisë Afrikane, një njësi paqeruajtëse e udhëhequr nga BA. Që nga viti 2004 Bashkimi po kryen operacione për mbështetjen e paqes në Burundi, Darfur, Somali, Rajonin e Afrikës Qendrore, Mali, Republikën e Afrikës Qendrore dhe rajone të tjera. BA ka qenë gjithashtu e përfshirë në operacionin paqeruajtës UNAMID, së bashku me OKB-në në Darfur që nga viti 2008. BA rregullisht ndërmer misione për: parandalimin e konflikteve (paralajmërim i hershëm, zyra bashkëpunimi, komitete ad hoc); ndërmjetësimi (diskutimet në panel, ekipet e ndërmjetësimit, komisionet e nivelit të lartë); Zhvillimi dhe Rindërtimi pas Konfliktit (Iniciativat e Solidaritetit dhe Zyrat Ndërlidhëse në Vendet e Post-Konfliktit). Gjatë viteve të fundit, BA ka ndërmarrë iniciativa rajonale të sigurisë në Sahel (mbështetje për forcën e përbashkët G5 Sahel) dhe në Afrikën Lindore.

NATO

Përveç misionit kryesor të Aleancës është të mbrojë lirinë dhe sigurinë e shteteve anëtare përmes mjeteve politike dhe ushtarake, NATO po zhvillon gjithashtu partneritete me vende nga rajone të ndryshme dhe organizata të tjera ndërkombëtare (OKB, BE, OSBE, etj.) dhe po angazhohet në operacionet për menaxhimin e krizave dhe përtej kufijve të shteteve anëtare.

NATO kreu operacionin e parë të madh të menaxhimit të krizave në Bosnje dhe Hercegovinë në vitin 1995, dhe operacionet e vazhdueshme si: në Kosovë si pjesë e KFOR-it; patrullimi në Mesdhe; Misioni i NATO-s në Irak në koordinim me Koalicionin Global për të luftuar ISIS, një mision jo luftarak për të trajnuar dhe ndërtuar kapacitete institucionale në Irak; mbështetjen e Bashkimit Afrikan në operacionet paqeruajtëse në Afrikë duke ofruar mbështetje ajrore dhe detare për paqeruajtësit, ndërtimin e kapaciteteve institucionale dhe trajnimin e Forcave Afrikane të Gatishmërisë; policimi ajror i hapësirës ajrore mbi shtetet anëtare që nuk kanë avionë luftarakë në forcat e tyre të armatosura.

Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Europë (OSBE)

OSBE mbulon 57 vende në Evropë, Azinë Qendrore dhe Amerikën e Veriut

dhe është organizata më e madhe rajonale e sigurisë në botë. Organizata u zhvillua në mesin e viteve të '90-ta dhe karakterizohet nga një koncept bashkëpunues dhe gjithëpërfshirës i sigurisë, i cili përfshin gjithashtu synime për të përmirësuar kushtet e jetesës në vendet e saj pjesëmarrëse.

Në vitin 1990, pas rënies së Murit të Berlinit, vendet pjesëmarrëse hartuan Kartën e Parisit dhe formuluan vizionin e tyre për një "epokë të re të demokracisë, paqes dhe unitetit". OSBE-ja është e përkushtuar ndaj sigurisë duke vepruar në tre dimensione: politiko-ushtarak - trajton sigurinë ushtarake, kontrollin e armëve, luftën kundër terrorizmit dhe trafikimit të qenieve njerëzore, si dhe reformën e mbrojtjes dhe policisë; dimensionin ekonomik dhe mjedisor – të inkurajojë

zhvillimin ekonomik dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore; dimensionin njerëzor - respektimi i të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, krijimi i institucioneve demokratike, promovimi i shtetit të së drejtës, zgjedhje të lira, të ndershme dhe transparente, etj.

Vendimet votohen nga Asambleja Parlamentare dhe marrin pjesë në monitorimin e zbatimit të detyrimeve të vendeve pjesëmarrëse: Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR) në Varshavë, Komisioneri i Lartë për Pakicat Kombëtare në Hagë, Përfaqësuesi për Lirinë e Medias në Vjenë dhe Gjykata e Arbitrazhit dhe Arbitrazhit në Gjenevë.

M.S.

Arktiku në fokusin e interesit të fuqive të mëdha

Ndryshimet klimatike po bëjnë që Arktiku të ngrohet dy herë më shpejt sesa ky fenomen që mund të ndodhë globalisht. Shkrirja e akullit të detit, që është pasojë e një ngrohjeje të tillë, hap një akses më të madh në burimet natyrore. Në këtë kontekst, Rusia po përpiqet të përdorë këto burime, veçanërisht naftën dhe gazin natyror, duke parashikuar një rritje të peshës së Arktikut në prodhimin e saj të brendshëm bruto nga 7.2% në 9.6% në 15 vitet e ardhshme. Kjo është arsyeja pse Rusia ka forcuar ushtarakisht bregdetin e saj Arktik prej 24,000 kilometrash që nga viti 2007. Kina, nga ana tjetër, është shpallur një "vend pothuajse arktik", por ajo ka në radhë të parë aspirata ekonomike dhe po përpiqet të ndërkombëtarizojë Arktikun për të siguruar akses në zhvillimin e "rrugës së akullit të mëndafshit". Në një përpjekje për të forcuar angazhimin e saj ndaj Veriut të Lartë, për t'iu përgjigjur aksesit në rritje dhe konkurrencës në rritje, Departamenti i Mbrojtjes i SHBA-së po shpall një Strategji të re të Arktikut

Rritja e shpejtë e temperaturave të Arktikut rezulton në një ulje të akullit të detit dhe borës, shkrirjes së permafrostit dhe humbjes së shtresave të akullit dhe masës akullnajore. Gjatë muajve të verës, reduktimi i akullit të detit hap korsi të reja transporti që më parë ishin të paarrtshme dhe siguron akses në burimet natyrore që më parë ishin të paarrtshme. Megjithëse rreziku i menjëhershëm i një konflikti të mundshëm është relativisht i ulët, shumë tregues sugjerojnë se Arktiku po «ngrohet» si bukalisht ashtu edhe figurativisht

në vitin 2019. Ky interes i rinovuar dhe mjedisi i zhvillimit-sigurisë në Arktik krijon një kufi të ri, ose më saktë hap mundësi të reja për fuqitë e mëdha për të konkurruar. Bazuar në Strategjinë aktuale të Sigurisë Kombëtare të vitit 2017 dhe Strategjinë Kombëtare të Mbrojtjes së 2018, Strategjia e Departamentit të Mbrojtjes së SHBA për Arktikun e vitit 2019 përcakton gjendjen përfundimtare të dëshiruar të Arktikut si „rajon stabil dhe i sigurtë në të cilin mbrohen interesat kombëtare dhe ato të sigurisë së SHBA-së, përdorja shtetet punojnë së bashku për të adresuar sfidat e përbashkëta. Ajo thekson tre mënyra strategjike për mbështetje të këtij shteti fundor: ndërtimin e vetëdijes për Arktikun, avancimin e operacioneve në Antartik dhe fuqizimin e rendit i bazuar mbi rregullat e Arktikut. Më pas në dokument thuhet se „gurë-themeli“ i strategjisë dhe përparsia më e madhe strategjike e SHBA-së është rrjeti i tyre i aleatëve dhe i partnerëve me interesat e përbashkëta kombëtare në një rend të bazuar mbi rregulla. Strategjia e Arktikut të Departamentit të Mbrojtjes të SHBA-së përshkruan një mjedis kompleks sigurie Arktik që përfshin shumë tendenca pozitive, bashkëpunuese, si dhe një numër në rritje tendencash të pasigurta dhe problematike. Trendi pozitiv më i dukshëm është se historikisht, shtetet e Arktikut kanë kërkuar bashkëpunim shumëpalësh për të adresuar interesat dhe sfidat e përbashkëta në rajon, në një situatë ku ato janë të izoluar nga konflikte më të gjera gjeopolitike. Parë në këtë kontekst, marrëveshjet ndërkombëtare për kërkimin shkencor, transportin detar dhe çështjet mjedisore përfaqësojnë bashkëpunimin shumëpalësh të nevojshëm për të adresuar sfidat e veprimtarisë njerëzore dhe ekonomike në mjedisin e ashpër të Arktikut. ëshilli i Arktikut, nga ana tjetër, i cili përbëhet nga tetë kombe/shtete me territor sovran të Arktikut, ofron kuadrin e nevojshëm për bashkëpunim shumëpalësh. Shtetet e Bashkuara mbajnë marrëdhënie të shkëlqyera mbrojtëse me gjashtë nga shtatë vendet e tjera të Arktikut - katër aleatë të NATO-s (Kanada, Danimarka (Grenlanda), Islanda dhe Norvegjia) dhe dy vende partnere të zgjerimit të NATO-s (Finlanda dhe Suedia). Rusia është vendi i shtatë. Në maj të vitit 2021, Rusia fillon kryesimin e saj dyvjeçar të Këshillit Arktik, duke

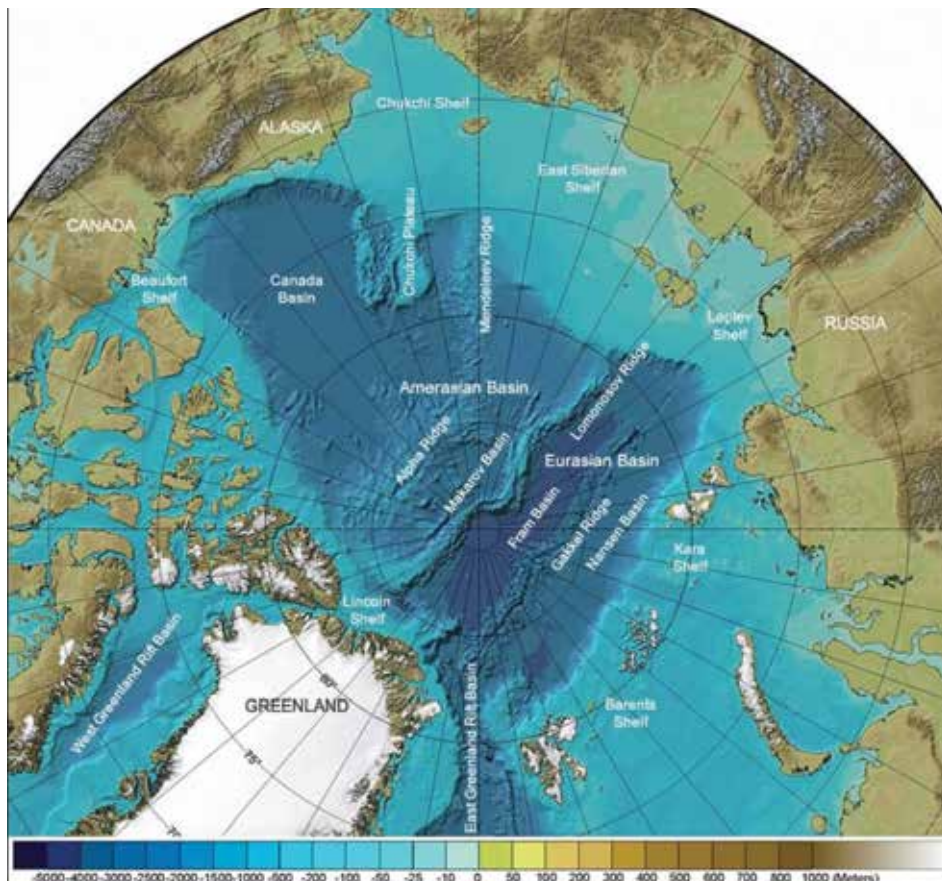

shënuar fillimin e një kapitulli të ri në bashkëpunimin Arktik. Edhe pasiguria në mjedisin e sigurisë së Arktikut fillon me ndryshimin e mjedisit fizik të shkaktuar nga ndryshimi i klimës, i cili ka të ngjarë të hapë fizikisht rajonin ndaj konkurrencës në rritje nga fuqitë e mëdha.

Sipas Strategjisë Arktik të Departamentit të Mbrojtjes së SHBA-së, shkalla aktuale e shkrirjes së akullit të detit në të gjithë Arktikun mund të rezultojë në fluturime të mëvonshme pa akull deri në vitin 2040. Në të njëjtën kohë, shkrirja e akullit të përhershëm ka efekte negative në atë ekzistues dhe ndërlikon zhvillimin e infrastrukturës së re dhe elastike. Karakteristikat fizike të ndryshueshme madje çojnë në zhvendosjen e disa komuniteteve të Arktikut. Por pavarësisht trendit të ngrohjes globale, kushtet e ashpra të Arktikut vazhdojnë, duke përfshirë

temperatura jashtëzakonisht të ulëta dhe errësirë të vazhdueshme, të cilat imponojnë nevoja specifike për ruajtjen e aftësive ushtarake në rajon. Një nga pasojat gjeopolitike të ndryshimit të mjedisit fizik është statusi i korsive detare dhe ujërave territoriale të Arktikut. Si Rusia ashtu edhe Kanadaja po kërkojnë të drejtën për të rregulluar ujërat e Arktikut, duke tejkaluar kompetencat e tyre sipas ligjit ndërkombëtar. Përkatesisht, para se të hyjnë në rrugën e Detit të Veriut, anijet e huaja duhet të pajisen me licencë ruse dhe të lundrojnë të shoqëruar nga akullthyesit e tyre. Rusia kërcënon gjithashtu se do të përdorë forcën kundër anijeve të huaja që nuk respektojnë rregullat e saj. Kanadaja, nga ana tjetër, pretendon se Kalimi Veriperëndimor është në fakt ujërat e brendshme, dhe në mënyrë të ngjashme anijet e saj janë

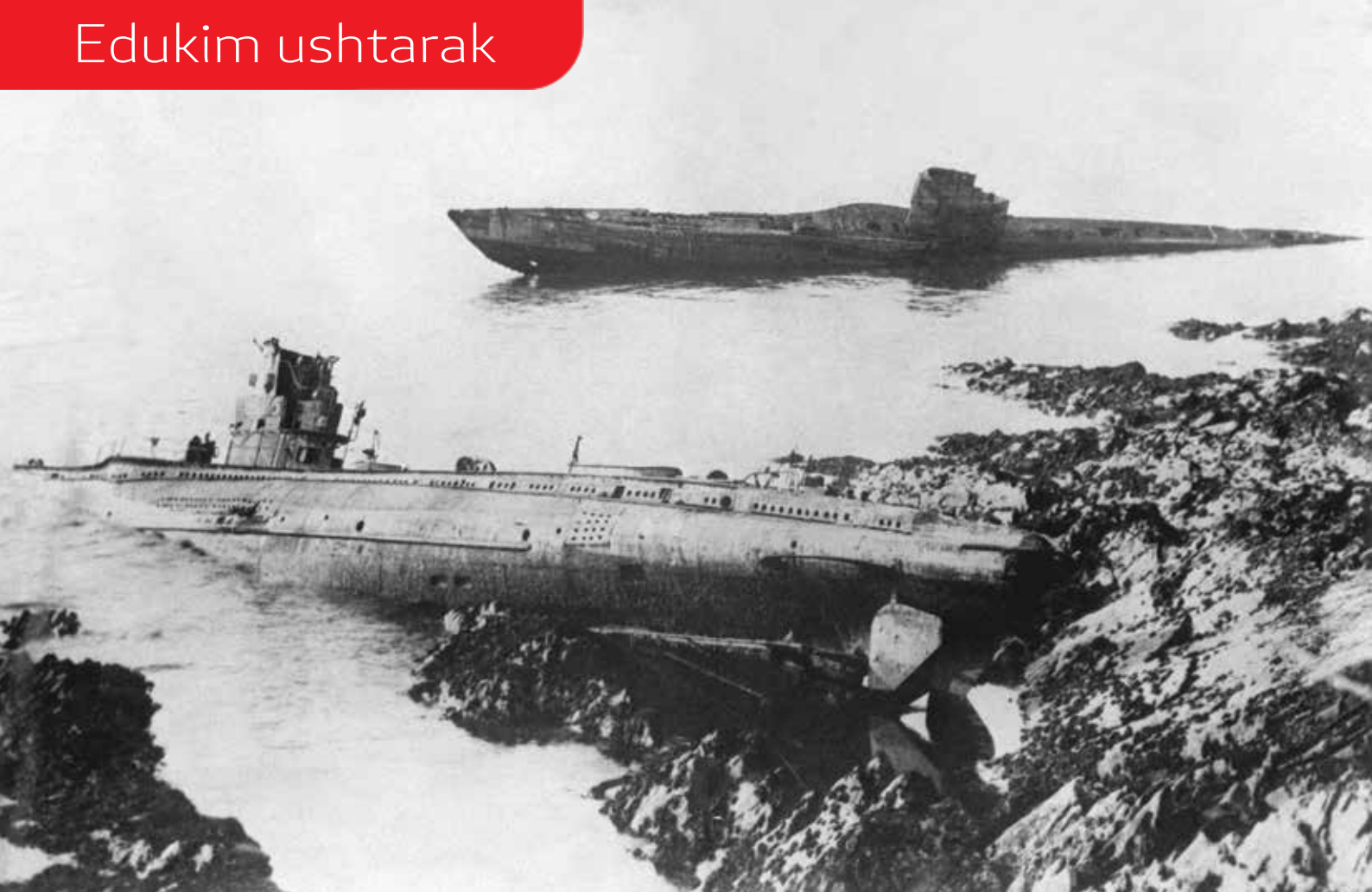
subjekt i rregullave dhe rregulloreve kanadeze. Në realitet, ashtu si linjat e gjatësisë bashkohen në Polin e Veriut, po ashtu edhe linjat gjeopolitike të tërhequra nga shtetet e Arktikut. Por, sipas një raporti të Komitetit Politik të Asamblesë Parlamentare të NATO-s, "NATO dhe Siguria e Arktikut (2017), një nga mosmarrëveshjet aktuale të demarkacionit detar, sillen rreth pretendimeve të shkëmbinjve të Lomonosov dhe përfshin Rusinë, Kanadanë dhe Danimarkën (Grenlanda)". Por kjo dhe mosmarrëveshjet e tjera territoriale të Arktikut trajtohen sipas Konventës së Kombeve të Bashkuara për të Drejtën e Detit, e cila u lejon vendeve të pretendojnë një zonë ekonomike ekskluzive 200 milje detare në det. Për më tepër, shteteve u jepen të drejta ekskluzive për të shfrytëzuar burimet minerale në hapësirën e tyre kontinentale, në një distancë prej 350 milje detare nga vija bazë. Fakti është se rritja e aksesit dhe pretendimet e zgjeruara ndaj ujërave territoriale po shkaktojnë rritjen e aktivitetit ushtarak. Rusia është vendi më i madh Arktik nga toka, popullsia dhe prania ushtarake në veri të Rrethit Arktik. Rusia duket se është në një pozicion për të mbrojtur veten si një fuqi e madhe polare. Në këtë kontekst, ajo ka harmonizuar dhe rritur investimet tregtare, investimet në mbrojtje, si dhe aktivitetet e mbrojtjes dhe kontrollit territorial në Rrugën e Detit të Veriut. Nuk është rastësi që pasi marrëdhëniet me Perëndimin u përkeqësuan për shkak të inkursioneve ruse në Ukrainë, në dhjetor të vitit 2014 ajo formoi Komandën e Përbashkët Strategjike të Flotës Veriore. Formimi i tij pasohet nga vendosja e njërive të reja të Arktikut, në një paketë me rinovimin e aeroporteve dhe infrastrukturës së vjetër dhe krijimin e bazave të reja ushtarake përgjatë bregut të Arktikut. Strategjia Arktike e Departamentit të Mbrojtjes së SHBA-së vë në dukje se Rusia ka bërë përpjekje të përbashkëta për të krijuar një rrjet të sistemeve të mbrojtjes ajrore dhe raketore bregdetare, radarëve të paralajmërimit të hershëm dhe qendrave të kërkimit dhe shpëtimit. Në fakt, është mirë të theksohet se prania ushtarake e Kinës në Arktik është e kufizuar. Megjithatë, natyra e përdorimit të dyfishtë të anijeve të saj që thyejnë akullin dhe qendrave kërkimore mund të jenë të favorshme për një prani të

ardhshme ushtarake, duke përfshirë vendosjen e nëndetëseve. Edhe pse nuk ka pretendime territoriale në rajon, Kina po imponohet si „pothuajse vend arktik“ dhe kërkon rol në rajon. Sipas Departamentit Amerikan të Mbrojtjes, Shtetet e Bashkuara nuk e njohin këtë status, megjithëse që nga viti 2013 Kina i është dhënë statusi i vëzhguesit në Këshillin Arktik si pjesë e programit "Një brez, një rrugë" (i njohur si "Rruga e Mëndafshit të Akullit" në Arktik). Interesat e deklaruara kineze në rajon janë të përqendruara në burimet natyrore dhe rrugët detare të Arktikut për anijen kineze. Kështu, megjithëse Kina nuk ka prani ushtarake në Arktik, ajo po e rrit praninë e saj përmes mjeteve ekonomike, investimeve në sektorët strategjikë të Arktikut dhe aktiviteteve shkencore. Një shembull është Kina, e cila mban stacione kërkimore në Norvegji dhe Islandë, punon në zhvillimin e energjisë dhe zbaton projekte infrastrukturore në gadishullin rus Yamal. Ajo gjithashtu vazhdon të investojë në infrastrukturë për të mundësuar përdorimin e dyfishtë të Arktikut, duke sinjalizuar se Kina është e gatshme të mbrojë interesat dhe investimet e saj në rritje në rajon. Me pak fjalë, qasja në Arktik hap një kufi të ri për konkurrencën e fuqive të mëdha dhe Kina dhe Rusia duket se

kanë një fillim të mirë në këtë drejtim dhe po tregojnë publikisht gatishmërinë e tyre për të bashkëpunuar në këtë fushë. Deklarata e Përbashkët e Kinës dhe Rosisë e vitit 2017 për forcimin e mëtejshëm të partneritetit gjithëpërfshirës, strategjik dhe bashkëpunues përmend në mënyrë specifike bashkëpunimin në rajonin e Arktikut, në fushat e transportit, kërkimit shkencor, burimeve energjetike, turizmit dhe mbrojtjes së mjedisit. Pas shpalljes së Strategjisë së Arktikut të Departamentit Amerikan të Mbrojtjes për vitin 2019, Forcat Ajrore dhe Marina e SHBA po shpallin gjithashtu strategjinë dhe planet e tyre për rajonin. Për fat të mirë, Shtetet e Bashkuara nuk janë vetëm. NATO dhe Bashkimi Evropian, si dhe shtetet anëtare individuale, njohin implikimet strategjike të përpjekjeve ruse dhe kineze në Arktik dhe kanë intensifikuar dialogun strategjik vitet e fundit. Por a është tepër vonë? Kjo do të thotë, mbetet pyetja nëse demokracitë perëndimore kanë burimet, solidaritetin dhe forcën për të mbajtur një ekuilibër fuqie në Veriun e Lartë.

Mr. Biljana Popovska
*(përshtatur nga per Concordiam,
 botim special i Qendrës për studime të
 avancuara të sigurisë "Xhorxh Marshall"
 kushtuar Arktikut)*

Lufta e Parë Botërore është lufta e parë moderne

Lufta bëhet absolute kur shteti angazhon strukturat burokratike, rrjetet e transportit dhe sistemet e komunikimit për të fituar kapacitetin për të mobilizuar njerëzit dhe potencialin industrial për të qenë në gjendje të mbështesin luftën e stërzgjatur. Krahasimi midis Luftës Civile të SHBA-së dhe Luftës së Parë Botërore do të tregojë se lufta e parë moderne ishte Lufta e Parë Botërore, për shkak të mënyrës se si u zhvillua sipas kriterëve të mësipërme, ndërsa jep një shembull se lufta absolute sjell shkatërrim absolut.

Gjatë Luftës së Parë Botërore, rrjetet e transportit u krijuan për të përmbushur nevojat e mobilizimit dhe transportit të shpejtë të forcave të armatosura, ndryshe nga Lufta Civile e SHBA, kur rrjetet e transportit nuk ishin në gjendje të përballonin ato sfida. Në Luftën e Parë Botërore ishin planifikuar operacione amfibe, me detyrë pushtimin dhe ruajtjen e territorit armik,

Desanti i Regjimentit Mbretëror Irlandez të Këmbësorisë, (Royal Irish Fusiliers) në plazhin V (V Beach) në Galipoli, Perandoria Osmane, në vitin 1915

ndërsa në Luftën Civile Amerikane ato ishin rudimentare. Ndryshe nga Lufta Civile në SHBA, ku avantazhi i njërës palë ishte i dukshëm, në fillim të Luftës së Parë Botërore, palët ndërluftuese ishin në fuqi të barabartë, veçanërisht për sa i përket aftësive të tyre industriale të përdorura në luftë. Fuqia industriale e shteteve ndërluftuese në Luftën e Parë Botërore mundësoi përdorimin e forcave tokësore, detare dhe ajrore për luftë në një mënyrë të paparë më parë. Përdorimi i forcës ushtarake në tokë, ajër dhe ujë në Luftën e Parë Botërore u dha kombeve dhe ushtrive të tyre mjetet për të realizuar mësimet e nxjerra nga doktrinat e tyre. Teknologjia ka ofruar mjetet për të arritur efektet e dëshiruara në qëllimet jashtë fushës së shikimit. Vendosja e avionëve dhe nëndetëseve i lejoi komandantët të pengonin përpjekjet e armikut dhe në të njëjtën kohë të mblidhnin të dhëna në nivele dhe sasi që deri atëherë kishin qenë të pamënaxhueshme. Kishte disa përdorime rudimentare të balonave për përpjekjet e mbikqyrjes dhe prodhimit të nëndetëseve gjatë Luftës Civile, por ato patën pak efekt në rezultatin e luftës. Gjatë dy luftërave, palët ndërluftuese kishin teknologji të ngjashme, por zhvillimi teknologjik gjatë Luftës së Parë Botërore mundësoi përdorimin pa kriter të forcës ushtarake në një shkallë të paprecedentë. Rrjetet e transportit, në fund të luftës, siguruan një burim dhe zinxhir të pashtershëm furnizimi për municione, makineri dhe njerëz. Fillimet e luftës së nëndetëseve në Luftën Civile të Shteteve të Bashkuara u frymëzuan nga përpjekjet e forcave të Konfederatës për të thyer bllokadën detare të Marinës së Shteteve të Bashkuara për të marrë ndihmë nga Mbretëria e Bashkuar dhe Franca dhe për të vazhduar tregtinë e pambukut jashtë shtetit, e cila ishte një mjet kryesor i të ardhurave në Konfederatë. Në mungesë të fondeve dhe objekteve industriale të mjaftueshme për të ndërtuar anije luftarake, Konfederata vendosi të aplikonte taktika guerile për të fundosur anijet e mëdha luftarake që bllokuan portet e tyre. Të gjitha rastet e përdorimit të nëndetëseve ishin të rastësishme dhe lokale, mungonte një fushatë e organizuar për përdorimin e nëndetëseve. Prandaj rasti i nëndetëses Hunley (Hunley Submarine), e cila për herë të parë në histori shkatërron një anije luftarake armike me ngarkesë shpërthyes. Hanley mban një mjet shpërthyes me një ngarkesë prej

rreth 70 kilogramë barut dhe me atë ngarkesë shkatërron anijen luftarake USS Housatonic, gjatë bllokadës së Charleston, Karolina e Jugut, SHBA. Lufta e nëndetëseve në Luftën e Parë Botërore është përdorur sërish nga pala inferiore detare, por këtë herë është një fushatë e organizuar patrullimi në Detin e Veriut. Fushata kishte për qëllim zvogëlimin e epërsisë detare britanike dhe thyerjen e bllokadës së vendosur nga Marina Britanike për hyrjen në Detin e Veriut. Fushata gjermane e luftës së nëndetëseve rezultoi në shkatërrimin e

plotë të armikut për shkak të strukturës njëkombëshe të ushtrive kundërshtarë. Gjatë Luftës së Parë Botërore, qëllimi ishte të shkatërronte armikun, të vriste ushtarët e tij, t'i fundoste anijet e tij, jo ta bindte se pikëpamjet e tij për rendin shoqëror ishin të gabuara. Lufta e Parë Botërore ishte lufta e parë moderne, sepse shtetet për herë të parë arritën të mobilizonin shoqëritë e tyre në kërkimin e tyre për shkatërrimin e plotë të armikut. Diplomacia luajti një rol kyç në konflikt sepse dështoi, fillimisht në parandalimin e konfliktit dhe më pas në

Para se të fillojmë të kërkojmë dhe të përcaktojmë luftën e parë moderne, fillimisht duhet të përcaktohen konceptet e luftës «moderne» dhe «të plotë». Michael Howard argumenton se kjo do të thotë «mobilizimi i të gjitha burimeve kombëtare në luftën kundër shkatërrimit.» (Michael Howard, «World War One: The Crisis in European History--The Role of the Military Historian.» The Journal of Military History 57, no. 5 (1993): 128)

Avion gjatë gjirimit ajror të Korpusit Ajror Mbretëror të Armatës së Mbretërisë së Bashkuar, në vitin 1914

6,394 anijeve aleate, me një ngarkesë totale prej rreth 12 milionë tonë metrikë, kundrejt humbjes së 229 nëndetëseve. Së fundi, gjëja më moderne nga Lufta e Parë Botërore është fakti se luftërat nuk u bënë më nga gjeneralët në fushën e betejës, por nga politikanët në kabinetet shtetërore. Shtetet kanë pranuar se për të qenë në gjendje të mobilizojnë shoqëri të tëra, ata duhet të kenë aparate të fuqishme burokratike për të mbështetur veprimet ushtarake. Gjatë Luftës Civile nuk pati kërkime për shkatërrimin e

ndalimin e tij. Lufta Civile siguroi një afrim me identitetin kombëtar të rivendosur dhe industrializimin e Shteteve të Bashkuara, i cili nga ana e tij ndihmoi Shtetet e Bashkuara të luanin një rol vendimtar në fund të Luftës së Parë Botërore. Nga ana tjetër, rezultatet e Luftës së Parë Botërore treguan se sa shkatërruese mund të jetë lufta absolute dhe çuan në shpresën, e cila i tejkaloi të gjitha ndjenjat kombëtare, se do të ishte lufta që do t'i jepte fund të gjitha luftërave.

Tomica Ristoski

Muzeu i aviacionit dhe aeronautikës në Madrid

Muzeu ndodhet në pjesën jugperëndimore të kryeqytetit spanjoll në ish-bazën ajrore "Cuatro Vientos" dhe është një nga muzetë evropianë të renditur më mirë për aviacionin dhe aeronautikën. Muzeu i Aviacionit në Madrid renditet i gjashti në Evropë sipas ofertës së ekspozitave, rrallësisë së tyre dhe gjendjes në të cilën ndodhen. Në një sipërfaqe prej 67,000 metrash katrorë, të vendosur në një galeri të hapur në natyrë dhe shtatë hangarë të veçantë, janë vendosur mbi 200 avionë dhe dhjetëra mijëra ekspozime të ndryshme që lidhen me aviacionin dhe

aeronautikën. Menjëherë pas përfundimit të Luftës Civile Spanjolle dhe krijimit të Forcave Ajrore Spanjolle, lindi ideja e krijimit të një muzeu të aviacionit. Detyra kryesore e muzeut është ruajtja, konservimi dhe ekspozimi i avionëve dhe ekspozimeve që do të përshkruajnë zhvillimin dhe historinë e aviacionit. Muzeu u krijua për herë të parë në vitin 1948 në katin e parë të Ministrisë së Aviacionit. Me rritjen e numrit të ekspozimeve dhe avionëve në vitin 1975, ish baza ajrore "Cuatro Vientos" është zgjedhur të jetë shtëpia e re e Muzeut të Aviacionit dhe Aeronautikës. Me kalimin e viteve, ky

muze është zgjeruar dhe zmadhuar disa herë, për t'u njohur sot si një pikë referimi për muzetë e aviacionit në Evropë.

Menjëherë pas hyrjes në muze, në të djathtë është hangari numër një, i cili strehon fillimet e aviacionit spanjoll, nga fluturimet e tij pioniere, përmes Luftës Civile Spanjolle dhe Luftës Rif. Vetë hangari u ndërtua në Gjermani në vitin 1929 dhe u soll në Spanjë në vitin 1940. Në fillim të përdorimit, hangari u përdor për shkollën e parë për inxhinierë aeronautikë, deri në vitin 1975, kur u zgjodh për të vendosur ekspozitat e para të Muzeut të Aviacionit. Ambienti në këtë hangar

ofron një sërë kopjesh dhe disa pjesë origjinale të avionit të parë të përdorur që themeloi aeronautikën spanjolle. Në 3166 metra katrorë të ofruar nga ky hangar i cili ka tre seksione të veçanta kushtuar viteve të para të aviacionit, Ushtria Spanjolle në Afrikë në vitin 1913 dhe seksioni i tretë i quajtur Fluturimet e Mëdha. Hangari numër një ekspozon rreth njëzet avionë, një duzinë motorë, automjete ndihmëse, si dhe shumë flamuj, urdhra, uniforma, shenja dhe parulla që lidhen me Forcën Ajrore Spanjolle. Kjo pjesë e muzeut u modernizua në vitin 2019 dhe hapja e tij për publikun u realizua nga Mbreti i Spanjës, Filipi VI. Në hangarin numër dy të muzeut janë vendosur motorë avionësh, simulatorë, raketa ajër-ajër, mitralozë, lloje të ndryshme pajisjesh dhe uniformash. Një pjesë e vogël e këtij hangari i kushtohet hapësirës dhe pjesëmarrjes së Spanjës në programin e eksplorimit të hapësirës. Ky hangar u rinovua dhe u rihap në vitin 1993 dhe në fakt është një mbetje e dy ish-punishteve që ishin pjesë e aeroportit.

Hangari numër tre strehon avionë të përdorur për stërvitje, avionë të Luftës Civile Spanjolle, gjahtarë të pasluftës, avionë të lehtë dhe një koleksion të madh avionësh me helikë. Në 2.533 metra katrorë të tij ndodhen: „Fokker DR-1“ (kopje e „Baronit të kuq“), „Polikarpov I-16“ (Fly-Rat), „Dornier DO-28 A-1“, „Havilland DH82A“ (Tiger Moth), etj.

Në periudhën nga viti 2002 deri në vitin 2004, hangari numër katër u rinovua plotësisht dhe në të njëjtën kohë u lidh me hangarët 5, 6 dhe 7 përmes tranzicioneve modulare. Hangari numër katër ka helikopterë, aeroplanë dhe një koleksion të madh avioinstrumentesh. Ekspozitat që bien në sy në këtë seksion janë: „Aerotécnica AC-12“, „Autogyro La Cierva C-30“, „Autogyro La Cierva C-19MK-4P“ dhe „Sikorky Westland S-55“.

Hangari numër pesë i Muzeut të Aviacionit në Madrid përmban disa njësi të dedikuara për avionët luftarakë reaktivë, avionë akrobatikë, një seksion kushtuar hedhjes me parashutë, etj. Rreth 15 avionë nga prodhues të ndryshëm që kanë qenë në përdorim operacional në Forcën Ajrore Spanjolle janë paraqitur në rend kronologjik. „Hispano Aviation HA-200 R-1“ (Saeta), „Noth American F-86“ (Saber), „Long-EZ“, „By Haviland-89“,

janë vetëm disa prej avionëve të cilët mund të shihen në këtë pjesë. Restaurimi i ekspozateve që ekspozohen ose përgatiten për t'u ekspozuar bëhet në hangarin numër gjashtë. Në të njëjtën kohë, ky seksion strehon ekspozitat që përfaqësojnë avionë komercialë, modele dhe kabina. Pamja e jashtme e këtij hangari është specifike për faktin se nga jashtë ka dy kabina avionësh „Douglas DC-9“ dhe „Boing 727“.

Hangari numër shtatë, i cili në fakt është më i vogli në madhësi, strehon mbi 100 modele avionësh në një shkallë 1:10. Galeria e jashtme ofron një gamë të gjerë avionësh me origjinë perëndimore dhe lindore. Ka tetë platforma të hapura që strehojnë rreth njëqind avionë. Në këtë seksion mund të shihni versionet spanjolle të „Heinkel

He 111“ dhe „Junkers Ju 52“, gjahtarët „McDonnell Douglas F-4C Phantom II“, „Mirage F-1“, „MiG-17“, „MiG-21“, prototipi i parë i avionit transportues spanjoll „CASA C-212“ etj. Muzeu është i hapur çdo ditë, përveç të hënave dhe festave shtetërore. Gjatë muajit gusht muzeu është i mbyllur për shkak të pushimit vjetor kolektiv të punonjësve. Orari i punës është nga ora 10:00 deri në 14:00, dhe hyrja në muze është falas. Muzeu

posedon një parking, një seksion informacioni, një kafene, një dyqan suveniresh etj. Koha mesatare e vizitës është dy orë. Vizitorët kanë mundësinë të shkarkojnë një aplikacion online që i udhëzon ata nëpër ekspozitat e ndryshme gjatë vizitës.

Zllatko Bilazheski

„North American P - 51 Mustang“

Avioni "P-51 Mustang" ishte avion i preferuar në mesin e pilotëve. Avioni demonstroi karakteristika inovative dhe superiore fluturuese në krahasim me luftëtarët e tjerë. Manovrimi i tij, kontrolli i thjeshtë, shpejtësia, diapazoni operacional dhe fuqia e zjarrit krijuan një avion që dëshirohej nga të gjithë pilotët. Para shfaqjes së tij, bombarduesit aleatë pësuan humbje të mëdha në tokën evropiane. Shkak i humbjeve ishte shoqërimi joadekuat, pra distanca e shkurtër operationale e gjahtarëve të atëhershëm aleat. Me ardhjen e "P-51", më saktë të modelit D, dominimi i aleatëve në qiell ishte i përcaktuar. Bombarduesit më në fund morën shoqërimin dhe mbrojtjen e cilësisë më të lartë.

Në gjysmën e parë të vitit 1940, Forca Ajrore Mbretërore Britanike kishte nevojë të patjetërsueshme për avionë luftarakë. Nëpërmjet degëve të përshtatshme të bashkëpunimit me prodhuesit e avionëve amerikanë, ata kërkuan furnizim adekuat të tipit gjuetar „Curtiss P-40 Warhawk“. Ky ishte një veprim i dëshpëruar sepse gjermanët ishin në pragun e Britanisë. Zyrtarët britanikë i kanë kërkuar

Avioni "P-51" Mustang është një nga gjahtarët më të mirë në historinë e aviacionit. Ai fitoi statusin legjendar për shkak të ndikimit të tij të madh në fushatën e aleatëve për bombardimet strategjike gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe u quajt „Cadillac in the Sky“

përfaqësuesve të kompanisë "North American Aviation" që të ndërtojë avionë luftarakë P-40 me lejen e kompanisë "Curtiss". Kryetari i "North American Aviation", James Kindlerberger, sugjeroi që në vend të ndërtimit të avionëve "P-40", kompania të krijonte një gjuetarë të ri, më të mirë me të njëjtin motor se sa i dëshiruari "P-40". Ky propozim u pranua nga britanikët sipas kushteve të tyre. Kjo nënkuptonte specifikimet britanike që do të bazoheshin në konceptin bazë të avionit P-40. Specifikimet përfshinin përdorimin e të njëjtit motor dhe armatimin e katër mitralozave me kalibër 7.62 mm. Në të njëjtin kohë, kërkesat përfshinin dorëzimin e

gjuetarëve të parë deri në janar të vitit 1941. Ky bashkëpunim ishte fillimi i drafteve të para të prototipit të avionit "P-51 Mustang". Modeli i parë i Mustang, i njohur si Mustang I, ishte i armatosur me katër mitralozë 7.62 mm "AN / M2 Browning" të vendosura në krahët e avionit dhe dy mitralozë 12.7 mm "AN / M2 Browning", të vendosura nën motorin e avionit. Kabina e avionit ishte e ngjashme me atë të P-40 ose e njohur si "Bird Cage". Avioni i ri ndryshonte në dizajn duke zhvendosur radiatorin, pra duke eliminuar "nofullat" e mëdha që e bënte "P-40" të dallueshëm. "P-51 Mustang I" kishte gjithashtu krahë të ridizajnuar plotësisht me letër alumini inovative që reduktonte fërkimin. Avioni ishte gjithashtu i aftë të mbante sasi të mëdha karburanti. Raportet e para të operationeve luftarake ishin pozitive. Avioni plotësoi nevojat dhe u tregua një kundërshtar i denjë i armiqve nga boshti. Por pavarësisht lajmeve të mira dhe pozitive për performancën e avionit, ai pati një problem të madh me performancën e motorit në një lartësi të caktuar. Motori "Allison" kishte një superngarkues me një shkallë që shkaktoi një rënie të mprehtë të fuqisë

në lartësi mbi 4600 metra. Ky problem ishte një pengesë e madhe, pasi betejat ajrore në Evropë u zhvilluan në lartësi më të larta. Për shkak se avioni rezultoi shumë efektiv në lartësi të ulëta në shërbim të Forcave Ajrore Britanike, piloti testues Ronald Harker sugjeroi përdorimin e motorit britanik "Rolls Royce Merlin 61", për të zgjidhur problemin e mësipërm. Motori i emërtuar u përdor me shumë sukses në avionin "Supermarine Spitfire Mk IX". Motori zhvilloi 1390 kuaj fuqi në një lartësi prej 7200 metrash ndryshe nga motori "Allison" i cili zhvilloi 1150 kuaj fuqi në një lartësi prej 3600 metrash. Kjo nënkuptonte gjithashtu rritjen e shpejtësisë maksimale në 710 km/h në një lartësi prej 8600 metrash. Strukturat përkatëse në Shtetet e Bashkuara testuan motorin Merlin 61 dhe prodhimi shpejt zhvilloi motorin "Packard V 1650-3" me licencë dhe motorin "Rolls Royce Merlin 61". Inkorporimi i këtij motori në konstruksionin ajror të "Mustang P-51" nënkuptonte edhe lindjen e modelit "P-51 Mustang B". Avioni u inkorporua shpejt në formacionet luftarake të Forcave Ajrore të SHBA-së në gjysmën e dytë të vitit 1943. Ai kishte shumë dedikime në rolin e gjuetarit të bombarduesve, gjahtarit dhe më së shpeshti si shoqërues gjueti-bombardues. Kapaciteti i tij transportues i karburantit ishte një aftësi e shkëlqyer për të mbrojtur bombarduesit aleatë që kryenin misione thellë në territorin gjerman. Para ardhjes së "P-51 Mustang" në Evropë, fushata e bombardimeve strategjike të Aleatëve ishte në një gjendje të dëshpëruar. Amerikanët kryenin misione ditore, ndërsa britanikët natën, për të zvogëluar humbjet. Edhe pse aleatët kishin P-38 Lightning përcjellës dhe luftëtarë mbrojtës, kjo nuk ishte efikasitet dhe ekonomi e mjaftueshme. Një luftëtar kishte nevojë dëshpërimisht jo vetëm për të shoqëruar bombarduesit në Gjermani dhe mbropa, por edhe për të vendosur kontrollin e qiellit gjerman. „P-51 Mustang” ishte një përgjigje ideale ndaj këtyre nevojave. Shpejtësia e lartë, kostoja e ulët, manovrimi dhe armatimi i fortë ishin tipare që krijuan frikë dhe konfuzion tek pilotët gjermanë. Fushata e madhe aleate për kontrollin e qiellit gjerman filloi në mars të vitit 1944. Më 6 mars të vitit 1944, 800 bombardues aleatë u shoqëruan nga mbi 900 luftëtarë në një mision në Berlin. Variantet e këtij modeli janë "P-51 Mustang B", "P-51 Mustang C", "P-51 Mustang C" dhe "P-51 Mustang D". Varianti i parë që u përdor intensivisht

KARAKTERISTIKAT KRYESORE TË „P – 51 D MUSTANG”	
EKUIPAZHI	1
GJATËSIA	9,83 metra
РАСПОН НА КРИЛАТА	11 metra
LARTËSIA	4 metra
MOTORI	Një „Packard (Rolls-Royce) V-1650-7” motorme 12 cilindra. Motori ka qenë me ftohje të lëngët dhe ka zhvillim të 1490 kuaj fuqi
SHPEJTËSIA MAKSIMALE	710 kilometra në ora
VARGU I FLUTURIMIT OPERATIV	2660 километри (со додадени надворешни резервоари за гориво)
LARTËSIA MAKSIMALE E FLUTURIMIT	12.800 metra
ARMATIM	Gjashtë mitralozë „AN/M2 Browning” me kalibër prej 12.7 milimetra Gjashtë predha raketore HVAR me kalibër prej 127 milimetra Ngarkesa maksimale e 2 bombave me peshë prej 250 kilogramëve, të vendosura te mbajtëset nën krahëve

ishte varianti "B". Armatimi përbëhej nga katër mitralozë me kalibër 12.7 mm të vendosur në krahë. Të dy mitralozët e vendosur nën motor në modelet e mëparshme u hoqën për shkak të madhësisë së motorit të ri "Packard - Merlin". Kapaciteti i ngarkesës u rrit me 500 kg dhe problemi kryesor i ftohjes së motorit të fuqishëm u zgjidh duke zmadhuar dhe ridizajnuar hapjet e radiatorit. Për të rritur gamën operacionale të avionit, u instalua një rezervuar shtesë karburanti i vendosur prapa kabinës së pilotit. Ky rezervuar kishte një kapacitet prej 322 litrash. Ai shkaktoi një ndryshim në qendrën e gravitetit dhe për këtë arsye u përdor i pari. Manovrat lejoheshin vetëm nëse kapaciteti i rezervuarit arrinte 95 litra. Megjithë karakteristikat dhe performancën e shkëlqyer në lartësi të mëdha, avioni vuante nga dukshmëria e

ulët e kabinës dhe bllokimi i mundshëm i mitralozëve në kushte manovrimi me shpejtësi të lartë. Problemi i dukshmërisë u zgjidh pjesërisht me instalimin e konceptit të kabinës britanike të quajtur "Malcom hood". Kjo kabinë ishte e ngjashme me kabinën e një avioni "Supermarine Spitfire". Problemi me bllokimin e mitralozit u zgjidh në modelin e mëvonshëm të "Mustang", modelin "D". Varianti përfundimtar i "P-51 Mustang", i cili bëri diferencën në betejat ajrore në Luftën e Dytë Botërore, është varianti "D". Ky model ishte gjithashtu në gjendje të mbante lëshues të jashtëm raketash. Një nga ndryshimet më të mëdha ishte inkorporimi i një pajisjeje të re shikimi "K-14". Kjo pajisje ishte një lloj kompjuteri analog. Pamja mundësoi më shumë fitore për pilotët aleatë. Ky model ishte më i prodhuari, me mbi 8100 sosh.

Dimitar Danevski

Rritja e efikasitetit ushtarak

Maqedonia e Veriut është njëra ndër pesë shtetet në të cilën aktivizohet „4SFAB” – Brigada Amerikane për Asistencën e Forcave të Armatosura

SHBA-ja dërgon 40 instruktorë të shpërndarë në tre ekipe, të cilët do të nisen drejt Maqedonisë së Veriut deri në fund të marsit të vitit 2022. Maqedonia e Veriut është njëra ndër pesë vendet e Europës që do t'a përdorë këtë asistencë amerikane. Me rastin e fillimit të trajnimit të grupit të lehtë të batalionit këmbësorik, i vendosur në kazermën "Jane Sandanski" në Shtip, që do t'a zhvillojë Brigada e 4 për Asistencën e Forcave të Armatosura nga SHBA-ja, e njohur ndryshe edhe si „4thSFAB” apo Security Forces Assistance Brigade, në kazermë u mbajt ceremoni solemne në të cilën morën pjesë ministrja e mbrojtjes, Radmilla Shekerinska dhe ambasadorja e SHBA-së, Kejt Meri Bërns, ekipi i "SFAB", shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Armatës, si dhe përfaqësues të tjerë të ambasadës amerikane. "Jam e bindur se edhe ky bashkëpunim do të përfundojmë

me sukses dhe se "kurora" e vërtetë do të jetë pikërisht NATO vlerësimi i kësaj përbërjeje tejet të rëndësishme", theksoi ministrja Radmilla Shekerinska. "Përpjekjet për të siguruar buxhet më të madh për Armatën ishin frytdhënëse, sepse e pamë që Armata jonë mund të rritet dhe të zhvillohet dhe me krenari dhe dinjitet të mbajë emrin në armate të NATO-s", shtoi ministrja Shekerinska. Ambasadorja Bërns në fjalën e saj theksoi se zgjedhja që Maqedonia e Veriut të merr përkrahjen nga ana e "SFAB" pasqyron reputacionin e shkëlqyeshëm që e kanë oficerët, nënoficerët dhe ushtarët e Armatës, si partnerë të përgatitur dhe të aftë. Në këtë ngjarje me fjalë rasti u drejtua edhe komandanti i Komandës për Operacione, Besnik Emiri, i cili tha se me këtë asistencë, rritet niveli i efikasitetit ushtarak dhe përfitimet e përgjithshme për shtetin.

Pushkë snajperi „HK G28E“

Pushka e snajperit gjysmë automatik „HK G28E“ u zhvillua nga kompania gjermane „Heckler & Koch“. Baza për zhvillimin e „G28E“ është pushka „MR-308“, e cila në thelb është një version civil i pushkës ushtarake „HK417“, me një kalibër 7.62 mm. Ndryshe, pushka „G28E“ dhe pushka „HK417“ kanë 75% pjesë të përbashkëta. „G28E“ i përket grupit të pushkëve gjysmë automatike që funksionojnë në parimin e huazimit të gazrave të barutit, mbyllja e të cilave arrihet duke rrotulluar grilat. Kjo do të thotë, një mekanizëm i pistonit të gazit me tërheqje të shkurtër përdoret si bazë. Pjesët kryesore të „HK G28E“ janë: kutia e sipërme me tub, e cila përbëhet nga montimi i sistemit të pistonit të gazit, doreza e përparme prej alumini me 4 shina sipas standardit STANAG 4694, pamje mekanike e përparme, pamje mekanike e pasme, kllapa mbyllëse me mbyllje (me 8 pjesëza mbyllëse) dhe një gjilpërë dhe një dorezë përsëritëse, ndërsa brenda kutisë së poshtme janë gryka për pranimin e kornizës së municionit, doreza e pasme e pistoletës, këmbëza me mekanizmin e saj, parakolpi me susta kthyese. e mbajtëses së fiksimit (ka edhe rolin e amortizatorit), e vendosur në një cilindër të zbrazët dhe pjesë të prapme polimeri të rregullueshëm teleskopik. Pjesa e sipërme e sandëkut të pushkës është prej çeliku, ndërsa pjesa e poshtme është prej alumini dhe janë të lidhura me 2 qiçra. Tubi ka mure të trasha dhe është i farkëtuar në të ftohtë dhe kalibri i tij është 7.62 mm, ka gjatësi 421 mm (pa flakëprerës), është i kromuar nga brenda dhe ka 4 brazda dhe 4 fusha me hap rrotullimi djathtas 305 mm. Përpara tubit vendoset një ndërprerës i flakës. Në mes të anës së majtë të dorezës së përparme është pozicioni i rregullatorit të rrjedhës së barutit i cili ka dy pozicione, njëra prej të cilave është „N“ (normale) për përdorim normal, dhe e dyta është „S“ (silentues), i destinuar për përdorim të armës gjahu. Pamja mekanike e përparme dhe e pasme janë me dioptri dhe janë të palosshme, për të mos ndërhyrë në përdorimin e pamjes optike Schmidt & Bender 3-20x50 PM II (me peshë 920 gr). Ndryshe, në pjesën e sipërme të pamjes optike janë vendosur dy shina të vogla që shërbejnë për vendosjen e shënjestrës së kolimatorit Micro T-1 Red dot (pesha 105 gr), të destinuara për synim të shpejtë në distanca më të shkurtra. Pushimet

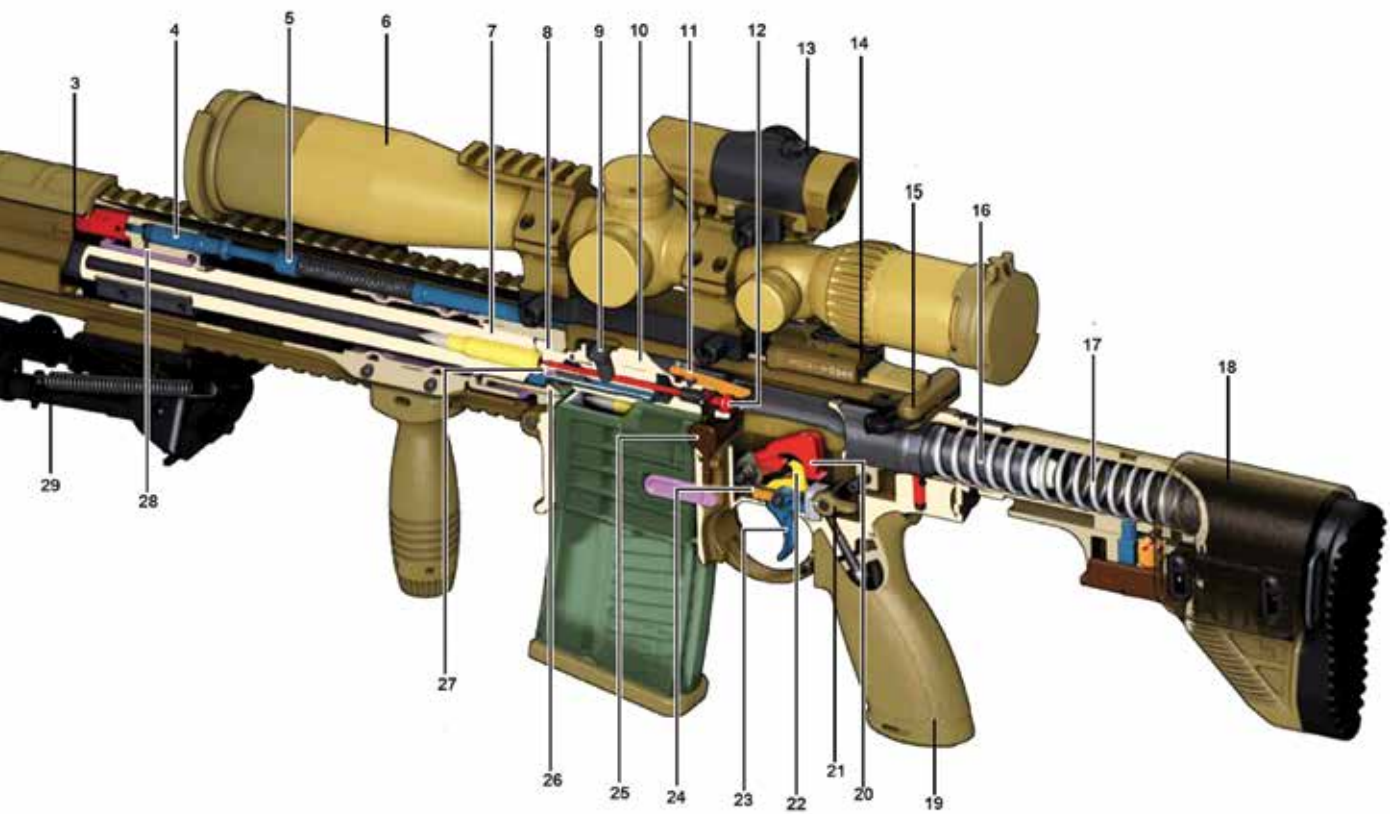
e sipërme shfaqin dy prerje, për qasje më të lehtë në skajet më të larta. Pas tij është parakolpi i mbështjellësit, dhe pas tij shtypësi i grilave. Doreza përsëritëse vendoset në pjesën e sipërme të pasme të kutisë dhe nuk lëviz kur gjuan. Në kutinë e poshtme në anën e djathtë (mbi këmbëzën) është vendosur butoni për lëshimin e kornizës së municionit, dhe mbi dorezë janë vendosur në të dy anët levat e frenimit manual, i cili ka 2 pozicione të shënuara piktografikisht: i kyçur dhe i vetëm. Në anën e majtë të kutisë së poshtme mbi këmbëzën është një levë për fiksimin / lirimin e fiksimit. Kundaku teleskopik është prej polimeri dhe ka 4 pozicione për rregullim në gjatësi, dhe mund të zgjatet duke rrotulluar dado që lejon lëvizjen e mbështetëses prej gome, dhe pjesa e sipërme ka një mbulesë të rregullueshme që rregullohet vertikalisht. Doreza e pasme e pistoletës është e zbrazët brenda dhe mund të mbajë pjesë të vogla enësh ose baterish. Pushka përdor dy modele të kornizave transparente të municionit polimer, njëra me kapacitet 10 fishekë dhe tjetra me kapacitet 20 fishekë. Pushka përdor dy fishekë të specializuar, e para është DM111 A1, e cila ka një predhë me mëngë metalike me një bërthamë të brendshme të butë dhe e dyta është DM21 A2 me një predhë shënjuese. Falë peshës së madhe dhe mekanizmit të shkëlqyer, pushka ka një saktësi prej 1.5 MOA.

Modulariteti i pushkës lejon instalimin e pajisjeve të ndryshme, si: pamjet optike të dritës dhe natës, pamjet kolimator, pamjet me laser (standarde LMT-225), kapjen vertikale përpara, dritën taktike, modelin e këmbëve „Harris“ dhe armë gjahu. Pushka ka dy versione bazë, standardin G28 E2 me një peshë neto prej 5.8 kg dhe patrullën më të lehtë G28 E3 me një peshë neto prej 5.15 kg, e cila përdor pamjen optike Schmidt & Bender 1 - 8 x 24 PM II. Emërtimi i pushkës „G28 E2“ nga kompania „Heckler & Koch“ është ndryshuar në „HK241“ dhe, sipas prodhuesit, ky version do të ketë një rreze maksimale efektive prej 800. Përndryshe, në vitin 2016 armata amerikane zgjedhi versionin më të lehtë të „G28 E3“ në një konkurs për një sistem kompakt gjysmë automatik snajperi, nga i cili janë zhvilluar dy versione me emërtimet „M110A1“ dhe „M110E1“. Përfutjes të „HK G28E“ janë ushtritë e Gjermanisë, Indonezisë, Portugalisë, Uruguait dhe disa ushtri e armata tjera.

Ivica Dameski

1. Ndalues i flakës
2. Shënjestra e përparme mekanike gjatë mbylljes
3. Rregulluesi i përcimit të gazrave në cilindrin e gazit
4. Klipi i gazit
5. Shufra shtypëse e klipit të gazit
6. Shënjestruesi optik „Schmidt & Bender 3-20x50 PM II“
7. Hapësira e plumbit në tube me kalibër 7,62 mm
8. Koka e mbyllësit
9. Kontrollori i mbyllësit
10. Bartësi i mbyllësit
11. Mekanizmi i sigurisë së gjilpërës sulmuese
12. Gjilpëra sulmuese
13. Shënjestra kolimatorike „Micro T-1 Red dot“
14. Shënjestra e prapme mekanike me mbyllje

- 15. Dorëza e repetimit
- 16. Amortizuesi
- 17. Hapësira kthyesë
- 18. Kundaku përshtatës teleskopik nga polimeri
- 19. Dorëza
- 20. Gjuajtësi i gjilpërës sulmuese
- 21. Freni manual
- 22. Ndarësi (liruesi i gjuajtësit)
- 23. Këmbëza
- 24. Pjesë e mekanizmit për mbyllje (e këmbëzës)
- 25. Fiksimi/lirimi i mbyllësit
- 26. Vazhdimi i tubit
- 27. Hedhës i gëzhgojave
- 28. Hapja e përçimit të gazrave të barotit në cilindrin e gazit
- 29. Këmbëzat „Harris“

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË HK G28 E2	
KALIBRI	NATO 7,62 x 51 mm
GJATËSIA ME KUNDAKUN E TËRHEQUR	1.082 mm
GJATËSIA ME KUNDAKUN NË POZICION STANDARD	965 mm
GJERËSIA	78 mm
LARTËSIA	340 mm (me shënjestrat optike dhe kolimatore)
GJATËSIA E TUBIT	421 mm (без разбивачот на пламенот)
GJATËSIA E VIJËS SHËNJESTRUESE	494 mm
PESHA E PUSHKËS	5.8 kg
PESHA E PUSHKËS PA KORNIZËN E MUNICIONIT	7.49 kg (me shënjestrën optike dhe kolimatore)
PESHA E KORNIZËS SË ZBRAZËT TË MUNICIONIT	për 10 plumba 110 gr, për 20 plumba 150 gr
PESHA E KORNIZËS SË MBUSHUR TË MUNICIONIT	për 10 plumba 340 gr, për 20 plumba 680 gr
SHPEJTËSIA E PREDHËS NË DALJE TË TUBIT	nga 785 m/s deri 790 m/s
VARGU MAKSIMAL EFEKTIV	600 m

Të dhënat janë marrë nga broshura për përdorim nga ana e prodhuesit

Helikopteri „Denel Rooivalk“

Zhvillimi, si dhe funksionimi, trajnimi dhe logjistika e një avioni ose helikopteri është një projekt jashtëzakonisht i kushtueshëm dhe kërkon kohë. Zhvillimi i „Rooivalk“ ishte shumë i vonuar për shkak të ndikimit të buxheteve të kufizuara gjatë viteve të '90-ta në korrelacion me dëshirën për të prodhuar një helikopter sulmi të sofistikuar dhe të avancuar. Forcat Ajrore të Afrikës së Jugut (South African Air Force - SAAF) porositi 12 helikopterë „Rooivalk“, i pari prej të cilëve u dorëzua zyrtarisht në prill të vitit 2011. Ato operohen nga skuadrilja e 16-të me bazë në bazën AFB Bloemfontein. Helikopteri kishte për qëllim të shoqëronte dhe të shoqëronte transportin ajror, të mbështeste forcat e helikopterëve, të ofronte mbështetje të afërt ajrore, të kryente misione goditjeje në pozicione kundërajrore, si dhe të kryente misione depërtimi të thellë dhe të kundërshtonte në mënyrë efektive praninë në rritje të tankeve sovjetike „T-55“. Për shkak të kësaj, varianti i fundit duhej të pajisej me raketa antitank. Helikopteri ishte konceptuar si i shkathët, me armë shumë të

sofistikuara. Veçanërisht i përshtatshëm për kërcënimet kundër teatrit të veprimit të Angolës dhe luftën kundër automjeteve të blinduara.

Të ballafaquar me probabilitetin e lartë të një natyre konvencionale të luftës në kufirin midis Afrikës së Jugut dhe disa prej fqinjëve të saj, Forcat

e Sigurisë së Afrikës së Jugut kanë njohur nevojën për një helikopter sulmi të ndërtuar me qëllim. Afrika e Jugut ka qenë nën një embargo armësh të vendosur nga Rezoluta 418 e Këshillit të Sigurimit të OKB-së për politikën e saj të aparteidit, e cila ka penguar importet e helikopterëve të huaj luftarak.

Zhvillimi i një helikopteri krejtësisht të ri që në fillim do të përfshinte projektimin dhe zhvillimin e shumë sistemeve, nënsistemeve dhe komponentëve ndihmës, si motorët dhe sistemet e dinamikës, sistemet dhe reduktuesit e rotorit kryesor dhe të pasëm. Për shkak të vështirësisë së madhe që paraqet perspektiva e projektimit dhe prodhimit të një helikopteri me një dizajn të pastër dhe krejt të ri, i cili do të rriste ndjeshëm koston dhe kornizën kohore të projektit, u vendos që helikopteri i ri të bazohet në një dizajn ekzistues. Në atë kohë, Forcat Ajrore të Afrikës së Jugut operonin dy lloje kryesore helikopterësh, "Aérospatiale Alouette III" dhe "Aérospatiale SA 330 Puma". I pari është një helikopter i vogël që daton nga vitet e '60-ta, i cili për shkak të vjetërsisë së dizajnit dhe mungesës së fuqisë së motorit, nuk konsiderohej një kandidat i favorshëm për zhvillimin e mëtejshëm dhe punën e projektimit. Përballë tij, helikopteri i dytë ishte dukshëm më i madh dhe i pajisur me motorë më të fuqishëm. Të dy faktorët dhanë një bazë më të gjerë për vendosjen e aksesorëve dhe për rritjen e mundshme të tregut. Një tjetër faktor kyç në zgjedhjen e këtij helikopteri ishte zhvillimi paralel i një lloji "Puma" të lokalizuar dhe të përmirësuar në Afrikën e Jugut, i njohur si "Atlas Oryx". Ai kishte performancë më të mirë për të operuar në temperatura të larta në të cilat ky helikopter fluturonte normalisht. Ky partneritet me sistemet "Atlas Oryx" do të thjeshtojë logjistikën dhe do të reduktojë kostot e mirëmbajtjes.

Në këtë drejtim, helikopteri sulmues do të kishte një konstrukcion dukshëm më të madh, gjë që i jep atij një diapazon solid dhe aftësinë për të mbajtur më shumë sensorë, pajisje dhe armë. Në përgjithësi ishte i pajisur me një top 20 mm, me një ngarkesë raketash ajër-ajër, raketa antitank dhe raketa të padrejtuara. Ai ka një sistem gjurmimi të synimeve, si dhe një sistem të avancuar të navigimit me radar dhe radar dopler. Gjithashtu, së bashku me dispenzuesit është instaluar edhe një paketë kundërmasash elektronike. Është i pajisur me sisteme moderne, si për shembull: TopOwl Helmet-Mounted Sight Display, Head-Up Display of Information, FLIR Capability, Integrated Helicopter Electronic Warfare Self-Protection Suite, Radar Warning, Laser Warning, Target Detection/Acquisition/Tracking, Secure Voice and Data, IFF Transponder dhe Countermeasures Dispensing System. Helikopteri „Rooivalk“ posedon strukturë rezistente ndaj goditjeve dhe i dedikohet stleteve me me nënshkrime të ulëta,

Lloji Denel Rooivalk (i njohur më parë si AH-2 dhe CSH-2) është një helikopter luftarak i prodhuar nga kompania "Denel Aviation" nga Afrika e Jugut. Emri «Rooivalk» e ka origjinën nga Afrika dhe do të thotë «skifter i kuq». Zhvillimi i këtij lloji filloi në vitin 1984 nga Atlas Aircraft Corporation (paraardhësi i Denel Aviation), dhe dizajni i tij ishte i lidhur ngushtë me helikopterin e transportit "Atlas Oryx". Dy avionët u shfaqën në të njëjtën kohë dhe bazohen në modelin e famshëm të helikopterit „Aérospatiale SA 330 Puma“

vizuale, infra të kuqe dhe akustike të radarit.

Përdorimi operativ

Prototipi u ngrit për herë të parë më 11 shkurt 1990, me një dështim të konsiderueshëm të programit. Kishte një ambicie të madhe për të prodhuar një helikopter sulmues kryesor dhe botëror. Prodhimi mori një kohë shumë të gjatë, me kohë të zgjatura zhvillimi dhe shkurtime të konsiderueshme të buxhetit të mbrojtjes. Marrja e planifikuar e helikopterëve u reduktua nga 36 copë në vetëm 12, gjë që ndikoi shumë në koston e programit që u rrit. Është vlerësuar se të paktën 70 pjesë të prodhuara nevojiteshin për të rivendosur qëndrueshmërinë e linjës së montimit. Gjatë vitit 2007, CEO i "Denel Group" njoftoi një vendim për të ndërprerë zhvillimin dhe financimin e mëtejshëm të "Rooivalk" si një produkt eksporti, pas dështimit për të fituar tenderin e helikopterit sulmues turk dhe hyrjen e "Agusta A129 Mangusta". Qeveria e Afrikës së Jugut ka njoftuar se do të investojë 137 milionë dollarë për ta sjellë helikopterin në statusin operacional në vitet e ardhshme. U eksploruan mundësi të ndryshme të mundshme eksporti, si në Malezi, Mbretërinë e Bashkuar dhe në Turqi, por shitje të tilla nuk u shfaqën deri

në vitin 2013. Po atë vit, tre helikopterë "Rooivalk" u vendosën me Brigadën e Ndërhyrjes së Kombeve të Bashkuara në mbështetje të misionit të Kombeve të Bashkuara për të stabilizuar Republikën Demokratike të Kongos. Vetëm në vitin 2016 u zhvilluan një sërë bisedimesh me kombe të ndryshme, duke përfshirë: Egjiptin, Brazilin, Nigerinë, Poloninë dhe Indinë. Shkurtimisht, zhvillimi i helikopterit "Rooivalk" ka pasur një efekt pozitiv në zhvillimin e aviacionit të Afrikës së Jugut dhe industrisë së teknologjisë së lartë, duke çuar në krijimin e kompanive të tilla si "Aerosud" dhe "Advanced Technologies and Engineering". Ishte ndikimi industrial i programit "Rooivalk" që u mundësoi bizneseve të mbrojtjes së Afrikës së Jugut të merrnin pjesë në programe të tjera ajrore si për shembull: „Saab JAS 39 Gripen“, „BAE Systems Hawk“, „AgustaWestland AW109“ dhe „Airbus A400M Atlas“. Në vitin 2016, „Airbus Helicopters“ dhe „Denel“ nënshkruan Memorandumin e mirëkuptimit dhe bashkëpunimit në kuadër të programit për modernizimin e Forcave Ajrore të Afrikës së Jugut me zëvendësimin e sistemeve të vjetëruara për armatim dhe targetim.

Dragan Pavlovski

„PARS“ 8x8 -

Automjeti i blinduar turk me rrota i gjeneratës së re

I zhvilluar nga prodhuesi turk i pajisjeve ushtarake “FNSS Savunma Sistemleri AS”, “PARS IV NG-WAV” është një version i përmirësuar i automjetit të blinduar me rrota “PARS” 8 × 8. Familja e automjeteve “PARS” është në shërbim me Forcat e Armatosura të Turqisë që nga viti 2000. Automjetet kanë pësuar më pas një seri përmirësimesh bazuar në nevojat në ndryshim të forcave të armatosura dhe të luftës. Kompania “FNSS” filloi studimet e projektimit për “PARS IV NG-WAV” në vitin 2019 për të përmbushur kërkesat e ardhshme të Forcave Tokësore të Turqisë. Automjeti u zhvillua si pjesë e një projekti të gjeneratës së re të automjeteve të iniciuar nga Presidencia Turke e Industrisë së Mbrojtjes. Ai u prodhua në vend nga kompania “FNSS” dhe u ekspozua për herë të parë në Panairin Ndërkombëtar të Industrisë së Mbrojtjes (IDEF) në vitin 2021 në Qendrën e Konventës së Panairit “Tuyap” në Stamboll në gusht të vitit 2021. Karakteristikat e vetëmbrojtjes dhe lëvizshmërisë së PARS IV 8 × 8 NG-WAV do të vlerësohen nga Presidencia e Industrisë së Mbrojtjes dhe Forcat Tokësore Turke përpara fillimit të prodhimit të tij serik. Automjeti i blinduar “PARS IV” 8 × 8 është projektuar me një arkitekturë të hapur, e cila siguron integrimin e një sërë pajisjesh dhe sistemesh për nevojat e misionit. Automjeti ofron një

“PARS IV 8 × 8 NG-WAV” (Automjet i blinduar me rrota të gjeneratës së re) është një mjet i blinduar për të gjitha kushtet atmosferike (NG-WAV) i prodhuar nga industria ushtarake turke, i projektuar për të gjitha kushtet e motit dhe i projektuar për të përmbushur kërkesat e ardhshme të ushtrive rreth botë

kombinim optimal të ergonomisë së përdoruesit, mbijetesës së ekuipazhit dhe lëvizshmërisë. Trupi modular i mjetit të blinduar ofron gjithashtu konfigurime të shumta, duke përfshirë automjetin luftarak të këmbësorisë, transportuesin e personelit të blinduar, mjetin komandues dhe kontrollues, transportues mortajash, automjet inxhinierik luftarak, automjet CBRN dhe mjet rikuperimi. Automjeti i blinduar i gjeneratës së ardhshme ka një gjatësi afërsisht 8.4 metra, një gjerësi 3.1 metra dhe një lartësi 2.5 metra. Mjeti i blinduar PARS IV 8 × 8 mund të punojë ditë e natë në çdo terren dhe kushte atmosferike. Kabina e përparme mund të strehojë dy anëtarë të ekuipazhit, duke përfshirë shoferin dhe komandantin, ndërsa kabina e transportit mund të strehojë dhjetë persona të tjerë, duke përfshirë një snajper dhe nëntë ushtarë. Kabina ofron shikueshmëri më shumë se 180 ° dhe ndërgjegjësim të lartë për situatën, duke siguruar një nivel optimal sigurie. Periskopët panoramikë në pjesën e përparme të automjetit, së bashku me kamerat termike në pjesën e pasme dhe të përparme, ofrojnë një fushë të gjerë shikimi për komandantin dhe shoferin.

Sistemet e mbikqyrjes i lejojnë ekuipazhit të kryejë në mënyrë të sigurt detyra të ndryshme pa i hapur kanalet e ventilimit. Dizajni modular mbështet instalimin e kupolave të jashtme ose stacioneve të armatosura të kontrolluara nga distanca në përputhje me kërkesat operacionale të klientit. Falë sistemit të armaturës të projektuar në mënyrë modulare dhe dizajnit të veçantë të bykut, automjeti ka mbrojtje superiore në klasën e tij nga kërcënimet balistike, mbrojtjen nga minat dhe pajisjet shpërthyesë të improvizuara (IED). Niveli i sigurisë së automjetit „PARS IV 8×8 NG-WAV“ mund të përmirsohet sipas kërkesës së klientit. Automjeti i blinduar me rrota „PARS IV 8×8 NG-WAV“ fuqizohet nga një motor naftë, në përputhje me standardin Euro 3, me raport fuqie dhe peshë më shumë se 19 kf/t. Motori lidhet me një transmision plotësisht automatik me gjashtë marsha përpara dhe një mbrapa. Paketa e energjisë është e stabilizuar me shpërndarje të përmirësuar të ngarkesës dhe pezullim hidropneumatik plotësisht të pavarur të rregullueshëm në lartësi. Suspensionin siguron mbështetje

më të mirë për thithjen e goditjeve kur kryeni operacione në terrene të vështira. Automjeti ka një distancë maksimale prej rreth 600 km, ndërsa shpejtësia maksimale në rrugë është 100 km në orë. Mund të integrohet opsionalisht me aftësinë amfibe. Sistemi qendror i fryrjes së gomave i lejon shoferit të rregullojë presionin e gomave për t'iu përshtatur kushteve të ndryshme të terrenit. Falë sistemit të lëvizjes me të gjitha rrotat, çdo rrotë është e pajisur me një frenim pneumatik dhe sistem ABS (sistemi kundër bllokimit të frenimit), i cili siguron kontroll të shkëlqyer kur udhëtoni në sipërfaqe të pjerrëta dhe të pabarabarta. Rrezja e ulët e rrotullimit të mjetit (makina që ka aftësinë të rrotullohet në një rreze sa gjatësia e saj) siguron manovrim të madh në hapësira të ngushta dhe mund të manovrojë lehtësisht në zonat urbane. Automjeti i blinduar mund të kalojë llogore me gjerësi afërsisht 2 m dhe mund të kapërcejë një thellësi maksimale prej 1 m. Mund të kalojë nëpër terrene të ndryshme me pjerrësi deri në 60% dhe pjerrësi anësore deri në 30%.

Sipas raportimeve të fundit, automjeti i blinduar i gjeneratës së re "PARS IV" 8 × 8 është gati për detyrë. Duke pasur parasysh karakteristikat teknike që kanë evoluuar sipas nevojave dhe kërkesave të ushtrive aleate sot, automjeti, i projektuar dhe prodhuar tërësisht nga burimet e veta të FNSS, së shpejti do të jetë në përdorim nga Forcat Tokësore të Turqisë. Që nga fillimi i shekullit të ri, familja e automjeteve PARS është rinovuar për t'u përshtatur me mjediset të ndryshme luftarake dhe është përditësuar për t'u përshtatur me teknologjitë gjithnjë në zhvillim, si dhe për të ofruar avantazhe taktike për përdoruesit e saj të fushëbetesjes. Anëtarë më i ri i familjes së automjeteve PARS, automjeti i blinduar me rrota të gjeneratës së ardhshme PARS IV 8 × 8 u zhvillua për t'u përshtatur me kushtet e sotme të luftës hibride ku rrezikohen kërcënimet asimetrike, duke marrë parasysh elementet ushtarakë konvencionalë. Elementet që përcaktojnë aftësitë operacionale të PARS IV 8 × 8 në terren: mbrojtja, fuqia e zjarrit, lëvizshmëria dhe infrastruktura elektronike, janë përshtatur me kushtet aktuale. Falë strukturës së tij modulare, "PARS IV" 8 × 8 është projektuar për t'u prodhuar në variante të ndryshme që mund të shërbejnë si mjet luftarak këmbësor, mjet zbulimi, mjet komandimi dhe kontrolli, transportues i blinduar, transportues mortajash, luftarak. inxhinieri, CBRN dhe automjetet tërheqëse. Automjeti mund të transportohet në rrugë ajrore me avionë transportues "A-400", "C-17" dhe "C-5". Lidhja modulare e nënsistemeve të

automjetit me bykun rezistent ndaj minave siguron mirëmbajtje dhe zëvendësim të lehtë. Ky lloj i mirëmbajtjes së lehtë dhe zëvendësimi i lehtë i pjesëve lëvizëse, dhe veçanërisht i sistemeve të transmetimit të energjisë, i bën veçanërisht paraardhësit PARS IV, PARS III 6X6 dhe 8 × 8 superiorë ndaj konkurrentëve të tyre në të njëjtën klasë. Arkitektura Powerpack, e cila mund të çmontohet dhe rimontohet në më pak se

forward, 1 speed reverse;
 - radiusi i rrotullimit: 8,5 m;
 - tejkalimi i pengesë deri në 60%;
 - tejkalimi i pengesës anësore deri në 30%;
 - tejkalimi i pengesës vertikale deri në: 0,7 m;
 - tejkalimi i hendekut: 2 m;
 - tejkalimi i pengesës ujore: 1,1 mNi.
 Automjeti është prodhuar sipas kërkesave të ushtrive të ndryshme aleate dhe

60 minuta, i jep përdoruesit lirinë për të zëvendësuar motorin ndërsa është në terren, duke ofruar një përfitim të madh. Automjeti ka një sistem të integruar të ajrit të kondicionuar, i cili edhe në kushtet e shkretëtirës ruan temperaturën e brendshme të automjetit në + 25 °C.

Specifikimet e këtij automjeti të blinduar luftarak janë:

- gjatësia: 8,4 metra;
- gjerësia: 3,1 metra;
- lartësia e përgjithshme: 2,5 metra;
- armatim: në përputhje me kërkesat e përdoruesve apo klientëve;
- ekuipazhi: 3+9 (shoferi, komandanti, shënjestruesi + 9 ushtarë);
- autonomia e vargut: 600 km;
- shpejtësia maksimale në rrugë: 100 km/h;
- transmisioni: Fully Automatic, 6 speed

i kombinuar me aftësitë e larta të lëvizshmërisë të familjes PARS. Me aftësinë e tij për t'u përshtatur me të gjitha llojet e kushteve mjedisore dhe për t'u përballur me kërcënime të shumta në një kohë të shkurtër, automjeti me rrota të gjeneratës së re, "PARS IV" 8 × 8 është gati për detyrë si konfigurimi më i mbrojtur i familjes së tij. Operatorët e këtyre mjeteve janë Forcat Tokësore të Turqisë, ndërsa operatorët e paraardhësve të "PARS IV", përveç Turqisë, me një numër të pazbuluar automjetesh që disponojnë, si dhe automjete të porositura, janë Forcat e Armatosura të Omanit me 172. automjete në të dy konfigurimet 6x6 dhe 8X8, të dërguara në vitin 2017 dhe në vitin 2020 dhe Malajzia me 257 automjete në konfigurimet 6x6 dhe 8X8.

Idriz Idrizoski

Më 12 tetor 2021, në hapjen e panairit ndërkombëtar për armë dhe pajisje ushtarake "Partner 21" në Beograd, kompania "Jugoimport SDPR" prezantoi për herë të parë autobлиндën e re moderne multifunksionale të rëndë "Lazanski". Ky automjet mban emrin e analistit ushtarak dhe diplomatit Miroslav Lazanski. Automjeti "Lazanski" ka konstrukcion klasik me planimetri të brendshme sipas shembullit të mjeteve të blinduara moderne perëndimore. Ekuipazhi i automjetit përbëhet nga 3 persona, dhe transporton një njësi prej 10 parashutistësh. Mbi pozicionet e drejtuesit dhe komandantit janë të integruara hapje, nga të cilat 3 periskopë janë të vendosur në kapakun e shoferit, ndërsa për komandantin përballë hapjes janë 3 periskopë. Në qendër të mjetit është stacioni luftarak rus me telekomandë AU-220M, i cili përdor një top automatik 57 mm si armën e tij kryesore. Topi ka një lartësi prej -5 ° në + 60 °, dhe me lëvizjen e kupolës ka një azimut prej 360 °. Topi ka në dispozicion 80 granata për veprime luftarake. Gama maksimale e topit është 14.5 km, dhe veprimi maksimal në lartësi është 7.5

km. Në të djathtë të topit është vendosur mitralozi koaksial 6P7K, me kalibër 7,62 mm. Për nevojat e automatikut janë vendosur 500 fishekë. Në kupolën luftarake janë vendosur 6 granata-hedhës tymi, është instaluar një sistem synimi i pajisur me kamera të ditës dhe natës dhe një distancues lazer dhe në fund të kupolës është vendosur një sensor meteorologjik. Në pjesën e pasme është pjesa e transportit e cila ka dy hapje në çati, dhe në fund ka një platformë automatike për ulje. Një derë ndihmëse është instaluar në platformën e uljes, e cila hapet anash. Vendet rezistente ndaj shpërthimit janë instaluar për nevojat e ekuipazhit dhe njësisë luftarake të uljes. Mbrojtja e blinduar, nga anët dhe mbrapa,

sipas STANAG 4569 është e nivelit 3 (mbron nga raketat 7.62 mm), ndërsa pjesa e përparme mbron nga raketat me kalibër 30 mm. Forca të blinduara shtesë po zhvillohen gjithashtu për të rritur ndjeshëm mbrojtjen e armaturës. Mbrojtja nga minat, sipas STANAG 4569, është niveli 4A dhe 4B. Automjeti është i pajisur me pajisje të ndryshme, si pajisje komunikimi, sistem automatik të fikjes së zjarrit, kamera, të cilat janë të montuara nga jashtë në të gjitha anët e mjetit dhe brenda ka monitorë prezantues, për të rritur ndërgjegjësimin e ekuipazhit dhe trupave zbarkuese, sisteme për ngrohje dhe ftohje dhe pajisje të tjera. Automjeti përdor komponentë të projektuar posaçërisht nga kompania finlandeze SISU, dhe fuqizohet nga një motor naftë Caterpillar 750 kuaj fuqi i kombinuar me një transmision Allison. Sipas burimeve jozyrtare, automjeti mund të arrijë shpejtësi nga 120 km / orë. Në varësi të mbrojtjes së armaturës, automjeti ka një peshë bruto prej 26 deri në 36 tonë. Gjatësia e mjetit është 8 m, lartësia 2.6 m dhe gjerësia 3.2 m. Sipas burimeve jozyrtare, prodhimi i automjetit të blinduar "Lazanski" pritet të nisë në vitin 2022.

Ivica Dameski

Pasojat e përdorimit të uraniumit të varfëruar

Kur një predhë e uraniumit të varfëruar shpërthen, oksidi i uraniumit formohet në grimca prej 0,5-5 mikron. Me ndihmën e erës, këto grimca mund të shpërndahen në një distancë prej disa qindra kilometrash dhe mund

të mbahen në atmosferë. Gjysma e jetës së uraniumit është 4.5 miliardë vjet. Sasia e rrezatimit të një grimce të vetme të oksidit të uraniumit në mushkëritë e njeriut është e barabartë me një orë ekspozim të mushkërive me rreze X. Kjo grimcë nuk është e

mundur të eliminohet, për shkak të së cilës mushkëritë dhe trupi rrezatohen gradualisht, deri në dozën e mundshme të vdekjes. Ndryshimet në organizëm, në korrelacion me dozën e aplikuar të rrezatimit, mund të shihen përmes marrëdhënieve të mëposhtme:

Njësia për matjen e dozës së rrezatimit është Gri (Gy = 1J / kg). Rezultatet e kërkimeve shkencore konfirmojnë se oksidi i uraniumit transportohet në atmosferë përmes aerosoleve. Gjysma e jetës së aerosoleve të oksidit të uraniumit është midis 10 dhe 20 vjet. Kjo do të thotë se efektet e rrezatimit mund të ndihen edhe pas dy dekadash. Gjithashtu, ata që nuk rrezatohen drejtpërdrejt, si pilotët që mbajnë municion me uranium të varfëruar, mund të hyjnë në të përmes zinxhirit ushqimor, si dhe të qëndrojnë në ato zona që janë goditur nga raketa të tilla. Është interesante se këto grimca të oksidit të uraniumit mbeten të bllokuara në ujë dhe ajër për shumë vite. Kjo deklaratë konfirmohet nga vuajtjet e popullsisë dhe mjedisit në Irak ose, më konkretisht, në Basra dhe Bagdad, si dhe nga veteranët amerikanë të Luftës së Gjirit. Si rezultat i aktivitetit kimik të oksideve të uraniumit të tretshëm në ujë, ujërat sipërfaqësore dhe nëntokësore mund të transportohen në distanca të gjata. Kjo veti e oksideve të uraniumit lejon uraniumin e varfëruar të lëvizë nëpër tokë, rrjedhat ujore dhe sistemet rrënore të bimëve. Prandaj, uraniumi i varfëruar shkakton ndotje të rrënjëve dhe frutave të bimëve, qumështit të kafshëve dhe mishit. Ushtritë që kanë pjesëtarët e tyre në rajonet ku përdoret ky lloj municioni, është zakon që trupat e tyre të sigurojnë veshje mbrojtëse, si dhe ushqime dhe ujë të importuar. Контаминирањето на воздухот е мошне значително. Avionët luftarakë modernë që mbajnë raketa me uranium të varfëruar kontribuojnë ndjeshëm në sosjen e ozonit. Kështu, për shembull, në 10 deri në 15 vitet e fundit, 3% deri në 7% e shtresës së ozonit është shkatërruar. Pasoja negative janë të njohura. Rrezatimi ultravjollcë shkakton kancer të lëkurës, katarakt të syve, kontribuon në uljen e pjellorisë së tokës bujqësore, zvogëlon prodhimin organik në dete, shkakton ndryshime në temperaturën e tokës etj. Municionet e uraniumit të varfëruar po bëhen arma standarde konvencionale që përdoret për t'u marrë me pikat e nxehta lokale në mbarë botën. Është kryesisht në arsenalin e ushtrive që praktikojnë doktrinën moderne ushtarake të betejave të thelluara, pra në një zonë të zgjeruar lufte. Municionet e uraniumit të varfëruar janë përdorur në të gjitha

ndërhyrjet ushtarake që nga viti 1991, kur u miratua zyrtarisht doktrina e re ushtarake e Organizatës së Traktatit të Atlantikut të Veriut, e titulluar zyrtarisht "beteja ajër-tokë". Përdorimi i municioneve të uraniumit të varfëruar shkel parimet themelore të së drejtës ndërkombëtare humanitare. Ky përfundim rrjedh nga argumentet e mëposhtme: grimcat e futura të uraniumit të varfëruar në trup kanë

një efekt të dëmshëm në shëndetin e njeriut. Theksojmë se municioni i uraniumit të varfëruar është një armë e ndaluar që arrin efekte që nuk janë në përputhje me objektivat ushtarake; uraniumi i varfëruar është toksik dhe radioaktiv; shpërndarja e grimcave të uraniumit të varfëruar nuk mund të parandalohet apo kontrollohet, duke rrezikuar popullatën civile; grimcat e uraniumit të varfëruar kanë

Bazuar në rezultatet e shumë studimeve kërkimore të kryera pas Luftës së Parë të Gjirit nga institutet kërkimore shkencore në Shtetet e Bashkuara, është vërtetuar se raketat me uranium të varfëruar kanë një ndikim të dëmshëm në mjedis dhe shëndetin e njeriut. Sipas Raportit Teknik të Institutit të Politikave Mjedisore të Ushtrisë së Shteteve të Bashkuara, uraniumi i varfëruar kontaminon dhe ndikon në mjedis dhe popullatë. Efektet e dëmshme manifestohen përmes zhvillimit të tumoreve, dëmtimit të sistemit imunitar, sëmundjeve të frymëmarrjes, mutacioneve gjenetike, keqformimeve dhe infertilitetit

ndotur tokën për mijëra vjet. Ushtritë që përdorin më së shumti këtë municion përshkruajnë edhe disa rregulla mbrojtëse. Për shembull, sipas manualit ushtarak amerikan, ushtarët duhet të veshin veshje mbrojtëse për të mbrojtur lëkurën e tyre nga ekspozimi ndaj rrezatimit të uraniumit të varfëruar, si dhe një maskë mbrojtëse për të parandaluar thithjen e pluhurit të uraniumit kur veprojnë në një distancë prej 50 metrash nga automjetet luftarake të pajisura me municion të uraniumit të varfëruar ose kur mjete luftarak goditet nga një raketë me uranium të varfëruar. Ushtarët duhet të jenë gjithmonë në drejtim të kundërt nga lëvizja e tymit nga automjetet e djegura të goditura nga një raketë me uranium të varfëruar. Pajisjet e kontaminuara duhet të vendosen larg burimeve ujore, komunikimeve etj., përpara se të përhapet ndotja mjedisore. Dekontaminimi kryhet në

shqyrtuar kuadrin ligjor për një përdorim të tillë.

Ligji për Kontrollin e Armëve. Nuk ka asnjë rregull që ndalon në mënyrë eksplicite përdorimin e municioneve të uraniumit të varfëruar, veçanërisht duke pasur parasysh se efekti toksik i municioneve të tilla është i moderuar. E Drejta Ndërkombëtare Humanitare (IHL) trajton plotësisht përdorimin e armëve me uranium të varfëruar dhe efektet e tyre. Edhe pse DNH, e cila i referohet mjeteve dhe metodave të luftës, nuk e ndalon shprehimisht përdorimin e municioneve të uraniumit të varfëruar, ai thekson se vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet nenit 36 të Protokollit të Parë Shtesë të Konventave të Gjenevës. Ky nen është i detyrueshëm për të 168 shtetet, me qëllim që të sigurohet që ata të mos përdorin armë, mjete ose metoda lufte që do të shkelnin rregullat e përhershme të së drejtës ndërkombëtare. Parimet

"Metodat dhe mjetet e luftës duhet të përdoren për të respektuar mbrojtjen dhe ruajtjen e mjedisit natyror". Gjatë kryerjes së operacioneve ushtarake, duhet të merren të gjitha masat paraprake praktikisht të mundshme për të shmangur dhe në çdo rast për të minimizuar dëmtimin aksidental të mjedisit. "Mungesa e sigurisë shkencore për efektet mjedisore të disa operacioneve ushtarake nuk i përjashton palët në konflikt nga marrja e masave të tilla".

Rezolutat. Edhe pse jo detyruese, disa rezoluta janë miratuar nga organet ndërqeveritare dhe organizata të tjera që shprehin shqetësimin për pasojat e përdorimit të municioneve të uraniumit të varfëruar, duke përfshirë sa vijon: Nënkomiteti për Parandalimin e Diskriminimit dhe Mbrojtjen e Minoriteteve OKB, në dy rezoluta (1996- 1916 dhe 1997-1936), deklaroi se ishte i shqetësuar për pasojat për jetën dhe shëndetin e njerëzve dhe për mjedisin nga përdorimi i municioneve që përmbajnë uranium të varfëruar ose armëve me "efekte jodiskriminuese". Parlamenti Evropian, në një rezolutë të miratuar në maj 2008, thekson se përdorimi i uraniumit të varfëruar në luftë është në kundërshtim me rregullat dhe parimet bazë të përfshira në ligjet ndërkombëtare, humanitare dhe mjedisore. Asambleja e Përgjithshme e OKB-së miratoi Rezolutën 63/54 (janar 2009) e cila njih qartë efektet e dëmshme të mundshme të përdorimit të armëve dhe municioneve që përmbajnë uranium të varfëruar në shëndetin e njerëzve dhe mjedisin.

Në kuadër të ndalimit të përdorimit të uraniumit të varfëruar, Belgjika, në parlament, miratoi njëzëri një ligj që ndalon përdorimin e tij nga i gjithë establishmenti politik, duke e bërë atë vendin e parë në botë që miratoi njëzëri një ligj në parlament për ndalimin e përdorimit të municioneve dhe municioneve dhe municioneve. armaturë dhe çdo gjë tjetër që prodhohet në fabrikë dhe që përmban uranium të varfëruar. Derisa konsiderohen efektet në jetën dhe shëndetin e njerëzve dhe mjedisit nga përdorimi i municioneve që përmbajnë uranium të varfëruar, njerëz të pafajshëm dhe fëmijë vdesin çdo ditë në botë nga rrezatimi i uraniumit.

vendet ku era fryn nga drejtimi ku janë vendosur forcat e tyre, kampe, magazina ose zona mjekësore.

Kornizë juridike për përdorimin e uraniumit të varfëruar

Municioni i uraniumit të varfëruar është gjithnjë e më shumë në arsenalet e shumë vendeve, duke përmendur faktin se disa rezoluta po shqyrtohen për të

e Përgjithshme dhe Ligjet e Luftës, ose IHL, ndalojnë të gjitha armët, mjetet dhe metodat e luftës që mund të shkaktojnë lëndime ose vuajtje të panevojshme që kanë një efekt jodiskriminues ose të shkaktojnë dëme të përhapura, afatgjata dhe serioze në mjedisin e natyrës. E Drejta Ligjore Ndërkombëtare Humanitare - Komiteti Ndërkombëtar i Kryqit të Kuq (KNKK) është identifikuar si një nga rregullat:

Sllavço Kuzmanoski

Depot dhe kornizat e municionit

Termi depo, apo "depo" rrjedh nga fjala franceze "magasin", që do të thotë depo, dhe i referohet kryesisht një magazine apo depoje për municione artilerie ose barut. Nga mesi i shekullit të 19-të, termi u pranua gjerësisht nga industria e armëve të vogla me ardhjen e përsëritësit të dorës, dhe më vonë të armëve automatike dhe gjysmë automatike, të cilat kërkonin mekanizma për të akomoduar dhe shpërndarë plumbat në arkivol dhe tytës së armës. Depot dhe kornizat e municioneve vijnë në forma dhe madhësi të ndryshme, nga armët e përsëritura që kanë vetëm disa fishekë, deri te kornizat në formë daulle për armët automatike që mund të mbajnë deri në njëqind fishekë ose më shumë. Armët më të hershme të zjarrit ishin të mbushura me pluhur baruti dhe plumba plumbi, dhe për të gjuajtur më shumë se një të shtënë pa karburant, kërkohejshin tyta të shumta, të tilla si armë gjahu me dy tyta ose me shumë dhoma, si revolverët. Të dyja metodat rritën masën dhe peshën e armës, kështu që u bënë shumë përpjekje për të marrë të shtëna të shumta me një ngarkesë të vetme, por këto ishin sisteme komplekse që nuk u kthyen në jetë deri në ardhjen e armës

përsëritëse, kur u shfaqën magazinat e para. korniza municioni. Repertori i parë i prodhuar në masë i përkiste kompanisë "Vulcanis", nga i cili më vonë u zhvillua kompania e famshme "Smith & Wesson". Ajo pushkë përdorte një plumb të zbrazët, me bazën e mbushur me barut dhe një pistoletë që vendosej në një dhomë në formë tubi të quajtur depo. Fuqia anemike e municionit të përdorur në pushkë e dënoi atë me një popullaritet të kufizuar. Pushka repetuese e Henrit kishte një levë, e destinuar për

provë dhe ishte një version i përmirësuar i pushkës së mëparshme të Vulcanis, por gjithashtu i pajisur me një karikator municioni me tytë. E projektuar nga Benjamin Tyler Henry në vitin 1860, ajo ishte një nga armët e para të zjarrit që përdori plumba metalikë autonome. Pushka "Henry" u prezantua në fillim të viteve të '60-ta dhe u prodhua në Shtetet e Bashkuara nga New Haven Arms. Ai u miratua në sasi të vogla nga Bashkimi në Luftën Civile dhe ishte i preferuar për shkak të fuqisë së tij më të

lartë të zjarrit se një karabinë standarde. Shumë më vonë ajo shërbeu si bazë për pushkën e njohur "Winchester". Arma e parë e zjarrit e municionit që pati një sukses të madh ishte repertori Spencer i përdorur në Luftën Civile Amerikane. Pushka "Spencer" përdori një depo municioni me tytë në prapnicë në vend të tytës dhe përdori plumba të rinj metalikë. Pushka "Spencer" ishte e suksesshme, por municioni merrte flakë herë pas here në depon e municioneve të tytës dhe e shkatërronte atë, gjë që mund të dëmtonte edhe përdoruesin. Pushkët e reja përsëritëse u bënë gjithnjë e më të njohura me ushtrinë në vitet 1880 dhe shpesh ishin të pajisura me depo municionesh me tuba. Modeli i "Mauser"-it i vitit 1871 fillimisht ishte një objektiv i vetëm, por më pas një karikator municioni me tytë iu shtua pushkës me përmirësimin e vitit 1884. Pushka norvegjeze "M1884", si dhe pushka franceze Lebel "M1886", kishin gjithashtu depo municionesh me tytë. Pushka "Lebel M1886" ishte pushka e parë me plumb, e krijuar për t'u përdorur me barut 8 mm pa tym të nxjerrë nga një depo municioni me tytë. Ky më vonë u bë problem kur municioni Lebel u modifikua për të përdorur më shumë plumba aerodinamikë. Korniza e lëvizshme e municionit u patentua në 1864 nga Robert Wilson. Një depo në formë kutie u patentua në vitin 1879 dhe në vitin 1882 dhe u miratua për herë të parë nga Austria për pushkën "Manlicher M1886". Korniza e parë moderne e municionit të lëvizshëm u patentua në vitin 1908 nga Arthur Savage për pushkën e tij "Savage", modeli 99. Pistoleta e parë gjysmë automatike e suksesshme ishte "Borhard C-93" (1893), e cila përfshinte një kornizë municioni të lëvizshëm. Një kapëse (e njohur edhe si karikuese) është një pajisje që përdoret për të ruajtur disa plumba së bashku, gati për t'u futur në një depo armësh zjarri. Kjo përshpejton procesin e ngarkimit dhe shkarkimit të armëve të zjarrit, pasi mund të futen disa fishekë njëherësh në vend të një në një kohë. Ka disa lloje të ndryshme kapësesh, shumica e të cilave janë bërë prej fletë metalike të lirë dhe janë të dizajnuara për të qenë të disponueshme, megjithëse shpesh mund të ripërdoren. Në vitin 1888, gjermanët zhvilluan pushkën "Mauser M1888", e cila ishte e mbushur me pistoleta me 5 fishekë. Në vitin 1890, francezët adoptuan pushkën "Lebel Bertier" 8 mm, e cila ishte e mbushur me pistoleta me tre plumba. Gjatë Luftës së Parë Botërore, kornizat

e lëvizshme të municioneve u përdorën në të gjitha llojet e armëve të zjarrit. Megjithatë, pas luftës, planifikuesit ushtarakë nuk arritën të kuptonin rëndësinë e pushkëve automatike dhe konceptin e kornizave të lëvizshme të municioneve, dhe në vend të kësaj ruajtën pikëpamjet e tyre tradicionale dhe gëzhojat e pushkëve të preferuara të mbushura me plumba. Si rezultat i kësaj, shumë modele të reja premtuese të pushkëve automatike që përdorin korniza të lëvizshme municionesh u braktisën. Ndërsa Lufta e Dytë Botërore u intensifikua, shumica e fuqive të mëdha botërore filluan të zhvillonin armë automatike të ngarkuara me 20 deri në 40 fishekë municionesh. Sidoqoftë,

buzët që parandalojnë plumbat të lëvizin jashtë kornizës, por lejojnë kapak të shtyjë një plumb në tytën e armës. Ekzistojnë gjithashtu dy stile të ndryshme për sjelljen e plumbave në buzë. Në modelin me një rresht, plumbi i sipërm prek të dy buzët. Disa lloje karikatorësh janë të lidhur ngushtë me disa lloje të armëve të zjarrit, si për shembull karikatorit fiks me tytë që gjendet në shumicën e pushkëve me levë ose me pompë. Shumë nga pushkët e para përsëritëse, veçanërisht pushkët me levë, përdornin karikatorë antiplumb brenda tytës, të cilët zakonisht ishin paralel me tytën ose në një tytë të montuar prapa. Lloji më i popullarizuar i stokut për pushkët dhe pistoletat moderne

Depoja, pra kornizat e municionit, janë bërë për të ruajtur municionin dhe shërbejnë për furnizimin e armëve me municion. Ato mund të jenë pjesë përbërëse e armëve të zjarrit ose mund të hiqen

nga fuqitë e mëdha, vetëm Shtetet e Bashkuara do të miratojnë pushkën gjysmë automatike "M1", e cila përdorte një kornizë municioni të lëvizshëm me 15 raunde. Ndërsa lufta përparonte, gjermanët do të zhvillonin konceptin e pushkës së sulmit "Sturmgewehr 44" me një kornizë municioni prej 30 fishekësh. Pas Luftës së Dytë Botërore, armët automatike që përdorin korniza të lëvizshme municionesh do të zhvillohen dhe përdoren nga të gjitha ushtritë në mbarë botën. Çdo armë zjarri e krijuar për të shkrepur më shumë se një të shtënë pa rimbushje kërkon një formë ruajtjeje të krijuar për të ruajtur dhe mbushur armën e zjarrit. Shumica e kornizave të municionit të dizajnuara për përdorim në armë zjarri të përsëritura përdorin të ashtuquajturat

është kutia e municioneve në formë kuti, ku plumbat ruhen në një kolonë, njëri mbi tjetrin ose me shkallë. Një depo e brendshme, integrale ose fikse është e vendosur në armën e zjarrit dhe nuk është lehtësisht e lëvizshme. Ky lloj gjendet më së shpeshti në pushkët përsëritëse. Depoja e brendshme zakonisht ngarkohet një nga një. Pushkët ushtarake shpesh përdorin kapëse, dmth. karikues, duke lejuar karikimin me zakonisht 5 ose 10 plumba në të njëjtën kohë. Disa magazina të brendshme përdorin blloqe municioni që vendosen në depo dhe nxirren nga arma e zjarrit kur zbrazen. Korniza e lëvizshme e municionit është një mekanizëm autonom që mund të karikohet ose zbrazet ndërsa shkëputet nga arma e zjarrit. Ato futen përmes

një çarje në kutinë e armës së zjarrit, zakonisht në pjesën e poshtme, ndonjëherë në anën ose në krye. Kur nevojitet, korniza e municionit mund të shkëputet lehtësisht nga arma e zjarrit dhe të zëvendësohet me një tjetër. Kjo përshpejton ndjeshëm procesin e rimbushjes, duke i dhënë operatorit akses të shpejtë në municione. Korniza e municionit mund të jetë e drejtë ose e lakuar, metalike ose plastike. Automatiku FN, "P90", përdor një sistem ngarkimi të armëve të montuar horizontalisht, kështu që korniza e municionit është paralel me tytën dhe plumbat rrotullohen 90 gradë me anë të një jastëku spirale përpara se të futen në tytë. Një formë tjetër e kornizës së municioneve të kutisë quhet katër-kolona dhe mund të ruajë një sasi të madhe municioni. Kjo kornizë është më e gjerë se korniza standarde e municionit dhe përmban dy deri në katër kolona plumbash, por ruan të njëjtën gjatësi. Ky lloj i kornizës mund të haset në „Suomi KP-31“, „Hafdasas C-4“, „Spectre M4“, „QCW-05“ dhe te disa llojet të AK 5,45 × 39mm. Kompania „Marnyn“ ka marrë patentën e STANAG kornizës kompatible e cila tashmë shitet si MAG5-60 dhe MAG5-100 High Capacity Magazine me 60 dhe me 100 plumba në kapacitetin e saj, ku i përshtatet 5.56mm në AP-15 kompatible me M4 / M16 / AP-15 llojet e armëve dhe me armët tjera të municionit gjithnjë sipas STANAG 4179. Kompania „Igmage“, gjithashtu ka zhvilluar korniza të tilla për municionin e armës „AK-12“. Korniza rrotulluese e municionit përbëhet nga një rotor në formë ylli ose një ingranazh i aktivizuar nga një pranverë rrotullimi. Kutia e municionit mund të jetë e fiksuar ose e lëvizshme. Plumbat përshtaten midis dhëmbëve të dhëmbëzës, e cila është montuar në një bosht paralel me boshtin e tytës, me një sustë rrotulluese që siguron presionin e nevojshëm për t'i kthyer plumbat në pozicionin e mbushjes. Kornizat rrotulluese të municioneve janë zakonisht të ulëta me një kapacitet prej dhjetë fishekësh ose më pak, në varësi të plumbave të përdorur. John Smith patentoi një depo të rradhës në vitin 1856. Këto korniza u përdorën gjithashtu në pushkën "Savage M1892" dhe "M1941 Johnson". Ky dizajn përdoret ende në disa armë zjarri moderne, veçanërisht në "Ruger 10/22" dhe "Steyr SSG 69". Korniza e municionit në formë tave ndryshon nga kornizat e tjera të municioneve në atë që plumbat vendosen pingul me boshtin e rrotullimit, jo paralel

dhe zakonisht vendosen në pjesën e sipërme të arkës së armës së zjarrit. Ky lloj është karakteristik për mitralozët/mitralozët "Luis", "Vickers K" dhe "Degtaryev". Kornizat e municioneve të daulleve përdoren kryesisht në makinat shitëse. Modelet cilindrike, të tilla si kornizat në formë tepsi dhe në formë daulle, ofrojnë më shumë kapacitet sesa ato në formë kutie pa u rritur në gjatësi. Disavantazhi i kornizave cilindrike me kapacitet më të madh është pesha e tyre shtesë. Ndoshta patenta e parë për një kornizë municioni

shpërndaheshin në mënyrë të barabartë në daulle në çdo anë me një "kullë" qendrore, nga ku plumbat hynin në gypin e armës. Kornizat spirale të municioneve zgjerojnë dizajnin e kazanit të karikatorit në mënyrë që plumbat të ndjekin një shteg spirale rreth një elementi rrotullues, duke lejuar kapacitet të madh municioni në një kornizë municioni që mund të rregullohet për të rritur kapacitetin e municionit vetëm me një rritje të lehtë në madhësi. Përdoret ky lloj kornize municioni „Calico M960“, „Bizon SMG“, „Long Wind CS/

daulle që u patentua ishte Salum Dahda në 1862. Pararendësi i këtij lloji të kornizës së municionit ishte daulle e "Axles", e cila përdorej për pushkët "Gatling". Korniza e parë e vërtetë e daulleve u bë midis viteve 1908 dhe 1915 për pushkën "Farquhar-Hill". Para Luftës së Dytë Botërore, gjermanët zhvilluan një kornizë municioni me dy tyta me 75 fishekë për t'u përdorur në mitralozët "MG 13" dhe "MG 15". Mitralozi „MG 34“, gjithashtu mund të përdorej edhe kur ishte i pajisur me një aksesor të veçantë. Plumbat

LS06" dhe „KBP PP90M1“. Sot, falë teknologjisë dhe dizajnit modern, në treg mund të gjenden një sërë sistemesh të ndryshme të karikimit të armëve. Me dizajnin dhe materialet e duhura, kornizat e municioneve mund të kenë një gamë të gjerë kapacitetesh, dhe shumë prodhues, duke njohur nevojat e klientëve të tyre, zhvillojnë një shumëllojshmëri të kornizave të municioneve për pistoletë, pushkë dhe madje edhe armë gjahu. Aleksandar Stojçevski

Solemnisht u shënua Dita e Batalionit për Nderime

Pjesëtarët e Batalionit për Nderime me anë të një solemniteti ushtarak, në përputhje me protokollet dhe me respektimin e masave për parandalimin e përhapjes së virusit COVID-19, shënuan 11 Nëntorin, Ditën e Batalionit për Nderime. Zëvendës shefi i Shtabit të Përgjithshëm, gjeneral-majori Azim Nuredin, në fjalën e tij e uroi ditën e njërës prej njësive për representative të Armatës, e cila në mënyrë simbolike me anë të ngritjes së flamurit të NATO-s para institucioneve tona shtetërore, e para e shënoi anëtarimin e plotë në aleancën më të fuqishme politiko-ushtarake në botë. “Promovimi i vlerave të Armatës dhe atdheut tonë është përgjegjësi dhe nder i madh, por edhe një motiv plotësues për të vazhduar të hapëroni në këtë rrugë. Si bartës krenarë të simboleve shtetërore, nga ju pres që denjësisht duke respektuar kodeksin gardist dhe me anë të realizimit të sukseshëm të detyrave, të arrini suksese edhe më të mëdha” – theksoi gjenerali në fjalën e tij. Komandanti i njësisë Darko Stojkovski, në fjalën e tij tha se Batalioni për Nderime gjatë periudhës së kaluar në vazhdimësi ka arritur rezultate të

kënaqshme në punën e përditshme, si dhe gjatë formave dhe përmbajtjeve të ndryshme trajnuese, ku kishte mbështetje të vazhdueshme dhe vlerësim të arritjeve nga ana e komandës përgjegjëse.

Batalioni për Nderime është formuar mbi themelet e Brigadës së Parë Gardiste, e cila është formuar pas pavarësisimit të Maqedonisë më 26.3.1992 në kazermën “Ilinden” në Shkup, ndërsa dita 11 Nëntori, Dita e

Me rastin e Ditës së Batalionit për Nderime, disa pjesëtarëve të kësaj njësie të cilët kanë qenë të dalluar në realizimin e detyrave dhe në arritjen e rezultateve gjatë punës dhe trajnimeve gjatë periudhës së kaluar, iu ndanë masa simulative.

BN, kjo njësi e ka marrë si bartëse e traditave nga Brigada e Parë Sulmuese Maqedono-Kosovare, e cila është formuar më 11 nëntor të vitit 1943 në fshatin Slivovë.

Solemnitet me rastin e Ditës së Batalionit Inxhinerik

Në kazermën “Ilinden” në Shkup, me anë të një solemniteti ushtarak, u shënua 13 Nëntori – Dita e Batalionit Inxhinerik (Inxhb). Në këtë solemnitet rasti morën pjesë komandanti i KO, gjenerali i brigadave, Besnik Emini, komandantë të njësive të Armatave dhe ish komandantë të inxhb. Para të pranishmive foli komandanti i KO, gjenerali i brigadave, Besnik Emini, i cili në fjalën e tij theksoi përkushtimin dhe profesionalizmin e pjesëtarëve të Batalionit Inxhinerik, të cilët gjatë realizimit të aktiviteteve të tyre, pjesën më të madhe të orarit të punës gjatë vitit, qëndrojnë larg njësisë së tyre amë dhe larg shtëpive të tyre. Shumë të rëndësishme janë edhe automjetet dhe makinat e reja inxhinerike të marra tash së fundmi – vetëshkarkues, të cilët mundësojnë që në mënyrë edhe më cilësore të realizohen detyrat inxhinerike. Gjithashtu, ai theksoi se Batalioni Inxhinerik gëzon mbështetjen e plotë të KO dhe nuk ekziston asnjë dyshim se edhe në të ardhmen inxhinerët do të vazhdojnë me përkushtim, me profesionalizëm dhe në mënyrë efikase

t'i realizojnë detyrat e tyre profesionale. Komandanti i Batalionit Inxhinerik, nënkoloneli Illço Zakovski në fjalën e tij para të pranishmive, theksoi se Batalioni Inxhinerik si bartës të projekteve infrastrukturore në kuadër të Armatës dhe për nevojat e saj, gjatë vitit të kaluar, si detyrë primare e ka pasur përshtatjen dhe përgatitjen e poligonit ushtarak “Krivollak” sipas standardeve të NATO-s. Për këtë qëllim është

realizuar edhe një trajnim dhe stërvitje e përbashkët me Batalionin e 15 Inxhinerik të Forcave të Armatosura të SHBA-së i vendosur në Europë. Ai rikujtoi se gjatë periudhës së kaluar Batalioni Inxhinerik

ka dhënë mbështetje inxhinerike dhe ndërveprim për njësitë e Armatës, dha mbështetje për strukturat civile, morri pjesë në fikjen e zjarreve dhe ndihmoi Ministrinë e Shëndetësisë në ballafaqimin me pandeminë duke i siguruar punktet e vaksinimit në lokacione në qytetin e Shkupit.

Në kuadër të aktiviteteve me rastin Ditës së Batalionit Inxhinerik, batalioni në fjalë realizoi aksion për dhurimin vullnetar të gjakut në bashkëpunim me Kryqin e Kuq dhe me Repartin e Transfuziologjisë pranë spitalit të qytetit “8 Shtatori” në Shkup me 25 njësi të gjakut. Solemniteti përfundoi me leximin e urimeve me rastin e festës dhe me ndarjen e masave simulative, ku vijoi demonstrim TT me disa nga makinat dhe automjetet me të cilët disponon njësia.

Me vendim të presidentit dhe komandantit suprem të forcave të armatosura të Armatës, për vazhdimin e traditave të rëndësishme historike, kjo ditë është caktuar si Ditë e Batalionit Inxhinerik si bartës i traditave të Brigadës Inxhinerike të Shtabit Suprem të Ushtrisë Nacionalçlirimtare dhe Aradhave Partizane të Maqedonisë.

Gjenerali i brigadave Zvonko Stojanovski, njëri ndër pilotët e pare ushtarak dhe themeluesi i Forcave Ajrore bashkëkohore të Maqedonisë

Zvonko Stojanovski lindi në Kumanovë më 18 dhjetor të vitit 1954, ku edhe e përfundoi shkollën fillore. Dëshira e tij për t'u bërë pilot është realizuar në momentin që është paraqitur në konkursin public për pranimin e nxënësve-kadetë pranë gjimnazit të të forcave ajrore në Mostar. Interesi për t'u regjistruar në gjimnaz gjatë asaj periudhe ka qenë tejet i madh. Për këtë flet edhe e dhëna se nga mbi 12.000 kandidatat të paraqitura, janë pranuar vetëm 120 të tillë. Në mesin e tyre ka qenë edhe Zvonko Stojanovski, i cili shkollimin e tij në gjimnaz e ka filluar kah fundi i vitit 1969. Gjatë shkollimit, gjegjësisht gjatë vitit të dytë dhe vitit të tretë shkollor, për herë të parë është dërguar në trajnim të fluturimit i cili është realizuar me fluturaket ajrore të llojit "Blanik". Në shtetin e atëhershëm, trajnim për fluturim për gjimnazet e forcave ajrore për kadetë janë realizuar në gjashtë aeroklube

apo qendra të fluturimit, ndërsa në bazë të programeve të miratuara janë nënshkruar edhe kontrata. Këto qendra kanë qenë të vendosura në 6 qytete: Novo Mesto në Slloveni,

në Rijekë të Kroacisë, në Sarajevë të Bosnje e Hercegovinës, në Ivan Grad të Malit të Zi, në Trstenik të Serbisë dhe në qendrën e fluturimit në Manastir të Maqedonisë. Ky trajnim ka qenë edhe seleksionim "i parë" i kadetëve për tu drejtuar kah thirrja për pilot. Vitin e katërt i shkollimit të gjimnaz Stojanovski e ka kaluar në Akademinë e atëhershme të Forcave Ajrore në Zarë të Kroacisë, ku ka arritur të kalojë trajnime dhe të hy në përzgjedhjen përfundimtare për avionin akrobatik "Zlin 526". Kjo ka qenë edhe "hyrja përfundimtare" e kadetëve për hapërimin përmes kabinetëve të dëshiruara të Akademisë Ushtarake, në drejtimin e pilotëve ushtarak. Vitin e parë në akademi, Stojanovski e ka kaluar në mësim teorik. Gjatë vitit të dytë shkollor ka filluar me trajnime dhe me pilotim me avionin luftarak shkollor "Galeb 2". Ky fluturim ka pasur përmbajtje konkrete, të drejtuara kah njohja me avionin, me elementet e

navigacionit, me fluturimin grupor dhe akrobatik. Të gjitha këto përbajtje kanë qenë të realizuara në kuadër të aeroportit ushtarak "Zemunik" në Zarë. Vitin vijues shkollimin e ka vazhduar në aeroportin e Pullës. Kjo pjesë e trajnimit ka përfshirë fluturimin sipas instrumenteve (në kushte të pavolitshme atmosferike), fluturim gjatë natës, fluturim me navigacion sipas marshutave dhe fluturim grupor. Vitin e fundit të trajnimit të fluturimit Stojanovski e ka realizuar në Titograd (Podgorica e sotme) në Mal të Zi. Ky vit ka përfshirë trajnimin e avionëve luftarak të llojit "Jastreb" (J-21) dhe „HJ 21“ (Jastreb-dyulës) me reketim, bombardim dhe goditje të caqeve në tokë dhe në ajër. Me përfundimin e vitit të fundit shkollor në Akademinë Ushtarake, Zvonko Stojanovski e ka arritur qëllimin bazik jetësor e sidomos atë profesional. Shërbimi i parë profesional ushtarak në kuadër të eskadrilës ushtarake në aeroportin "Zemunik" në Zarë, si pjesë e brigadës së 97 të aviacionit. Kjo brigadë parimisht i është dedikuar veprimeve në det të hapur, në kuadër të akuatoriumit të Adriatikut. Gjatë kësaj periudhe, Stojanovski disa herë ka qenë i angazhuar të realizojë fluturime me aeroplanin e posa prodhuar të llojit „Galeb“ (G-2) në drejtim të Libisë. Këto fluturime janë realizuar në bazë të një marrëveshjeje shitëblerëse ndërmjet shtetit jugosllav dhe atij libian. Prodhimi i avionëve në fjalë realizohej në fabrikën e atëhershme "Soko" në Mostar, ndërsa fluturimet realizoheshin nga Mostari, përmes teritorrit të Republikës së Italisë, mbi ujërat e Detit Mesdhe, deri në destinacionin përfundimtar në Libi. Në vitin 1983, Stojanovski ka marrë urdhër që të shërbejë në aeroportin "Petrovec" në Shkup. Me ndërrimin e armatimit në njërin prej eskadrileve të avionit të llojit "Orao" (J-22), ai personalisht me sukses e ka përfunduar ritrajnimin dhe ka fituar autorizim për mësim të këtij lloji të avionit. Përpos kryerjes së detyrës prej mësuesit, Stojanovski ka fluturuar edhe në rolin e pilotit provues të avionëve të prodhuar serik të llojit „H-60“ (Galeb), „J-21“ (Jastreb), „J-22“ dhe „HJ-22“ (Orao). Sipas të dhënave të mia, gjatë vitit 1989, Forca Ajrore dhe Mbrojtja Ajrore e atëhershme Jugosllave (Air Force and Air Defense) organizoi për herë të parë një Olimpiadë të aviacionit ushtarak në aeroportin Zemunik të Zarës. Në këtë Olimpiadë u deleguan dy nga pilotët më të mirë nga skuadriljet e atëhershme luftarake, të cilët do të garonin në aftësi dhe shkathtësi luftarake personale për të gjuajtur objektiva në tokë dhe në ajër. Konkursi u nda në katër kategori avionësh. Në të parën ishin aeroplanët L-17 (Mig-21), në kategorinë e dytë

Në rrjedhën e storjeve të shkurtëra për aviatorët dhe pilotët legjendarë maqedona, jam përpjekur që t'i apostrofojë arritjet e tyre ajrore në periudha të ndryshme kohore dhe historike. Njëkohësisht, përmes tyre jam përpjekur të jap një sqarim të shkurtër por të sublimuar të zhvillimit të forcave ajrore ushtarake në këtë hapësirë. Kjo rrjedhojë e storjeve kësaj rradhe do të përmbushet me një pilot i cili njohuritë dhe përvojat e tij i ka ndërtuar mbi përvojat e gjeneratave të kaluara, ndërsa njëkohësisht paraqet lidhje ndërmjet të kaluarës së afërt dhe të sotmes, bëhet fjalë për gjeneralin e brigadave Zvonko Stojanovski, pilot ushtarak

avionët "J-22" (Orao), në të tretën avionët N-62 (Jastreb) dhe në të katërtën aeroplanët e tipit "J-21" (Jastreb). Si komandant skuadriljeje në gradën e kapitenit të klasit të parë, Stojanovski në këtë Olimpiadë fitoi vendin e tretë në kategorinë "J-21" (Skifteri) dhe kualifikohet në mesin e dymbëdhjetë pilotëve më të mirë në shtetin e atëhershëm të RSF Jugosllavisë (tre në secilën kategori). Ky është zhvillimi i karrierës profesionale të pilotit të atëhershëm, majorit të Forcave Ajrore në ish shtetin jugosllav.

Me pavarësinë e shtetit, Zvonko u bashkua menjëherë me forcën ajrore ushtarake të sapoformuar. Emërohet komandant i Brigadës së Aviacionit në Aeroportin e Petrovecit, me mundësinë e themelimit të Njesisë së Parë të Aviacionit të Maqedonisë. Për trajnimin e parë të fluturimit në atë njësi janë përdorur aeroplanët e tipit "Utva-75", të huazuar nga Unioni i atëhershëm i Aviacionit të Maqedonisë, sekretar i përgjithshëm i të cilit isha unë, autori i këtij teksti, dhe pata nderin të bëja fluturimet e para për rikualifikim të tipit të avionëve, me pilotë-mësues ushtarakë të përzgjedhur me përvojë nga Forcat Ajrore të Maqedonisë. Atë ditë, 10 qershor 1992, është shpallur Dita e Aviacionit të Maqedonisë dhe kjo vlen edhe sot.

Më vonë, me kalimin e kohës, u blenë avionë dhe pajisje të reja, duke modernizuar dhe përmirësuar Forcat Ajrore të Maqedonisë. Fillimisht janë blerë helikopterë transportues të tipit "Mi-17" dhe gjatë vitit 2001. dhe helikopterët Mi-8. Më tej, rrjedha e zhvillimit dhe modernizimit u pasua me blerjen e avionëve të tjerë, pajisjeve, armatimeve dhe pajisjeve.

Gjatë vitit 1999 Zvonko u emërua komandant i Forcave Ajrore dhe Mbrojtjes Ajrore të Maqedonisë (Forca Ajrore dhe Mbrojtja Ajrore), post të cilin e mbajti deri në vitin 2004. Njësitë ajrore gjithashtu luajtën një rol të rëndësishëm gjatë konfliktit të vitit 2001. Komandanti Stojanovski mori një mirënjohje të veçantë nga presidenti i ndjerë Boris Trajkovski për kontributin e dhënë në këto ngjarje. Në karrierën e tij si pilot ushtarak ka kryer disa detyra të tjera: Ndihmës komandant skuadriljeje, komandant i njesisë së aviacionit, zëvendës komandant skuadriljeje, komandant i skuadriljes së gjuetisë dhe bombardimeve, etj.

Gjithmonë i matur dhe i guximshëm, i vendosur dhe pa ekuivok në pozitë komanduese, kolonel-pilot Zvonko Stojanovski, në vitin 2001. u gradua në gradën e gjeneral brigade dhe e stolisi uniformën e tij me urdhra dhe medalje të shumta. Plot njohuri, doktrina dhe përvoja gjatë karrierës së tij në aviacion, pas pensionimit në vitin 2004, në një mandat ka shërbyer edhe si Sekretar i Përgjithshëm i Federatës së Aviacionit të Maqedonisë. Ai ndau njohuritë dhe përvojat e tij në rolin e këshilltarit me autoritetet kompetente në Ministrinë e Mbrojtjes, Forcat Ajrore dhe Mbrojtjen Ajrore dhe pa mëdyshje vazhdon të ndajë të njëjtat me institucionet e tjera të aviacionit, me kolegët pilot, me miq dhe individë të tjerë.

Gjorgji Çaçkirov

Një botë, një mijë fytyra

Më të pasurit dhe më të varfërit e botës

Kjo sëmundje, e cila ndryshoi katër forma në dy vjet, duke mbështjellur botën në zi, pati një konkurrencë mediatike në aventurat përrallore të shtrenjta të dy prej njerëzve më të pasur në botë. Britaniku Richard Branson dhe amerikanë Jeff Bezos, në një distancë prej dy muajsh, bënë një udhëtim në hapësirë, pa iu referuar kurorës apo vuajtjeve të vogla e të mëdha të pak më shumë se gjashtë miliardë të vdekshmëve në planetin Tokë. Në total, aventurat e tyre kushtojnë më shumë se 30 miliardë dollarë. Një absurdist, Glig Bergson, llogariti se me ato para, tre shkretëtirat më të mëdha në botë mund të shndërroheshin në një parajsë Sigurisht, kjo do të ishte e mundur nëse ata dy dhe 98 miliardë të tjerë botërorë do të kishin parasysh se samaritanë Jezus u tha dishepujve të tij dhe historia ishte shkruar nga i mençuri Luka.

Nga Musai nga Mali, deri te Gejtsi nga Kalifornia

Studiuesit e kabinetit nga universitetet botërore kanë kërkuar fakte historike për dekadën e fundit që konfirmojnë të vërtetën se, gjatë historisë njerëzore, në thelb asgjë nuk ka ndryshuar në karakteristikat themelore të Homo Sapiens. Në të njëjtën kohë, ata fokusohen në shembuj ekstremë dhe nën shprehjen "shumica". Ata përpilojnë renditjen e njerëzve më të pasur që kanë jetuar në Tokë. Për shembull, ata nga Oksfordi dhe të tjerë nga Harvardi pretendojnë se bashkatdhetari më i pasur ishte dhe do të mbetet një farë Mansa Musa nga Mali (Afrika). Ai jetoi në shekullin e 13-të dhe sundoi mbi atë që tani është Nigeria, Senegali, Mauritania, Mali, Burkina Faso, Gambia, Guinea-Bissau, Guinea dhe Bregu i Fildishtë. E pra, ai, Musa, kishte 4000 shërbëtorë dhe një ushtri prej 200000 burrash. Lista e njerëzve më të pasur, e publikuar shtatë vjet më

parë nga gazeta londineze "Times", duke cituar ekonomistët më të njohur të botës, përveç Musai, janë edhe nëntë figura të tjera historike që nuk ishin personalisht të pasur, por ata sunduan vende të mëdha apo të pasura, dhe mbi këtë bazë, ekonomistët i konsiderojnë më të pasurit. Midis tyre janë Julius Cezari, Perandori Indian Agbar I, Ali Khan, Nikolai Romanov, William Pushtuesi, Stalini dhe Gaddafi. Po të shikojmë gjendjen e përgjithshme në ato vende, në kohën kur në krye ishin personat e përmendur, do të shohim se vetëm Agbar I ishte një njeri vërtet i pasur, sepse pasuria e tij mbeti me trashëgimtarët e tij deri në ditët e sotme. Këtu janë disa nga njerëzit më të pasur në botë.

Andrew Carnegie (1835–1919), me origjinë nga Skocia, por në Amerikë, në gjysmën e dytë të shekullit të 19-të, me punën dhe dijen e tij u bë një nga njerëzit më të pasur në historinë e njerëzimit. Sipas standardeve të sotme,

Carnegie kishte 372 miliardë dollarë në fund të jetës së tij. Pasurinë e tij filloste e fitoi në fushën e industrisë së çelikut, duke e investuar në fusha të ndryshme në mbi 400 kompanitë e tij. Në atë kohë, në Amerikë, 90 për qind e popullsisë jetonte në kufijtë e një ekzistence të zhveshur dhe thuhej se disa milionë emigrantë evropianë punonin për Carnegie. I vetëdijshëm për këtë, ai vetë do të korrigjojë padrejtësinë e bërë duke shpenzuar 90 për qind të pasurisë së tij për bamirësi. Përkatësisht, në vitin 1901, ai ia shiti të gjithë biznesin bankierit John Morgan Plaku dhe për 18 vitet e ardhshme, deri në vdekjen e tij, ai do ta shpenzonte pasurinë e tij duke dhuruar pasurinë e tij në shumë institucione paqeje, bamirësie, arsimore, shkencore dhe kulturore në Amerikës dhe në mbarë botën. Në këmbim, ai kërkoi që secili prej këtyre institucioneve të mbante emrin e tij.

Bashkëkohësi i tij, John Davison Rockefeller (1839–1937), u bë i pasur në biznesin e naftës dhe në fillim të shekullit të 20-të pasuria e tij, me kursin e këmbimit të vitit 2006, ishte 192 miliardë dollarë. Rockefeller, si miku i tij Carnegie, ishte një filantrop i madh dhe Fondacioni i tij Rockefeller investoi miliona dollarë të panumërta në shëndetësi, arsim dhe sfera të tjera sociale. Dhe jo rastësisht emri i tij, kudo në botë, është sinonim i një pasaniku. Gjenerata e fundit e njerëzve të pasur planetarë udhëhiqet nga Bill Gates (1955), dhe në këtë brez përfshihen edhe Jeff Bezos, Richard Branson, Warren Buffett, Bernard Arnault, Elon Musk dhe Mark Zuckerberg. Nëse do të listonim të gjithë miliarderët në listën e Forbes, do të na duheshin dhjetë faqe të kësaj gazete. Megjithatë, Bezos dhe Branson, të njohur edhe si "egërsirat e pasura", janë mijëra vjet larg filantropëve Carnegie dhe Rockefeller, sepse janë jashtëzakonisht egoistë, të fiksuar pas krijimit të pasurisë me çdo kusht dhe pa u kujdesur për mjedisin në të cilin qindra mijëra enden, të pastrehë. Pasi zbuluan mënyrën më të shpejtë, më legale për të grabitur njerëz si ata, ata dolën me turizmin hapësinor. Sipas Michael Colglazier, CEO i Virgin Galaxy, interesi për të ecur nëpër botë është rritur aq shumë sa që kompania do të konsiderojë të bëjë rezervime të reja. Kujtojmë, rezervimi për një fluturim në hapësirë është 250,000 dollarë. Nëse kësaj i shtojmë edhe faktin se 2 për

qind e popullsisë së përgjithshme të planetit ka të gjithë pasurinë botërore, pra se pjesa tjetër është në mesin e të varfërve, do të na bëhet e qartë se me çfarë padrejtësie përballen 98 për qind e popullsisë njerëzore të tokës..

Të pastrehët dhe të uriturit në përqindje

Sipas OKB-së, mbi një miliard njerëz jetojnë sot në botë si të pastrehë. Retorika e re e liderëve të lëvizjeve botërore po shpik mbeturina të reja gjuhësore, të gjitha për të mbuluar gjërat, pra për të fshehur të vërtetën. Në fund të dekadës së shtatë të shekullit të kaluar, 34 milionë njerëz të pastrehë jetonin vetëm në Shtetet e Bashkuara, sipas një raporti në të përditshmen e Beogradit "Politika". Sot nuk ka të dhëna për numrin e të pastrehëve, jo vetëm në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, por edhe në

asnjë vend tjetër, sepse, në vend të një numri afërsisht të saktë, ky absurditet shprehet në përqindje. Domethënë, në vend që të thuhet, të shpallet apo të shkruhet se në këtë dhe atë vend si të pastrehë jetojnë kaq e kaq qindra apo mijëra njerëz, bëhet e ditur se, për shembull, në Los Anxhelos 53 për qind e popullsisë janë të pastrehë. Kështu, në çdo vend apo qytet të madh, të pastrehët renditen në përqindje, duke e bërë të vështirë përcaktimin e numrit të të pastrehëve.

Është interesant fakti se UNHCR, agjencia e OKB-së për refugjatët, në raportin e saj vjetor "Global Trends" nuk publikon numrin e refugjatëve. Herën e fundit që një numër i përafërt u përmend në raportin e 2018-ës. Sipas tij, në vitin 2017 në botë kishte 68.5 milionë refugjatë, prej të cilëve 25.4 milionë persona kishin statusin e refugjatëve nga lufta. Është

interesante se vetëm 3 milionë prej tyre kërkuan azil në një vend tjetër. Sipas statistikave të përmendura, çdo banor i 110-të i planetit është refugjat. Që nga lufta civile në Somali, 30,000 njerëz kanë ikur nga vendi çdo vit, gjysma e tyre të mitur. Këto të dhëna flasin për prapambetjen aktuale të botës që konsiderohet më e avancuara në historinë njerëzore.

Organizata ndërkombëtare e bamirësisë Oxfam raporton se “çdo minutë, çdo ditë, 11 fëmijë në botë vdesin nga uria”. Drejtori i Programit Botëror të Ushqimit, David Beasley, tha: “Jam krenar që mundemi, për shembull, të lëshojmë raketa për turizmin hapësinor, por në të njëjtën kohë, ne po përballemi me një krizë të vërtetë në Tokë. Këtu fëmijët po vdesin çdo ditë nga uria. Që nga viti 1990, 16.500 fëmijë nën moshën pesë vjeç vdesin çdo vit në mbarë botën. Sipas Oxfam,

13.2 milionë njerëz në Afganistan janë aktualisht të uritur, që përfaqëson 42 për qind të popullsisë së vendit. Në të njëjtën kohë, pesë sektorët e OKB-së bëjnë thirrje çdo ditë se është koha e fundit që vendet e pasura të trajtojnë urinë, për të cilën thonë se është një problem shumë më i madh sesa pandemia aktuale e koronës. Kujtojmë se nga viti 1973 e deri më sot, Oxfam dhe organizata të tjera ndërkombëtare kanë qenë vazhdimisht apeluese, por që nga ajo kohë uria është prezente kudo në glob. Për momentin, 862 milionë njerëz janë të uritur, dhe 220 milionë prej tyre jetojnë në Afrikë, sipas OKB-së. Është shqetësuese fakti që, duke filluar nga viti 2015, numri i të uriturve po rritet me 20 milionë në vit.

Oqeanet „hanë“ 1,3 miliardë ton ushqim në vit

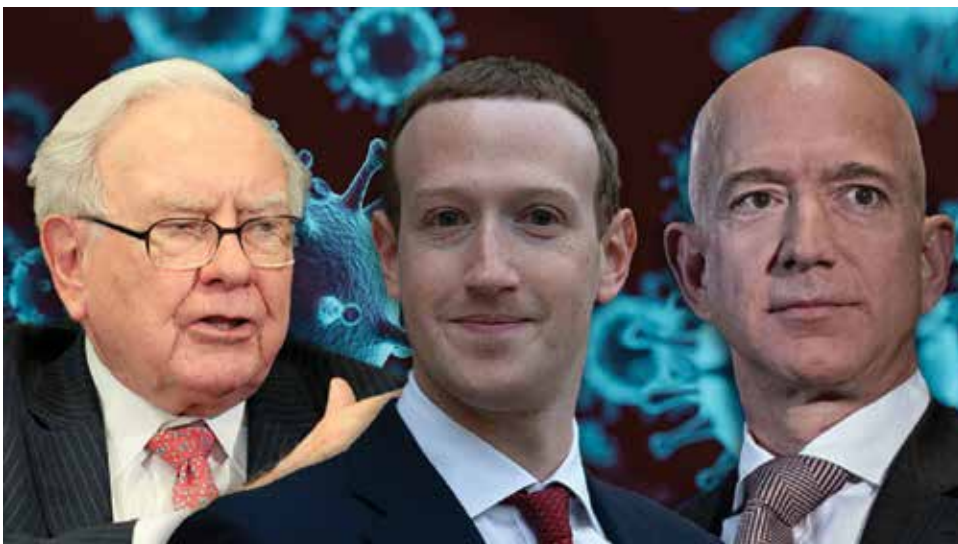
Absurditeti i absurdit është se në botë

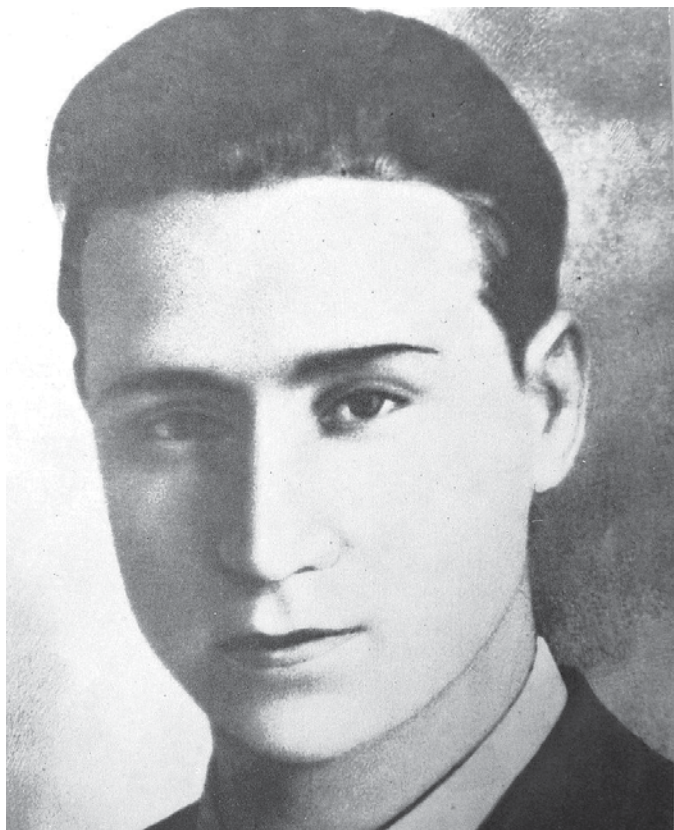
çdo vit prodhohet ushqim i mjaftueshëm për të kënaqur 10 miliardë njerëz, që do të thotë se kushdo që ndodhet aktualisht në “planetin blu” mund të jetojë me bollëk. Po, por vetëm nëse vetëdija globale do të ishte në një shkallë më e lartë se ajo e njeriut të epokës së gurit. Përkatësisht, sipas raportit të fundit të OKB-së, në botë humbasin 1.3 miliardë ton ushqim në vit. Në vend që të shtjellojmë këtë fakt, do të përmendim se (përsëri sipas raportit të OKB-së), Shtetet e Bashkuara të Amerikës hedhin 222 milionë tonë ushqime në vit, me vlerë 48 miliardë dollarë. Në të dhënat e përmendura përqindjen më të madhe e zë guri i hedhur në det. Ekonomistët amerikanë e justifikojnë këtë absurditet me “nevojën për ekuilibër ekonomik”. Amerika është shtëpia e numrit më të madh të miliarderëve dhe gjysma e 672 milionë njerëzve në botë janë obezë. Natyrisht që në disa vende të tjera të pasura hidhen në det apo mbeturina të ndryshme ushqimore dhe kështu ndikohet çmimi i ushqimit, pra këto vende përfitojnë kështu.

I lartpërmenduri Beasley tha një muaj më parë se 6 miliardë dollarë do të mjaftonin për të mbajtur 42 milionë njerëz nga vdekja e urisë. Ai shton se nuk do të ishte e komplikuar nëse, për shembull, Elon Musk, njeriu më i pasur në planet, do të vendoste t'u jepte vetëm 2 për qind të pasurisë së tij të uriturve. Kujtojmë se Musk, pronar i kompanisë “Tesla”, aktualisht ka një pasuri personale prej 289 miliardë dollarësh. Ekonomistët amerikanë thonë se kriza ushqimore po goditet rëndë nga pandemia dhe se situata do të ndryshojë sapo të përfundojë. Por që e kanë gabim vërtetohet edhe deklarata e mëposhtme e Drejtorit të Ushqimit të OKB-së, z. Beasley. “Që nga fillimi i pandemisë, pasuria e miliarderëve në botë është rritur me 5000 miliardë dollarë. Dita po afron kur shumë kombe, përveç krizave, pandemieve, ndryshimeve klimatike, refugjatëve, luftërave të reja lokale, garave të reja të armëve, do të “trokasin në dyer” dhe epideminë e urisë.

Pra, nëse Musk, Bezos, Gates dhe 400 miliarderët e tjerë do të donin të dhuronin xhepat e tyre të përditshëm për bamirësi në Tokë, jo vetëm që nuk do të ishin të uritur, por do të jetonin të gjithë si mbretër.

Mile Radenkoviç

Stefan Naumov-Stiv

Stefan Naumov lindi në Manastir në një familje kurbetxhinjesh. I ati Vasili ka qenë me prejardhje nga fshati Bitushë. Ai që nga mosha 19-20 vjeçare ka shkuar në Rumani, ku ka punuar në prerjen e pyjeve si druvarë, por edhe në ndërtimin e shinave hekurudhore. Pas një pune dhe angazhimi pesë vjeçar ai është kthyer në Bitushë në vitin 1903, është martuar me Jana Temellkovën. Pas lindjes së djalit Sotirit, Vasili përsëri është nisur për në kurbe, kësaj rradhe në SHBA. Pas kthimit nga SHBA-ja, e gjithë familja është shpërngulur në Manastir. Më pas, Vasili edhe njëherë ka shkuar në SHBA, ku ka mbetur deri në fund të Luftës së Parë Botërore. Stefan Naumovi ka lindur më 27 tetor të vitit 1920 si djali i tretë i familjes. Pas përfundimit të gjimnazit në Manastir në vitin 1938, Stevani regjistrohet në Fakultetin Teknik në Beograd ku menjëherë është aktivizuar në lëvizjen përparimtare puëntore, për shkakun e së cilës shpesh herë edhe është burgosur. Në vitin 1939, është anëtarësuar në PKJ, ndërsa pas kthimit në Manastir në shtator të vitit 1940, është zgjedhur sekretar i Komitetit Lokal të PKJ në Manastir. Në prill të vitit 1942, Stefan Naumov-Stiv ka marrë pjesë në formimin e aradhës partizane të Manastirit "Pelister". Më 6 maj të vitit 1942 në

Stevan Naumov-Stiv është komunist maqedonas, pjesmarrës në LNÇ. Është shpallur hero kombëtar i Jugosllavisë më 29 korrik të vitit 1945, si njëri ndër luftëtarët e parë nga Maqedonia që e kanë fituar këtë mirënjohje

Manastir e ka vrarë shefin e autorizuar të policisë bullgare. Në qershor të 1942 ka qenë pjesë e shtabit operativ dhe shtabit qëndror të aradhëve partizane në Maqedoni. Në vjeshtë të po të njejt vit, Stefan Naumov-Stiv është dërguar në detyrë partie në Prespë, ku më 12 shtator të vitit 1942 në fshatin Bollno të Resnjës, në luftë kundër ushtrisë dhe policisë bullgare, vetëvritet së bashku me bashkëluftëtarin e tij, heroin kombëtarë Mite Bogoevskin. Për kokën e tij janë kërkuar 200.000 leva, gjallë apo vdekur. Më pas ushtria bullgare trupat e tyre i ka ekspozuar në fshatin Bollno në mënyrë që familjarët e të vrarëve ti njohin, e me këtë rast trupat e pa jetë edhe janë fotografuar nga ana e ushtrisë bullgare. Më pas të dy luftëtarët janë varrosur në afërsi të vendit ku kanë vdekur, por për shkak se banorët lokal shpesh i kanë vizituar varrezat, ushtarët bullgarë i kanë ç'varrosur trupat e dy luftëtarëve dhe i kanë lënë pranë lumit për t'u kalbur, e më pas i kanë dërguar në një drejtim të panjohur. Pas Luftës së Dytë Botërore, në varrezat e partizanëve në Manastir është ngritur bust së bashku

me varrin e Stefan Naumovit, ndërsa i njejt ka mbetur i zbarzët. Në alenë e partizanëve gjendet edhe varri i vëllaut të Stefanit, Gjorgji Naumovit (1914-1942), i cili është varruar në burgun e Shkupit. Një vit pas vdekjes së tij batalioni i Manastirit, i formuar më 11 nëntor 1943, në fshatin Vineni të Lerinit, merr emrin e tij. Për nder të tij, sot tre shkolla fillore në Manastir, Shkup dhe në Pllasnicë, mbajnë emrin e tij. Në Shkup, konvikti i studentëve në Çair gjithashtu mban emrin e Stefan Naumov-Stivit. Në Manastir ka edhe shtëpi përkujtimore kushtuar jetës dhe veprës së tij. Zafir Haxhimanov dhe Senka Valetanliq kanë kënduar këngë për të, të titulluar "Këngë për Stiv Naumovin". Stefan Naumov-Stiv dha jetën e tij në moshë të re, vetëm 22 vjeçar në altarin e lirisë për atdheun e tij. Rruga e tij revolucionare është e ndritur, udhërrëfyes nga i cili mësojnë dhe do të mësojnë edhe gjeneratat e reja të maqedonasve.

Antoanella Dimitrievska

Termet e rrjeteve sociale dhe mediave të reja

Në këtë artikull ne do të theksojmë termat më të rëndësishëm që përdoren, për t'i shpjeguar ato me një përshkrim të përshtatshëm dhe për t'u dhënë lexuesve tuaj njohuri mbi kuptimin e tyre. Ajo që kemi përgatitur si zgjedhje është vetëm një pjesë e vogël e termave që përdorim në realitetin dixhital dhe që krijon vazhdimisht objekte dhe fenomene të reja. Ne mbulojmë disa nga termat nga zonat paralele, të kryqëzuara dhe të njëkohshme. Disa mund të jenë të pasakta, disa janë alternative, mund të ketë hakerim, por ky është realiteti i përdorimit të internetit. Termi „Agenda setting“ nënkupton aftësinë e medias për ta bërë përmbajtjen e përzgjedhur relevante. Me publikimin, gjegjësisht mënyrën e prezantimit, disa përmbajtje pozicionohen si të rëndësishme dhe në thelb termi përdoret për t'i treguar mediat me besim dhe besueshmëri më të madhe. Termin „Astroturfing“ ka të bëjë me fushata politike, reklamuese dhe PR të krijuara për të mbuluar

Rrjetet sociale dhe mediat e reja, të cilat janë kthyer shpejt në një realitet të kudondodhur, dixhital, por edhe paralel me mediat e tjera, në komunikimin e përditshëm, siç thotë Stanko Crnobrnja, kanë futur shumë koncepte të reja. Shumica e termave, për fat të keq, nuk mund të përkthehen në maqedonisht, para së gjithash sepse terminologjia e mediave të reja dhe rrjeteve sociale është krijuar në anglisht

sponsorët e vërtetë pas mesazheve të dërguara. Qëllimi i kësaj metode është t'i japë marrësit një pamje të besueshme të pyetjeve të caktuara përmes mesazheve, dhe nga ana tjetër të mohojë informacionin e vërtetë për origjinën e mesazhit dhe dërguesit. Ky term përdoret nga softuer të ndryshëm kur duan të fshihen. Termi „avatar“, i cili shpesh përhapet në mediat e reja dhe në rrjetet sociale është një dritare me foto, ose një emër përdoruesi që tregon një person të caktuar që është në komunikim online në forume, konferenca, media sociale. Në hapësirën kibernetike „avatar“ është një paraqitje grafike e përdoruesit, pra alter egos ose karakterit të tij. Termi „BackType“ është një platformë që analizon mediat sociale. U ofron klientëve të saj shërbime matjeje për të marrë më pas vendime më të mira marketingu. „Baners“ janë reklama që shfaqen në faqet e internetit në formën e miniaturave ose animacioneve. Një klikim në baner e drejton përdoruesin në faqen e internetit të reklamuesit. Shprehja gjithnjë e më e

shpeshtë „Bitcoin“ është një term për një monedhë dixhitale që u krijua në 2009, por tani përdoret gjerësisht në mediat sociale. Japoneze Nakamoto është shpikësi i kësaj monedhe, e ndaluar në disa vende, dhe mjaft e errët në mesin e popullatës së përgjithshme. Është interesante se kjo monedhë nuk ka kontroll mbi emetimin e saj dhe është e decentralizuar, por mjaft e shpeshtë në transaksionet financiare. „Blip“ është një term që përdoret për të treguar sitin falas, por edhe postim

Nga ana tjetër, termi "Cyberbulling" do të thotë ngacmim kibernetik. Në thelb, është komunikimi ai që shqetëson, kontrollon, manipulon, poshtëron, diskrediton, ofendon marrësit e mesazhit/komunikimit. Shpesh përsëritet, është i qëllimshëm dhe armiqësor. Termi „Ebook“ tregon një version elektronik të një libri tradicional, të shtypur. Ai shkarkohet nga Interneti dhe lexohet në një laptop, kompjuter, telefon. Edhe një format i thjeshtë pdf

përbashkët. „Hashtag“ është një fjalë ose frazë përpara së cilës ka një simbol me të cilin klasifikohet në një kategori të caktuar, për gjetje ose grupim më të lehtë në rrjetet sociale, ndërsa "instant message" është një formë e komunikimit të drejtpërdrejtë tekstual midis dy ose më shumë personave në kohë reale. Versioni i avancuar i këtij sistemi lejon komunikimin me zë, si dhe me video thirrje. "Mikroblogging" është një mesazh i shkurtër që u dërgohet përdoruesve të tjerë nëpërmjet një shërbimi në internet, dmth mikroblogging, ndërsa "open media" është një term që u referohet videoeve, teksteve, përmbajtjeve të tjera, të cilat janë të lira për t'u shkëmbyer dhe përdorur.

„Public media“ është një term për çdo medium që pasuron shoqërinë, e fisnikëron dhe krijon të mirën publike. Termi më së shpeshti lidhet me shërbime publike si BBC, RAI, DW. "RSS feed" është një shërbim komercial i abonuar në internet që përdoruesi mund ta përdorë, lexojë, shikojë ose dëgjojë përmbajtje të caktuara nga blogjet, faqet e internetit, pa pasur nevojë të vizitohet bazat e të dhënave. Bëhet fjalë për përdorimin e një grumbulluesi, gjegjësisht një shërbimi ku përdoruesi mund të aksesojë të gjitha burimet nga një sajt apo program. "Reddit" është një faqe interneti e mediave sociale e krijuar nga përdoruesit që shkëmbejnë përmbajtje ose komente. Për ata që duan të shkëmbejnë përmbajtje të ndryshme, përdoret termi "Slide Share", që do të thotë një rrjet social online për shkëmbimin e formateve të ndryshme (pdf, Power Point, open document). „Tags“ është një fjalë që i shtohet një postimi, një fotoje, një videoje, në mënyrë që përdoruesit të gjejnë një temë të ngjashme, një motor kërkimi. Ka kuptime të ndryshme, në varësi të përdorimit të mediave sociale, ndërsa "Troll" është material i pakuptimtë i postuar në media sociale, blogje, forume, me qëllim që të provokojë ndonjë reagim ose të prishë diskutimin për një temë të caktuar. Së fundi, në këtë përzgjedhje theksojmë termin "Web cast", që nënkupton dërgimin ose shkëmbimin e materialeve audio-video nëpërmjet internetit, drejtpërdrejt ose me vonesë. Shpresojmë që zgjedhja që kemi bërë për të shpjeguar disa nga termat e rinj të përdorur në mediat e reja dhe në rrjetet sociale do t'ju lejojë të interpretoni koncepte, teori dhe terma teknikë që tashmë janë depërtuar gjerësisht në të folurin e përditshëm si një "pasqyrë" e realitetit dixhital.

video me pagesë në internet, ndërsa "Blog" nënkupton një term që mbahet nga individë, organizata, institucione, kompani, me qëllim postimin e teksteve, fotove, komenteve përmes grafikëve të ndryshme, materiale video dhe fotografike. „Blogeri“ janë individë, institucione, kompani. "Board Reader" është një term për një motor kërkimi falas që lejon përdoruesit të kërkojnë postime dhe tituj në internet sipas fjalëve të caktuara. Termi „Chat“ i referohet çdo komunikimi në internet, por zakonisht është komunikim një-një i bazuar në mesazhe me tekst. Ky lloj komunikimi mundëson aplikacionin e njohur si „instant messaging“. „Citizen journalism“, gjegjësisht "gazetari qytetar" është një term për një sistem të prodhimit dhe shpërndarjes së produkteve të tyre mediatike nga qytetarët, kështu që sipas asaj logjike janë krijuar faqe të shumta për gazetarinë qytetare. „Content“ është një nocion i informacionit, përvojës, i cili mund t'i japë një vlerë të caktuar përdoruesit në rrethana të caktuara. Ky term përdoret gjithashtu për të identifikuar më lehtë zhanre të ndryshme mediatike, në mënyrë që audiencia e synuar të mund të drejtohet në ofertën e programit.

mund të quhet e-libër. „Fascilitator“ është një person që ndihmon përdoruesit në grupe online, konferenca, forume, për të menaxhuar komunikimin/bisedën. Vendos rregullat dhe vendos temat për diskutim në internet dhe sigurohet që gjithçka të jetë në rregull. „Flash mob“ është një term që i referohet një grupi njerëzish që formohen në një hapësirë të caktuar publike dhe së bashku, në të njëjtën kohë, ndërmarrin veprimtari me karakter satirik, argëtues dhe artistik. Pjesëmarrësit negociojnë përmes mesazheve me tekst, mediave sociale dhe zakonisht kanë një qëllim të

Mr. Karolina Micevska
Mr. Zoran Vasilevski

Peter Brueghel Plaku – piktori i egërsisë së kohës në të cilën jetoi

Peter Brueghel Plaku është një piktor flamand i Rilindjes. Ai ka lindur mes viteve 1525 dhe 1530, ndoshta në një fshat afër qytetit Breda në Holandë. Por nuk është e sigurt nëse është Breda në Holandë apo qyteti belg Brie, që në latinisht quhet ndryshe edhe Breda. Gjithashtu nuk dihen prindërit e tij,

nuk dihen të dhënat e sakta për vitin e lindjes. Ekspertët ende po debatojnë për vitin e lindjes së tij, por gjithsesi mund të thuhet se ai ka lindur para vitit 1530. Peter Bruegel punoi në stilin e Hieronymus Bosch, duke krijuar një stil specifik flamand të njohur për Rilindjen në atë pjesë të Evropës. Për shkak të temave që përdorte si motiv në veprat

e tij, ai mori disa pseudonime, për shembull, ai pikturoi skena humori nga përditshmëria, prej nga vjen pseudonimi "funny Brueghel", dhe për shkak të dashurisë së tij për zhanrin rural, të cilin ai e përjetësoi në veprat e tij mori një pseudonim tjetër, "Fshatari Brigel". Por Pjetri pikturonte dhe vepra në të cilat supozohet të fusë pikëpamjen e tij për mizorinë e kohës në të cilën jeton, plot dhunë, luftë dhe sëmundje, kohën e lindjes së protestantizmit dhe përplasjen e përgjakshme me katolicizmin. Ai ishte paraardhësi i një familjeje të madhe piktorësh, anëtarët e së cilës ishin piktorë aktivë deri në shekullin e 17-të. Brueghel e mësoi zanatin nga piktori i famshëm Peter Koke van Aelst në Antwerp. Në fillim të karrierës së tij ai pikturoi peizazhe, që në atë kohë konsiderohej një qasje unike, sepse deri atëherë peizazhi përdorej si sfond për skena të caktuara, kryesisht fetare. Është treguar se ai kap në mënyrë unike atmosferën e natyrës në të cilën fut skena komplekse nga jeta e përditshme apo disa skena fetare, madje edhe mitologjike. Ai krijoi një sërë gravurash në bakër dhe ndër më të famshmet është seria e printimeve "Shtatë mëkatet vdekjeprurëse" në vitin 1557. Sot janë ruajtur vetëm 45 nga veprat e tij autentike, një e treta e të cilave ndodhen

në Muzeun Historik të Artit në Vjenë, vepra të tjera kanë humbur, por ende ruhen shumë nga vizatimet dhe grafika e ti.

Ndër veprat më të famshme janë "Proverbat holandeze" ("Dymbëdhjetë fjalë të urta"), të cilat ai i pikturoi në 1559, dhe në këtë foto ka një numër figurash që paraqesin fjalë të urta holandeze dhe është ekspozuar në muzeun në Antwerp. Piktura e Kullës së Babelit të vitit 1563 konsiderohet si një lloj zotimi, e cila tregon një ndërtesë gjigante të krijuar në një përzjerje stilësh dhe duket absurde sepse është vendosur në një peizazh mesjetar evropian, i ekspozuar në një muze në Vjenë. Piktura "Triumfi i vdekjes" nga viti 1562 është një nga imazhet më magjepsëse të të ashtuquajturave imazhe demonike në të cilën Pjetri në një mënyrë mjeshtërore dhe jashtëzakonisht autentike flamande jep një përshkrim apokaliptik të ngjarjeve të asaj kohe, por edhe më profetik të asaj që pason në Evropë. Ajo përmban një pamje panoramike të një ushtrie skeletesh që bëjnë kërdi në një peizazh të nxirë të shkretëtirës. Zjarret digjen nga larg dhe deti është plot me anije të përmbytura. Disa pemë pa gjethe në kodra, përndryshe të zhveshur nga

bimësia, peshq të kalbur në breg të një pellgu ku notojnë kufomat, toka e papërpunuar djerrë, të privuar nga çdo jetë "sa të shohë syri". Në këtë mjedis, legjione skeletesh përparojnë drejt të gjallëve, ose duke ikur të tmerruar ose duke u përpjekur më kot të rezistojnë. Në plan të parë, skelete tërheqin një vagon plot me kafka, në këndin e sipërm majtas, të tjerët i bien ziles, duke shënuar fitoren e vdekjes. Është për t'u habitur që në foto shfaqen njerëz me prejardhje të ndryshme shoqërore, nga fshatarë dhe ushtarë e deri të fisnikët, si dhe një mbret e një kardinal, të marrë pa dallim nga vdekja. Është ekspozuar në Muzeun Prado në Madrid. Piktura "Rënia e engjëjve rebelë", e pikturuar në 1562, tregon Luciferin me engjëjt e tjerë të rënë që u dëbuan nga parajsja. Kjo pikturë nga Bruegel mendohej më parë të ishte vepër e Hieronymus Bosch. Ai ndoshta e mori idenë për të krijuar krijesat e tij nga veprat e tij të mëparshme, "Gjykimi i Fundit" dhe "Crazy Meg". Autori, i udhëhequr nga Zbulesa 12, krijon një skenë dramatike beteje, duke përshkruar Luciferi duke rënë me engjëjt e tij rebelë. Në këtë vepër ai shpalos ndikimin e thellë të Hieronymus Bosch, dhe kjo vihet re veçanërisht përmes paraqitjes së figurave groteske, të shëmtuara ose të shtrembëruara, të pikturuara si krijesa gjysmë njerëzore dhe gjysmë apokaliptike. Kjo vepër është plot me përshkrime alegorike të konfliktit të së mirës dhe të keqes, si dhe të vesit dhe virtutit që ndërthuren dhe përsëriten në të gjithë veprën e Brigelit. Kjo pikturë ndodhet në Muzeun Mbretëror të Artit në Belgjikë. Më 1551 u bë anëtar i Shoqatës së Piktoreve-Mjeshtrove të Guildit të

Pikturës në Antwerp (Shën Luka). Deri në vitin 1559 Peter Bruegel nënshkroi alfabetin e vjetër holandez si Bruegel, vetëm për ta ndryshuar më vonë atë në Bruegel dhe për ta përdorur atë emër në të gjitha veprat e tij për pjesën tjetër të jetës së tij. Në vitin 1552 ai nisi një udhëtim nëpër Itali që zgjati deri në vitin 1555, kur u kthye në Antwerp. Udhëtimi në Itali kishte një rëndësi të madhe për këtë artist dhe ai, si të tjerët nga veriu, kërkoi dhe mësoi nga veprat e mjeshtërve të mëdhenj italianë, por nuk iu nënshtrua këtyre ndikimeve dhe krijoi stilin e tij autentik, duke u dalluar kështu nga pikturë të tjerë holandezë të kohës që kërkuan shembuj në pikturën italiane të Rilindjes. Vepra e tij, e njohur për ne nga periudha ndërmjet viteve 1555 dhe 1563, përbëhet dhe bazohet ekskluzivisht në vizatimet dhe gdhendjet e tij në bakër, ndërsa pjesa tjetër nuk dihet. Në vitin 1564 lindi djali i tij Pjetri, i quajtur më vonë "Hell Brigel", i cili ishte gjithashtu një piktor i suksesshëm, dhe vëllai i tij Jan, i mbiquajtur "Velvet Brueghel", i lindur në 1568, ishte gjithashtu një piktor i suksesshëm.. Peter Bruegel vdiq më 5 shtator 1569. Ai është varrosur në kishën Notre Dame de la Capel në Antwerp.

Trajçe Çatmov

„Droni“

Luftërat kanë ekzistuar gjithmonë, që nga ekzistimi i njerëzimit, në një rën, apo në formën tjetër, por mënyrë e të luftuarit ka ndryshuar, ku secila epokë karakterizohet me mënyrë karakteristike të qasjes dhe ballafaqimit me armikun. Pa i pasur parasysh armët, strategjitë, mënyrat e të luftuarit, dy konstantat e luftës kanë të bëjnë me ekzistimin e konfliktit dhe prania e pashmangshme e faktorit njeri, gjegjësisht ballafaqimi dhe konfrontimi i individëve njerëzor. Por, në 20 vitet e fundit, lufta merr një formë të re dhe në të nuk luftojnë ushtarë njëri kundrejt tjetrit, por armiku vjen nga ajri, duke e prezantuar dronin si armë e re, ndërsa fronti nuk është podium fizik ku forcat i masin palët kundërshtarë, por ato ndonjëherë janë të distancuara edhe më shumë se 15.000 kilometra. Në çfarë mënyrë dronet e ndryshuan pasqyrën e luftës dhe u bënë gjurmë e të luftuarit e kohës së re? Cilat janë implikimet e kësaj mënyrë të të luftuarit ndaj terminologjisë së të luftuarit? Për këtë, në filmin dokumentar

“Droni” i regjisores dhe skenaristes norvegjeze Tonje Hesens Shei, flasin ish operatorë të dronëve, aktivistë antilufarak, politikanë, viktimat të sulmeve me dronë në Vaziristan, Pakistan, por edhe kreatorët e kësaj teknologjie të re luftarake. Në intervista, ata i zbulojnë parashikimet e tyre për atë se si vendosja e dronëve në kuadër të konflikteve ndërshtetërore paraqesin rrezik potencial për të ardhmen e mbarë botës dhe për njerëzimin.

Lufta e re

Si ka përfunduar një luftë në qoftë se pas secilit sulm vrisni katër terroristë potencial, e me këtë rast krijoni 10 të tilla? Këtë pyetje e parashtron ish shefi i kabinetit të Kolin Pauellit, duke e komentuar joefikasitetin e sulmeve me dron, të cilat para më tepër se dy dekadave, pikërisht SHBA-ja i vendosi në praktikë. Këto drone administrohen dhe përdoren nga të rinjtë, si Brendon Brajanti, i cili me shtypjen e një butoni me një gisht, në komoditetin e një divani në Amerikë, me urdhër ka eliminuar

caqe, me mijëra kilometra larg tij. Ky ish operator i dronit, sot ka si mision që të zbardh të vërtetën për sulmet me drone dhe është një lobues aktiv për kufizimin e përdorimit të tyre në kuadër të konflikteve dhe luftërave. Brajant ka pasur mundësi të flet në kuadër të Kombeve të Bashkuara për dëmin që shkaktohet nga këto pajisje të vogla, ndërsa ai oponon edhe publikisht ndaj deklaratave të ushtrisë se sulmet në Lindjen e Afërt janë të planifikuara dhe të racionalizuara nga ana e CIA-s, ndërsa ushtria amerikane është vetëm realizatore apo zbatuese e urdhërave. Brajant drejton gishtin kah armata si dirigjente e të njejtave dhe zbulon se shpesh herë ato realizohen ndaj caqe të padefinuara, pa pasur informata nga burime të besueshme dhe konfidenciale, ndërsa rezultati i gjithë kësaj janë viktimat e shumta në mesin e popullatës civile.

Si regrutohen operatorë të përkryer të droneve dhe cilët janë të rinjtë që përfundojnë para ekraneve me butonin nën gishtërinjtë e tyre?

Filmi zbardh lidhshmërinë ndërmjet lojrave kompjuterike dhe industrisë ushtarake dhe mekanizmave financiare ku kjo e dyta mbështet dhe inkurajon bashkësinë-gejming në pjesën e RPG (Role Playng Games) lojërave. Në këtë mënyrë, shumë nga këta operatorë të dronëve janë të rinjë që kanë hyrë në botën e lojrave duke i paraqitur si lufta të vërteta. Brajanti thotë se shpesh herë janë realizuar sulme ndaj caqeve të pa vërtetuara, kur askush s'ka qenë i sigurt se në cilin drejtim qëllohet dhe se cila është ajo siluete e zezë në ekran, se nuk është bërë kujdes për tu minimizuar viktimat si dëm kolateral dhe se caqet janë përcaktuar mënyrë të papërshtatshme dhe jokonfidenciale. Në këtë mënyrë, në rast se dikush ka kontaktuar me ndonjë njeri i cili ka qenë nën hetime si terrorist ose ka vizituar të njëjtat vende me të, ai automatikisht ka qenë në listën e caqeve vijuese.

Perspektiva e viktimave të Vaziristanit

Si duket lufta nga ana e banorëve të Vaziristanit, krahina më shpesh e sulmuar e Pakistanit dhe nga ku vjen numri më i madh i viktimave civile? Viktimat e mbijetuara të sulmeve, por edhe ata që kanë humbur ndonjë anëtarë të familjes së tyre si rezultat i dronëve, janë të bindur se sulmet ndodhin pa paralajmërim, nuk zgjidhen caqe dhe se të njëjtat nuk janë të orientuara në drejtim të terroristëve ashtu siç thuhet, por qëllimi i tyre janë edhe banorët lokal. Për këtë shkak, banorët i duan ditët me rreshje dhe me vranësira, atëherë kur qielli është ngjyrë hiri, sepse në atë kohë dronët nuk sulmojnë dhe nuk mund të fluturojnë, ndërsa kur jashtë është moti i kthjellët dhe qielli është i pastër, atëherë banorët kanë drojë për jetën e tyre. Dëshimtë e tyre flasin edhe për sulme ndaj fëmijëve, për sulme në dasma ku njerëzit kanë festuar, e që ka ndodhur sepse informatat e intelgjencës kanë dëshmuar se aty ka qenë i pranishëm ndonjë anëtar i Al Qaedës. Një tjetër dëshmi e përshkruan

strategjinë e sulmeve – zakonisht amerikanët kanë sulmuar me sulme të njëpasnjëshme, një sulm i orientuar në drejtim të caktuar kryesor, ndërsa tjetri ka vijuar në momentin që janë grumbulluar njerëz rreth të lënduarve për t'ju ndihmuar atyre, në këtë mënyrë duke i vrarë edhe ata. Në momentin kur banorët lokal e kanë kuptuar këtë, viktimave nga sulmi i parë nuk kanë guxuar t'u afrohen menjëherë dhe shpesh herë ofkama dhe piskama janë

dëgjuar me orë të tëra nga viktimat e sulmit të parë.

Por, si lindi idea për zbulimin teknologjik, dronin? Këto fluturake të cilat kanë kamerë plotësuese në dron, janë prodhuar si prodhim për t'ju shërbyer peshkatarëve, gjegjësisht, në vend se të njëjtët të kalojnë ditë të tëra duke kërkuar peshq,qëllimi ka qenë shfrytëzimi i dronit për të fluturuar mbi detin për t'i gjetur vendet se ku gjenden peshqit. Fatkeqësisht, ai që e ka shpikur këtë pajisje, nuk ia ka dalë që të shesë asnjë dron për industrinë e peshkimit, ndërsa ka hasur në "pulën e artë" në industrinë ushtarake. Në këtë mënyrë, kërkesën e ka diktuar edhe evolucioni dhe avancimi i dronëve, forma dhe korpusi i tyre janë shëndrruar në mjete gjithnjë e më të vogla dhe më kompakte, ndërsa kamerat e integruara më të fuqishme, me fuqi të jashtëzakonshme për të zmadhuar objektet, duke fituar edhe funksionalitetin plotësues nga ana e dizajnit të tyre origjinal – gjegjësisht nga opioni të mbajnë armë dhe me anë të telekomandës të gjuajnë në drejtim të caktuar.

Luftë pa empati

Çfarë thonë ekspertët, si ky lloj i ri i luftës do të reflektojë ndaj njerëzimit? Me modifikim të mënyrës së të luftuarit, ku caku gjendet me mijëra kilometra larg, ku nuk mund të shihet sipërfaqja e tij, por vërehen vetëm silueta të zeza nga pikselët e ekranit kompjuterik, vjen deri te një mungesë empatie dhe njerëzi. Operatorët e dronëve shpesh herë nuk kanë ndjenjë se ndërpresin jetën e dikujt ose vënë në zi ndonjë familje sa të jetë jeta. Kur viktimat nuk mund të shihet në sy, të degjohet ose të preket, kjo situatë i heq të gjitha komponentet psikologjike nga pjesëmarrja në këtë proces të tërë. Sipas dëshmive të Brajantit, në dhomat në të cilat operatorët i "shtypin butonët" vrasës, janë të varura pllaketa nga sulmet e qendrës botërore të tregtisë me momentin kur në dy kullat binjake bie avioni. Qëllimi është që kjo fotografi e varur në mur të ngjallë mëri dhe urrejtje dhe në këtë mënyrë t'i rikujtojë operatorët se pse e bëjnë atë që e bëjnë. Por, teknologjia ushtarake ka edhe një rrezik tjetër potencial sepse ajo në një anë nuk është ekskluzive. Në rast se njëra anë posedon armë superior, atëherë edhe ana tjetër do të përpiqet që ta ketë armën e njëjtë, ta shfrytëzojë apo ta blejë, së bashku me mungesën e kontaktit njerëzor dhe empatisë, kjo pajisje e vogël, në fakt, paraqet kërcënim serioz për sigurinë botërore. Në vetëm 80 minuta ky film dokumentar jep një kahje të shkëlqyeshme hulumtuese dhe analitike të një teme shumë interesante, duke i përfshirë bukvalisht të gjitha anët e tregimit dhe duke u përpjekur që t'i sigurojë të gjitha përgjigjet e të gjitha pyetjeve. Nga pjesëmarrësit e drejtëpërdrejtë të sulmeve, përmes porositesve, faktorëve politik, analistëve ushtarak, ekspertëve, të gjithë janë të përfaqësuar me mendimet e tyre, me parashikimet dhe me idetë, me fokus të vetëm – kontraversat e sulmeve me dron në kuadër të të luftuarit modern.

Elena Gjorgjievaska

Skenari dhe regjia: Tonje Hessen Schei

Rolet: Brandon Bryant, Zubair Rehman, John Bellinger III

Kinematografia: Steven Moore, anna Myking

Montazhi: Robin Rengård, Olav Øyehaug

Muzika: Joakim Schager

Kohëzgjatja: 78 minuta

Vendi: Norvegji/Pakistan/SHBA

Viti: 2014

Çmimet: 7 çmime, në mesin e të cilëve edhe çmimi „Amanda“ për filmin më të mirë, çmimi për filmin më të mirë dokumentar në festivalin e Bergenit, „Filmat për Paqe“, „Ekranit i Artë“, etj.

Shpella e kristaltë maqedo çudia e natyrës

Shpella e kristaltë ndodhet në gjysmë të rrugës ndërmjet qytetit të Dibrës dhe banjës së Kosovrastit. Hyrja është disa metra mbi nivelin e liqenit të Dibrës. Pas vetëm disa metra ndihet ajri i ftohtë dhe era e sqfurit, e cila vjen nga disa burime të ujit termal të zonës. Kolona dhe harqe të mëdha kristali thyen dhe transmetojnë dritë në disa ndriçuese. U desh të kalojnë mijëra vjet që ato të formoheshin, por edhe kushtet që ekzistojnë në këtë vend. Kjo shpellë është njëra ndër dy shpellat e këtilla në botë. Shpella e Kristaltë është e mbyllur për vizita individuale, por mund të paralajmërohet vetëm vizitë e

organizuar në grup. Romakët ishin të parët që zbuluan këtë vend më shumë se 2200 vjet më parë. Ai zë një sipërfaqe prej 10-12 km dhe është vendburimi më i madh i gipsit në Ballkan. Temperatura brenda është rreth 17 gradë. Gipsi në shpellë, i cili përdoret ekskluzivisht për qëllime mjekësore, shfaqet në 3 forma: alabaster, anhidrit dhe selenit kristal (qelqi i Shën Marisë). Në të mund të gjeni dhe shihni kristalin unik - selenitin i cili përveç në këtë vend gjendet vetëm edhe në Meksikë. Është thesari më i madh i shpellës dhe përdoret ekskluzivisht në mjekësi dhe prej tij, pra nga pluhuri i imët, pasi përpunohet, prodhohet gipsi dhe longeta.

Tërësia dhe brendësia e shpellës janë të mbushura me kristale. Në dysheme ka pellgje me ujë termal në sipërfaqen e të cilave është një kore e hollë, dhe në fund sediment i bardhë. Temperatura në burim është midis 40 dhe 50 gradë. Uji është plot kalcium, magnez dhe sqfur dhe është shërues, veçanërisht për sëmundjet e lëkurës. Transparenca dhe tejdukshmëria e kristalit, thyerja e dritës, gjallëria e rrezeve dhe hijeve përmirësojnë këtë përvojë unike. Të gjithë ekspertët dhe studentët nga gjithë bota të cilët e kanë vizituar Shpellën e Kristaltë dhe që kanë bërë hulumtime, kanë një konkluzion të njëjtë, se kjo shpellë është një çudi natyrore. Kristina Ilievska

nase -

TË NDERUAR PJESËTARË TË ARMATËS DHE TË PUNËSUAR NË MM,

Redaksia e revistës „Mburoja“ ju inkurajon të dërgoni shkrime rreth aktiviteteve më të rëndësishme në kuadër të njësisë suaj organizative. Shkrimet e juaja, informatat, apo reportazhet me fotografitë përkatëse, mund të na i dërgoni në adresat vijuese:

zanet.ristovska@mod.gov.mk kristina.ilievska@mod.gov.mk stit@mod.gov.mk